

ВСЕ ПРО ЗАКОНИ - В ОДНІЙ ГАЗЕТІ!
Юридичний Вісник України
Загальнонаціональна правова газета
www.yvu.com.ua

► № 9 (1543)

1-15 травня 2025 року

СТОР. 8-9

**Українська музіндустрія
намагається захищати
свої інтереси**

У ЦЬОМУ НОМЕРІ

**Коли діра в бюджеті
вимірюється життями:**

чому в 2025 році пацієнти залишаються без гарантованих державою ліків?

► стор. 4–5

Наталія КРЕСТОВСЬКА:

«Учнівські олімпіади з правознавства – це кращий приклад праксеології правничих знань...»

► стор. 6–7

Знання заради перемоги

У Києві пройшов фінал Всеукраїнського турніру з права

► стор. 10–11

**Адвокатура в Україні потребує
невідкладного реформування**

► стор. 15–17

**Законопроект
про реформу АРМА:**

розвінчання міфів

► стор. 18–19

За межами покарання

У спогадах про великдень...

► стор. 34–36

Вибіркове правосуддя

Щодо спеціального досудового розслідування кримінальних проваджень у сфері господарської діяльності

► стор. 37–39

**НАГАДУЄМО НАШИМ
ЧИТАЧАМ!**

Триває передплатна кампанія на 2025-й рік.

Передплата здійснюється в усіх відділеннях Укрпошти та безпосередньо в редакції тижневика (в т. ч. онлайн).

ПЕРЕДПЛАТНИЙ ІНДЕКС: 21615

**Інституційна спроможність держави:
на чому вона тримається?...**

Троє моїх синів зараз в армії. Воюють. Усі були юристами й доволі успішними. Та війна розставила їх по інших позиціях. І коли зустрічаємося, що буває доволі рідко, то ведемо розмови на кшталт того, а заради чого ми, українці, воюємо і яким чином зможемо перемогти в цій війні...

Іноді чую й таке запитання: ті ж США – демократична держава, міць якої тримається на її інституціях. І що? От переміг Трамп, людина некоординована, котра такі ж сумнівні заходи й впроваджує – власноруч. А інституцій, буцімто, й немає?

Виникають й інші думки-питання. Відповіді на них знайти непросто. Як і щодо стану та якості роботи державних інституцій. Хоча сам процес руйнування інституцій у світі почався не сьогодні, а ще за часів Обама в США чи Меркель у Німеччині. Вони запропонували суспільству інший порядок денний. Наразі державний менеджмент встановлює режим управління на власний розсуд. Тому інституції в згаданих демократичних державах й опинилися в нокдауні. А прихід Д. Трампа до влади в США означає зміну філософії держуправління. Його адміністрування вибухнуло зухвалістю й політичними аргументами на кшталт: Make America Great Again – MAGA – «Зробимо Америку знову великою». Здавалося, нічого поганого в цьому немає. Однак – є. Впровадження таких філософських ідей веде до ізоляціонізму, агресивності, зверхності на практиці. При цьому відбувається це не лише по відношенню до сусідів, але й у внутрішній політиці, щодо союзників, друзів.

Те ж саме ми спостерігаємо й в нашій державі, яка стікає кров'ю у війні з росією. Маємо зовнішню загрозу, яка не зменшується. Вона переходить у внутрішню «філософію» управління, яка стає різкою та агресивною, а ще – зверхньою до деякої міри. Як це загалом проявляється в діяльності наших державних інституцій? Просто. В парламенті діє монобільшість, фактично відсутня ідеологічна опозиція. Уряд перетворився на похідну інституцію ОПУ, хоча в нас – парламентсько-президентська республіка. Уряд не спромігся запропонувати економіку воєнного часу, адекватну політику в галузі освіти, культури, енергетики, оборонного комплексу. Питання лише в тому, якою мірою не змогли, а якою не захотіли? Чи, можливо, в нас є дієздатним Конституційний Суд, в якому на сьогодні немає ні голови, ні кворуму? ЦВК, яке вже шість років отримує заробітну плату, але алгоритму створення Реєстру виборців так і не розробило. У цьому ряду й Генеральна прокуратура, яка не має очільника вже пів року. А наше МВС стверджує, що поліція «не навчена» і діє за тими ж канонами, що й до війни – лише з меншими функціями, територією відповідальності, меншим населенням та більшими зарплатами. А в НАБУ, яке повинно боротися з корупцією, розслідувачі зі «Схем» «розкопали», що кілька десятків працівників бюро через криптовалюту легалізували хабарі...

Постає конкретне запитання: яка з інституцій в Україні є дієздатною? Можливо, місцеві адміністрації на щось впливають, окрім звітування й «відмивання відкатів» з фінансування територій? Пригадаймо хоча б «харківські фортифікації», на які держава виділила 15 млрд гривень, а робіт виконано максимум на кілька млрд. Головним для держслужбовця стало – встигнути набити кишень, аби було чим розрахуватися за судову заставу й перетин кордону. Уявімо, через які труднощі треба було пройти Мінекономіки, щоб отримати таку потрібну й адекватну угоду щодо рідкоземельних ресурсів зі США?

Колись Прудон, а за ним і батько Махно, говорили: «Анархія – мати порядку!». І в цьому був свій сенс, свій порядок. В Україні сьогодні ж – квітне жажливий популізм та насувається вожизм і хаос. Тоді виникає нове питання: за рахунок чого маємо стримувати навалу лютого ворога? Відповідь одна: за рахунок українського духу вольностей. За рахунок того, що в Україні принаймні третина населення – пасіонарії, готові битися на фронтах, працювати й платити податки, волонтерити та й загалом – готові встояти у борні з ворогом. Нам потрібно усвідомити: зовнішній московитський агресор не зупиниться в своїх намірах окупації всієї України. Адміністрація США під керівництвом Трампа нас від цього не врятує. Щодо ЄС, то вони змушені допомагати, бо завдання в них – протримати московитів в Україні хоча б ще три–п'ять років, аби мати час наростити свою військову потугу. Тому гуртуймося! Вірю, саме нові покоління українців мають ту необхідну енергію, яка допоможе нам встояти й перемогти! Слава Україні!

Віктор КОВАЛЬСЬКИЙ

■ НАШІ ВІТАННЯ

**Цими днями святкують
День народження**

15 травня —
Зеновій ХОЛОДНЮК,
керівник апарату
Національної школи
суддів України,
кандидат наук з державного управління,
заслужений економіст України

15 травня —
**Валентин
КОВАЛЕНКО**,

генерал-лейтенант
поліції, доктор
юридичних наук,
професор, член-кореспондент
НАПрНУ

17 травня —
Євген ХАРИТОНОВ,
доктор юридичних
наук, професор,
член-кореспондент
НАПрНУ, завідувач
кафедри цивільного
права і процесу Національного університету «Одеська юридична академія», заслужений діяч науки і техніки України

національного університету «Одеська юридична академія», заслужений діяч науки і техніки України

18 травня —
**Микола
КУЧЕРЯВЕНКО**,

перший заступник
Міністра юстиції
України, доктор
юридичних наук,
професор, академік НАПрНУ

21 травня —
Наталія ШУКЛІНА,
проректорка Національної школи суддів України, професорка, кандидатка юридичних наук, заслужена юристка України

Колективи видавництва «Юрінком Прес» та «Юрінком Інтер» і редакція газети «Юридичний вісник України» вітають іменинників. Нехай вас завжди супроводжує успіх, здійснюються плани та сподівання, постійно зігриває тепло людської вдячності, а будні і свята наповнюються радістю, світлом і любов'ю рідних та близьких.

■ ЕКОЛОГІЯ

Зранене довкілля

Через війну збитки довкіллю України сягнули 85 мільярдів євро

Україна зафіксувала понад 8 тис. випадків шкоди довкіллю внаслідок бойових дій, загальна сума збитків вже сягнула майже 85 млрд євро.

Про це повідомила міністр захисту довкілля та природних ресурсів Світлана Гринчук на засіданні Ради з питань навколишнього середовища держав – членів ЄС. «Сьогодні ми розуміємо, що наслідки російської збройної агресії стосуються не тільки довкілля України, але й усього континенту. Ці збитки вже сягають майже 85 млрд євро. Зафіксовано понад 8 тис. кейсів шкоди довкіллю внаслідок бойових дій. У повітря потрапило понад 230 млн тонн вуглецю. Залишається замінованою та забрудненою боєприпасами чверть території України, 850 тис. га лісів знаходяться під окупацією та в зоні бойових дій», – наголосила міністр.

Єврокомісар з питань навколишнього середовища, водної стійкості і конкурентної циркулярної економіки Єссіка Русвелл під час засідання запевнила, що Євросоюз продовжить підтримку українських ініціатив з документування збитків та міжнародних судів щодо руйнування довкілля внаслідок бойових дій. Україна також може розраховувати на допомогу в розвитку євроінтеграційних ініціатив, зокрема покращення якості моніторингу довкілля – це один з пріоритетів у переговорному процесі. Зазначається, що колеги-міністри висловили беззаперечну підтримку та готовність взаємодіяти за актуальними екологічними напрямками.

■ ПРАВА ЛЮДИНИ

Коли діра в бюджеті

чому в 2025 році пацієнти залишаються

Тисячі пацієнтів по всій країні страждають через відсутність лікарських засобів, які мають рятувати життя та гарантуватися коштом держави. На паперах вони мають бути в лікарнях та надаватися безоплатно, але в реальності ліків немає.

Інна ІВАНЕНКО,
виконавча директорка БФ «Пацієнти України»

Це – катастрофа, бо тисячі тяжкохворих українців найближчими місяцями не отримають життєво важливих ліків, якщо держава не перегляне фінансування закупівель ліків та медвиробів. У 2025 році закупівлі ліків першої лінії (тобто це тільки базові препарати та медвироби) в середньому недофінансовані на 30% – і це лише від потреби, яку зазвичай занижують у лікарнях, хоча вона щороку зростає. Наприклад, на 2024 рік лікарні всіх областей подали заявки на ліки тільки на 5 882 пацієнтів з розсіяним склерозом. Хоча, за даними НСЗУ, на той час в Електронній системі охорони здоров'я (ЕСОЗ) вже було зареєстровано понад 28 тисяч пацієнтів із цим захворюванням. Тобто лікарні подали потребу в ліках лише 21% від всіх зареєстрованих пацієнтів. Покрити навіть цю потребу держава не змогла, заку-

півлі було профінансовано приблизно для 3 765 хворих.

Якщо говорити про тяжкі захворювання, при яких базові препарати неефективні, і потрібно застосовувати терапію другої або третьої лінії – інноваційні ліки, щоб урятувати життя, – то ситуація ще гірша. В держави вистачає коштів, аби покрити ориєнтовно лише 10% від потреб таких пацієнтів! Це такі захворювання й стани, як спінальна м'язова атрофія, рак легень, агресивні форми раку молочної залози, колоректальний рак, онкологія нирки та простати, меланома, розсіяний склероз, цитомегаловірусна інфекція, ідіопатичний легеневий фіброз у дорослих та інші захворювання.

Діра у фінансуванні закупівель лікарських засобів, за даними Міністерства охорони здоров'я України, вже нараховує 8 млрд грн – ці кошти необхідні, аби за-

■ ПРОВАДЖЕННЯ

Суд заарештував экс-заступника глави ОПУ

П'ятого травня ВАКС ухвалив рішення взяти экс-заступника глави Офісу Президента України Андрія Смирнова, якого підозрюють у хабарництві та легалізації коштів, під варту з правом внесення застави.

Про це повідомляє прес-служба Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Як було заявлено, до 22 травня він перебуватиме під вартою з можливістю внесення застави в розмірі 18 мільйонів гривень. При тому адвокат экс-посадовця заявляв, що слідство не навело доказів легалізації коштів, а також не наведені ризики, які є підставою для тримання його підзахисного під вартою. Сам экс-посадовець, коментуючи рішення суду, заявив, що «доведе свою невинуватість».

Нагадаємо, 16 квітня антикорупційні органи повідомили про нову підозру Андрію Смирнову – в легалізації незаконно набутих коштів та отриманні хабара в особливо великому розмірі. За даними слідства, підозрюваний у період 2019–2021 рр. незаконно придбав готівкові кошти, які вирішив легалізувати шляхом будівництва приватних будинків загальною площею понад 300 кв. м. у рекреаційній зоні Одеської області. До цього йому інкримінували незаконне збагачення на суму 15,7 млн гривень.

■ ПОДАТКИ І ЗБОРИ

Листи = попередження від податкової

Уже понад 1000 українських підприємств у сфері роздрібною торгівлі отримали інформаційні повідомлення через Е-кабінет для упередження можливих порушень порядку проведення розрахунків.

Про це повідомив голова Державної податкової служби України Руслан Кравченко. «Фахівці податкової проаналізували їхні фіскальні чеки за березень 2025 року. Звернули увагу, що в їхніх розрахунках не відображено жодної операції з готівкою. Це може свідчити про ймовірне непроведення готівкових розрахунків через РРО», – зазначив очільник ДПС. За його словами, в листах податкова пропонує бізнесу самостійно переглянути попередні господарські операції та надалі не допускати під час продажу товарів розрахунків без використання реєстраторів. «Вперше в історії ДПС обрала профілактику порушень, а не покарання», – ділиться думками Руслан Кравченко.

ВИМІРЮЄТЬСЯ ЖИТТЯМИ:**без гарантованих державою ліків?**

крити 100% потребу в лікарських засобах першої лінії, закупити інноваційні ліки для тяжкохворих та забезпечити їх необхідними медичними виробами. Поки ж пацієнти змушені лікуватися за власний кошт, виїжджати в пошуках безоплатного лікування за кордон, або взагалі припиняти терапію через відсутність грошей на ліки та залишати сам на сам із тяжкою хворобою.

Волонтерка ГО «Афіна. Жінки проти раку» та матір трьох дітей Марія Борисова бореться з раком молочної залози з 2020 року. «Після операції я пройшла 16 курсів хімотерапії. Потім настала ремісія, але нові метастази змусили мене почати приймати препарат з діючою речовиною олапариб. Лікування обходиться у 82 800 грн на місяць. Це більше мільйона гривень на рік. Деякий час я купувала препарат самостійно, потім, із січня по липень 2024-го, отримувала ліки безоплатно за міською програмою. Однак після того, як тендер на закупівлю ліків скасували, мені сказали: необхідний мені препарат більше не закуповуватимуть. Тепер я знову змушена купувати їх за власний рахунок», – розповідає Марія. Зараз жінка за підтримки родини купує препарат самогужки.

Проте є й інші пацієнти, для яких ситуація виглядає складніше. Наприклад, 50-річна вчителька Алла з Вінниччини також потребує дороговартісного лікування раку молочної залози. Зарплата вчителя молодших класів – менше 12 000 грн на місяць, а необхідний препарат коштує 83 000 грн на місяць. Його необхідно приймати пожиттєво, тож родина вирішила продати синову квартиру, коли дізналися про рецидив захворювання. Кожен місяць жінка не знає, чи отримає ліки за рахунок місцевого фінансування, чи змушена буде купляти їх самогужки. Іноді ліки віддають родини пацієнтів, які не пережили захворювання, часом односельчани допомагають коштами на препарат.

Володимир – 12-річний хлопець з гемофілією. Хлопцю пощастило: його ліки потрапили до тих 10% інноваційних препаратів, які закуповуються за процедурою ДКД. Ліки дозволяють хлопцю вести активний спосіб життя та не згадувати про хворобу. Мама Володимира, Олександра, розповідає: «Тепер ми знаємо: хвороба не повинна бути вироком».

Аби пацієнти цього року отримала всі необхідні ліки, треба додатково виділити 8 млрд грн на їх закупівлі. Зокрема: для дорос-

лих пацієнтів з онкологією необхідні додаткові 192 млн грн, ще 181 млн потрібно виділити на ліки для дітей із онкологічними захворюваннями; 411 млн грн необхідні на ліки для пацієнтів з орфанними метаболічними захворюваннями; 482 млн грн – на ліки для дорослих пацієнтів із гемофілією; 149 млн грн – на ліки проти розсіяного склерозу; ще 49 млн грн – для пацієнтів із гепатитом; на 294 млн грн недофінансовані закупівлі ліків для пацієнтів з первинними імунodefіцитами; додаткового фінансування на ліки також потребують пацієнти з муковісцидозом (78 млн грн); бульозним епідермолізом (38 млн грн); ювенільним ревматоїдним артритом (135 млн грн) та іншими нозологіями.

Величезна кількість ліків уже мають мінімальні залишки в лікарнях. І ситуація буде погіршуватися щомісяця, бо бюджет на закупівлю ліків цього року недофінансований, за нашими даними, на 42% (базова терапія та ліки за ДКД). Аби запобігти катастрофі, яка може вже за пару місяців відбутися по всіх лікарнях країни, необхідно додатково профінансувати закупівлі ліків. Без цих препаратів тисячі пацієнтів не отримають лікування, а це означає, що їхнє життя в небезпеці.

Наталія КРЕСТОВСЬКА:

«Учнівські олімпіади з правознавства – це кращий приклад праксеології правничих знань...»

Наталія Миколаївна Крестовська – одна з провідних українських теоретиків права, а також одна із засновниць правової ювеналістики в нашій країні, дослідниця та практик альтернативного вирішення конфліктів (спорів). Серед її численних видань особливе місце займає підручник з теорії держави та права, написаний у співавторстві з колегою та ученицею – докторкою юридичних наук Лілією Георгіївною Матвєєвою – який витримав уже кілька видань у видавництві «Юрінком Інтер». Відзначимо й те, що всі навчальні видання, підготовлені Н. Крестовською, містять ґрунтовний дидактичний матеріал (тести, кейси, теми для есе та дискусій), який успішно використовують викладачі на практичних та семінарських заняттях з теорії держави і права. Серед її навчально-методичних здобутків є і посібники з основ правознавства для шкіл й усіх, хто цікавиться правом та юриспруденцією. Як член журі Наталія Миколаївна неодноразово брала участь в учнівських олімпіадах з правознавства на обласному та державному рівнях, а також у журі учнівських турнірів з правознавства. Тому цілком логічно, що саме їй Національний центр «Мала академія наук України», який є відповідальним за проведення олімпіад та учнівських турнірів, довірив керівництво журі ХХІХ-ї Всеукраїнської учнівської олімпіади з правознавства. До складу журі входили також викладачі юридичних вишів і вчителі правознавства, притому й ті, які давно задіяні в олімпіадному русі, й ті, хто лише цьогоріч, але притому успішно, до нього долучився. Додамо й те, що в журі було представлено всі основні правничі школи та більшість регіонів країни. Загалом же, у ХХІХ-й Всеукраїнській учнівській олімпіаді з правознавства, яка 3–7 квітня проходила в Ужгороді, взяли участь команди всіх (!) областей України та міста Києва (за винятком окупованого Криму). Всього за перемогу боролися 95 учасників – учнів 9, 10, 11 класів. Відмітимо й факт того, що навіть за ситуації, коли перемога на олімпіаді не дає жодних преференцій при вступі до вишу, а її учасники змагалися виключно «за ідею» – ідею відданості праву та прихильності верховенству права, боротьба була досить серйозною. Про участь учнів шкіл в олімпіадному русі з правознавства, причини його популярності, таємниці формування команд, нюанси виявлення переможців на останньому, найскладнішому етапі та щодо деяких інших питань редакція ЮВУ розпитувала голову журі ІV етапу Всеукраїнської олімпіади з правознавства Наталію Миколаївну КРЕСТОВСЬКУ.

– Наше перше запитання якраз і стосується причин популярності олімпіад, адже у владних коридорах вже були певні намагання скасувати їх проведення, яку скасували золоті та срібні медалі кращим учням у школах. У чому сенс учнівського олімпійського руху, з Вашого погляду, пані Наталію?

– Наші діти живуть і в подальшому, думаю, вже дорослими будуть жити в конкурентному суспільстві. Й вони гостро це відчувають. Змагання – це нормальна для такого суспільства форма життєдіяльності та прекрасний спосіб самореалізації й са-

моствердження особистості. Додам, що на сьогодні стандарти як середньої, так і професійної та вищої освіти не передбачають жодних заохочень для кращих у навчанні: скасовано золоті та срібні медалі в школах, дипломи з відзнакою у вишах. Тому олімпіади та турніри залишаються чи не єдиними можливостями для демонстрації своїх досягнень у навчанні, до визнання цих успіхів іншими, до першості та лідерства врешті-решт. Хочеться вірити, що освітянське керівництво це розуміє, а тому олімпіадний та турнірний рух в Україні й надалі матиме державну підтримку.

– Цьогоріч олімпіадна локація – місто Ужгород, в якому навіть немає звичної сьогодні для більшості українців комендантської години, обрана, думаю, не випадково. Тим більше відповідальність за проведення заходу взяла на себе МАН України замість МОН України. Наскільки це рішення було правильним, як на Ваш погляд?

– Бачу тут два запитання. Що стосується вибору місця проведення олімпіади, то однозначно тут зіграли роль міркування безпеки. І це абсолютно правильно. Учасники олімпіади могли спокійно спати: на Закарпатті немає шахедних або ракетних атак. Змагання не доводилося переривати через тривогу (в минулому році олімпіадні завдання учасники виконували в укритті, без вікон, що явно було не в плюс настрою на креативну роботу). Тепер щодо ролі Малої академії наук України в цьому дійстві. На мою думку, така передача функцій організації олімпіад та турнірів від органу влади – МОН – державній установі НЦ «МАН» є відображенням загальної тен-

денції до де бюрократизації та децентралізації державного управління. Впевнена, що це тільки на краще. За підсумках двох останніх олімпіад – минулорічної та цьогорічної – можна стверджувати, що МАН прекрасно впоралася з усіма непротими завданнями в організації та проведенні цих учнівських змагань.

– Крім питань безпеки, як вдалося досягти певного рівня комфортності перебування учасників в Ужгороді. Місто невелике, така ж невелика й щільність населення, в порівнянні, скажімо, з Києвом чи Харковом, чи відчували Ви сприяння місцевої адміністрації?

– Багато хто як із дітей, так і з членів журі ніколи раніше на Закарпатті і, зокрема, в Ужгороді, не бували. Ми зачаровані цим чудовим куточком нашої прекрасної Батьківщини. Від дітей та колег знаю, що вони були просто в захваті від прогулянок Ужгородом та Мукачевим, від екскурсії до Хусту, від смаку закарпатських солодощів й загалом від гостинності закарпатців. Відмічу й ідеальну логістику та організацію проживання, харчування та дозвілля учасників олімпіади, і в цьому плані всі ми завдячуємо господарям – Закарпатській обласній державній адміністрації, а конкретно департаменту освіти, науки, молоді та спорту на чолі з Мар'яною Михайлівною Марусинець, Ужгородському національному університету й особливо – юридичному

факультету (декан – Ярослав Володимирович Лазур), Ужгородському науковому ліцею (директор – Іщенко Олена Тимофіївна). Все було просто чудово.

– Що можна сказати про рівень знань, підготовку учасників цьогорічних випробувань?

– На мою думку, він не нижчий, аніж у минулі роки. Можливо, дещо навіть вищий – у тих командах, де, як це було неозброєним оком видно, з дітьми системно працювали викладачі правознавства.

– Тепер щодо журі. В його складі, як і оргкомітету, спостерігається, до певної міри, участь тих самих осіб, багато з яких вже були учасниками та навіть переможцями змагань у попередні роки. Чи не здається Вам, що це є своєрідним проявом мережевого характеру заходу?

– Як на мою думку, мережевість – не найгірша характеристика соціального явища. Навіть сучасна держава є мережевою (це поки не про нашу країну, на жаль). Тому можна лише відзначити як позитивний той факт, що одні й ті ж команди або учні проявляють себе два-три роки поспіль.

– Чи відслідковується наступність долі переможців олімпіадних змагань, що в подальшому вони обирають навчання в юридичних ЗВО?

– Мені здається, що Ви зараз пропонуєте новий напрям роботи МАН, а саме моніторинг наслідків олімпіадних змагань.

– Як юридичні ЗВО ставлять-ся до учасників змагань, наскільки активно чи ні вони агітують,

запрошують на навчання до себе, як на Ваш погляд?

– Знову-таки, відповідь на питання про ставлення ЗВО до олімпіадного руху потребує окремого дослідження. Реклама юридичних шкіл на олімпіадах має місце. Не впевнена, що це погано. Але ефективною вона була би за умов пропонування переможцям олімпіади якихось преференцій.

– Й останнє запитання, так би мовити, про мотиви. Участь у ролі голови журі це важка робота, при тому, що, як знаю, про нормальну платню мова не йдеться. Чим є для Вас, можливо, крім наукового самоствердження, реальна мотивація участі в такій діяльності?

– Знову ж, чую два запитання. По-перше, це було не роботою «на знос». У нас склалася класна, неймовірно креативна команда розробників завдань, спілкуватися в межах якої було для мене не роботою, а справжнім задоволенням. Перевірка олімпіадних завдань, сподіваюсь, теж не надто засмутила моїх колег: у дитячих роботах ми побачили і креативні рішення, й підказки щодо покращення власної викладацької роботи, і те, над чим можна було пожартувати й задуматися. Коротше кажучи, олімпіада – це робота мрії. По-друге, що стосується оплати роботи, то цього року, як і минулого, витрати на відрядження членам журі відшкодували заклади освіти, в яких вони працюють, і окрім того, оплачувалася й робота з підготовки завдань, робота з їх перевірки.

– Дякую, Наталіє Миколаївно, за конкретні й цікаві відповіді та загалом за цю розмову.

Спілкувався Віктор КОВАЛЬСЬКИЙ

Українська музіндустрія намагається захищати свої інтереси

Під час нещодавнього форуму-діалогу «Українська музична індустрія: слухай, захищай своє» творчі люди, правники та державники обговорювали стан справ, виклики і стратегію розвитку цієї важливої сфери. Бо для неї в державі не вистачає ані рук, ані грошей, ані уваги загалом.

При тому всім зрозуміло, що представники музичної індустрії також мають бути джерелом формування культури, сприйняття інтелектуальної власності, поваги до авторського права, а головним чином і розуміння того, що творчість – цінний актив у контексті не лише культури, а й економіки.

Для початку зазначимо, що вказаний форум-діалог відбувся завдяки об'єднаним зусиллям Офісу Президента, Міністерства економіки, Мінкультури та стратегічних комунікацій, а також українського IP офісу. На ньому представників музичної індустрії було докладно проінформовано про потребу популяризації IP, підвищення рівня культури в сфері інтелектуальної власності. Хоча всім, здається, відомо, що музична сфера – потужна індустрія, яка має чималий вплив на суспільну свідомість та національну економіку загалом. Саме на цьому наголосила директорка УКРНОІВІ Олена Орлюк під час першої стратегічної панелі. «Музична індустрія України: стан справ, виклики, стратегія», яка відбулася 1 травня. Як було заявлено, Україна наразі активно інтегрується в Європейський Союз, де рівень поваги до IP дуже високий. «І ми маємо захистити наших музикантів, виконавців, продюсерів, тобто музичну екосистему загалом, щоб вона працювала

на європейському рівні», – наголосила керівниця українського IP офісу. У межах цієї панелі також виступили: народний депутат України Олександр Санченко, заступниця керівника Офісу Президента України Олена Ковальська, заступник Міністра економіки України Віталій Кіндратов, перша заступниця Міністра культури та стратегічних комунікацій України Галина Григоренко.

Підсумовуючи першу частину заходу, Олена Орлюк наголосила на тому, що сьогодні на державі лежить велика кількість зобов'язань щодо розроблення ефективних механізмів для роботи в сфері креативних індустрій та в питанні дотримання прав інтелектуальної власності в частині музики, розподілу винагороди, виплати справедливої винагороди. Загалом йшлося про те, що всі практичні правові механізми, які може запропонувати українська держава, будуть реалізовуватися повною мірою лише тоді, коли на це будуть налаштовані самі представники музичної сфери. І які б дієві інструменти та законодавчі норми не випливали, якщо вони не будуть втілюватися в реальне життя музичної індустрії, нормально сприйматися в ній, то вони й не працюватимуть та не даватимуть результат.

Як відомо, український IP офіс сьогодні працює над змінами в сфері авторського

права. Наразі впроваджується низка директив в цій сфері, значна частина норм яких ще мають бути імплементовані в національне законодавство. Й хоча час для цього обмежений, адже за планом необхідно подати законопроект до Єврокомісії вже в липні. Україна успішно пройшла скринінг за напрямом інтелектуальної власності й наразі демонструє приклад сфери, яка згідно урядового Плану зуміла показати якісні результати в частині євроінтеграційних процесів. Наразі є чітке розуміння необхідності відновлення акредитації організацій колективного управління (далі – ОКУ), правильного прописання питання тарифів і справедливої винагороди, диджиталізації та прозорості в частині роботи ОКУ, в розподілі винагороди, сплаті податків. Йдеться також про те, що якщо в закладах звучить українська музика та спів, то музиканти та співаки мають отримувати відповідну оплату за свою роботу. Відповідальним за цей процес є ОКУ, норми про його діяльність мають бути на опрацьовані. «Сьогоднішній діалог має зафіксувати проблемні питання, запропонувати шляхи їх вирішення та привести до конкретних результатів. Нам потрібно вже діяти, бо музика – це те, що наразі напряду впливає на розвиток української культури, на нашу національну ідентифікацію та культурну дипломатію, а також на наше майбутнє», – наголосила Олена Орлюк.

Отже мета форуму «Українська музична індустрія: слухай, захищай своє» – сприяти процесам створення, поширення, монетизації українськомовного музичного контенту та його захисту – досягалася не лише під час виступу державників, чиновників. У роботі форуму-діалогу взяли участь також автори, креатори музичного контенту, виконавці, продюсери, менеджери музичних видавництва, представники організацій колективного управління авторськими та суміжними правами, експерти музичної сфери, культурні діячі, юристи з охорони прав інтелектуальної власності та інші. Серед відомих артистів можна відзначити активну роботу на форумі Тараса Тополі («Антигіла»), Олега Fahot Михайлюти («ТНМК»), Катерини Павленко («GO_A»), а також представників «Культурних Сил України» – Миколая Сергі

та Мирослава Кувалдіна. У висвітленні питань найгострішої, мабуть, панелі – як протистояти російській музичній експансії саме позиція її модератора Миколая Сергі, засновника «Культурних Сил», музиканта, телеведучого, актора і поета була вирішальною. Інші учасники панелі – Катерина Павленко, співачка, композиторка, фольклористка, Мирослав Кувалдін, військовослужбовець, музикант, резидент «Культурного Десанту», Іван Клименко, який є засновником лейблу «Епко», а також Андрій Різоль, голова асоціації «Дивись Українське» – були не менш рішучими у вирішенні питань захисту українського музичного бізнесу. Бо дійсно й самі представники української культури також мають надавати активну відсіч російському впливу та російській агресії.

Варто зазначити, що такий форум-діалог проводився в Україні вперше. І на ньому було висвітлено дійсно гострі проблеми, лунало достатньо критики на адресу представників музичної індустрії, які іноді втрачають свої позиції, а деякі й емігрують. Водночас дана проблема головним чином погіршується через несистемні зміни в законодавстві, недостатній захист прав виконавців, авторів музичних творів. Багато з них на сьогодні є практично безробітними. Саме на цьому акцентували свої виступи учасники форуму-діалогу. Й хоча питання культури, розвитку музичної індустрії під час війни, як правило, замовчуються, добре, що такий форум відбувся, і найперше дякуючи усім його ініціаторам та учасникам. А напрацьовані на ньому рішення й домовленості мають допомогти, об'єднати зусилля творчих колективів, діячів музичної індустрії, захистити їхні права, сприяти поширенню творчих здобутків українських митців.

Лесь КУРІННИЙ,
спеціально для ЮВУ.

Кінець епохи викупу

Як законотворці зламали одну з найстаріших приватизаційних схем

Не так давно ВРУ 243-ма голосами «за» підтримала законопроект № 12230. Це закон, який скасовує інститут «викупу через невід'ємні поліпшення», одну з найстаріших корупційних схем в приватизації за всю історію незалежної України.

Оксана РАК,
членкиня Правління АТ «Прозорро.Продажі», GR-директорка

Суть схеми полягала в тому, що орендарі об'єктів державної або комунальної власності малювали на папері «невід'ємні поліпшення» в такому розмірі, який дозволяв їм потім майже безкоштовно або за безцінь забирати державне або комунальне майно у власність без аукціону та конкуренції. Віддамо при цьому належне політичним стейкхолдерам, які невтомно працювали й без яких нічого б не відбулося. Проте гармата не стріляє нічим іншим, окрім снарядів.

Отже, заглянемо за лаштунки процесу виготовлення того ж снаряда, який вистрілював і поцілював у десятку. До цього було три невдалі постріли, розчарування та щоразу нова перепаковка «гільзи».

Проблему було ідентифіковано давно, перша спроба вирішити її виникла одночасно з вікном політичних можливостей у 2023-му – формування бізнес-логіки, участь в написанні тексту, пакету супровідних документів, адвокаційний план – участь в адвокації, збір пропозицій і зауважень, кава, кава, кава. Провал – довелося вилучити між читаннями через брак голосів, для порятунку іншої важливої частини ініціативи.

Друга спроба розпочалася одразу після провальної першої – перепаковка норм, підготовка нового тексту, пакету супровідних документів, адвокаційний план – участь в адвокації, збір пропозицій і зауважень, кава, кава, кава... Провал – знову не вистачило голосів. Із моменту старту цього рівня Джуманджі пройшло майже півроку чи навіть більше.

Третя спроба після другої. Вже не особливо й віритися. Чергова перепаковка

тексту, новий адвокаційний план, переконання, перемовини, збір пропозицій і зауважень, кава, кава, кава. Черговий провал – знову не вистачило голосів. Хтось вийшов поїсти піцу, але це не точно. Так раптово й неочікувано закінчились чергові півроку боротьби за закриття схеми.

Після невдалих спроб політичне вікно вже не виглядало таким очевидним, проте наші чудові політичні стейкхолдери реформували й послалили коаліцію, включивши додатковий важіль ТСК і чарівну силу переконань і диво таки сталося. Після чергової «перепаковки» тексту, нового адвокаційного плану, переконань, перемовин, збору пропозицій і зауважень, кави, кави, кави та якихось шести місяців.

На кожному з етапів всією маленькою командою жваво дискутували і майже билися навколо конструкцій норм, управління ризиками невизначеності, перспективності, ретроспективності, оцінки впливу та багато іншого. Безліч разів сумували й раділи аж допоки не було досягнуто мети.

Переведення викупу на аукціони збільшить кількість об'єктів приватизації, які будуть продані за ринковою ціною, сформованою на відкритих конкурентних торгах в електронній торговій системі «Прозорро.Продажі». Це забезпечить ще більше надходжень у бюджеті всіх рівнів. А ми в «Прозорро.Продажі» завжди радіємо більшій прозорості, результативним аукціонам та новим лотам у системі. Адже це і є наша місія – будувати ринки й довіру.

Р. С. Інколи треба просто вірити і не покладати рук, як би важко не було.

Знання заради перемоги

У Києві пройшов фінал Всеукраїнського турніру з права

В умовах складних випробувань, що випали на долю нашої держави через російську збройну агресію, Український державний університет імені Михайла Драгоманова став не просто центром освіти, а справжнім форпостом правової культури та демократичних цінностей. Саме тут, у стінах легендарного закладу, який відзначає своє 190-річчя, відбулася визначна подія, що об'єднала талановиту молодь з усієї України – церемонія нагородження переможців і призерів Всеукраїнського турніру серед старшокласників з права.

Цей знаковий захід, який вперше проводив Навчально-науковий інститут права та політології УДУ, отримав схвалення та підтримку від Міністерства освіти і науки України, провідних українських викладачів, авторитетних науковців і видатних представників юридичної спільноти. Важливість такої підтримки складно переоцінити, адже саме завдяки спільним зусиллям сотні молодих українців отримують можливість продемонструвати свої знання та навички, відчувати єдність у прагненні до справедливості та захисту своїх прав.

Всеукраїнський турнір серед старшокласників з права став не лише інтелектуальним змаганням, але й потужною відповіддю на виклики сьогодення. Основна мета цього заходу – підвищити правову свідомість молоді, навчити їх критично аналізувати складні правові питання, а також привернути увагу до численних порушень прав людини, зокрема дітей і молоді, які постраждали через військові дії агресора. Турнір покликаний популяризувати принципи верховенства права, демократії та правової державності, тим самим зміцнюючи моральний і правовий фундамент нашого суспільства.

Особливо важливою є підтримка подібних ініціатив ректором університету, академіком, професором, доктором філософських наук Віктором Андрущенком. Завдяки його невтомним зусиллям і глибокому розумінню значущості освіти для майбутнього України такі заходи проводяться систематично, створюючи потужний імпульс для розвитку молоді. Ректор УДУ часто наголошує, що в ці складні часи молодь повинна бути озброєна не лише знаннями, але й відчуттям власної гідності, вірою в справедливість та правду. Саме ці цінності сьогодні формують ядро нації, яке вже завтра визначатиме майбутнє нашої суверенної держави.

Серед головних завдань турніру організатори виділили розвиток у старшокласників навичок глибокого правового аналізу та переконливої аргументації власних позицій. Особливу увагу в ході турніру було приділено актуальній темі порушення прав дітей та молоді в умовах війни та важливості відновлення цих прав як невід'ємної частини суспільного миру і справедливості. Не менш важливим стало й формування активної громадянської позиції, яка проявляється в готовності молодих людей брати відповідальну участь у суспільних процесах, сприяючи зміцненню правової держави.

Зазначимо й те, що учасники турніру, які прибули з усіх куточків України, проявили себе на високому рівні під час складних теоретичних та практичних випробувань. Їхні знання із сучасного законодавства, вміння розв'язувати правові задачі й обґрунтовувати свої думки не залишили байдужими членів журі, до якого входили провідні правники країни – адвокати, викладачі та вчені. Експерти турніру були приємно вражені здатністю молоді критично мислити, логічно аргументувати та послідовно відстоювати власні правові позиції.

Усі фіналісти турніру отримали дипломи та пам'ятні подарунки. Справжньою родзинкою фіналу стала можливість пройти історичними коридорами Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Цей візит перетворився на захоплюючу подорож у минуле, сповнену натхнення та поваги до академічних традицій. Молодь не лише відчула дух величних поколінь, що формували історію університету, але й отримала потужний стимул до подальших навчальних досягнень і професійного зростання.

При тому особливі слова вдячності лунали на адресу педагогів і наставників, чий професіоналізм, досвід та небайдужість стали фундаментом успіхів молодих правознавців. Саме вчителі не тільки підготували учасників до високих інтелектуальних змагань, але й надихнули їх на відповідальне ставлення до навчання, правових знань та власного майбутнього.

Зрештою й сам турнір перетворився на унікальний простір, де юні таланти мали змогу не лише позмагатися між собою, але й обмінятися думками, завести цінні знайомства та утвердити свою громадянську позицію. Організатори висловили впевненість, що з року в рік цей захід ставатиме масштабнішим, формуючи покоління молодих людей із глибокою правосвідомістю та активною життєвою позицією.

Загалом протягом березня–квітня турнір з права об'єднав понад тисячу учасників зі всієї України, перетворившись на справжню подію для молодих людей, для яких право стало ключем до розуміння себе й суспільства. Учасники змагань показали високий рівень не лише знань, а й критичного мислення, моральної зрілості та громадянської свідомості. Саме ця молодь готова стати активним учасником процесів подальшої розбудови демократичної, правової держави, яка шанує і захищає права кожного громадянина.

У день церемонії нагородження фіналістів Всеукраїнського турніру з права до серця нашої країни – Києва, завітали близько двохсот фіналістів із найвіддаленіших ку-

точків України: від Карпат до Донбасу, від Полісся до узбережжя Чорного моря. Кожен із них – це приклад наполегливості, цілеспрямованості та неймовірного прагнення до саморозвитку і знань. Молоді таланти прибули до Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, щоб особисто отримати заслужені нагороди та визнання за свої досягнення у сфері права.

Особливий символізм і глибокий зміст наповнили перші хвилини заходу. Церемонія розпочалася з хвилини мовчання, вшановуючи пам'ять Захисників і Захисниць України, тих героїв, які віддали своє життя за свободу та майбутнє нашої держави. Під проникливу й чуттєву «Мелодію» Мирослава Скорика, яку виконав камерний оркестр факультету мистецтв УДУ імені Михайла Драгоманова, залу оповила неймовірна атмосфера глибокої вдячності та внутрішнього єднання. Потім пролунав Державний Гімн України, який став потужним символом незламності й об'єднав усіх присутніх навколо спільної мети – утвердження ідеалів правової державності та справедливості в Україні.

У залі панувала тепла й щира атмосфера, де радість переможців органічно поєднувалася з вдячністю їхніх наставників, педагогів. В очах учителів та викладачів сяяла гордість за своїх вихованців, за їхню сумлінну працю, інтелектуальну зрілість та стійкість у подоланні труднощів. Подія переросла в щось більше, ніж просто формальну церемонію – вона стала справжнім святом науки, інтелекту та молодіжного таланту, об'єднавши не лише юних правознавців, а й їхніх учителів, наставників, науковців і почесних гостей, які приїхали, аби висловити свою підтримку й захоплення молодим поколінням українців.

Особливо натхненним і знаковим для присутніх став виступ проректора університету, кандидата філософських наук, професора, заслуженого працівника соціальної сфери України Ростислава Драпушка.

Він наголосив, що освіта є фундаментом становлення кожної особистості, а талановита молодь має особливу, відповідальну місію – зміцнювати й розбудовувати майбутнє України. За словами Р. Драпушка, саме молоді люди, сповнені амбіцій, інтелекту й відповідальності, є головною опорою для розвитку стабільного, справедливого та демократичного суспільства. Окремий акцент проректор зробив на важливості права, наголосивши, що це не лише механізм регулювання суспільних відносин, а передусім фундамент державності, гарант справедливості та запорука довіри між людьми і владою. Його слова ще раз засвідчили, що розвиток освіти й підтримка молоді – це стратегічно важливі напрямки, без яких неможливий подальший прогрес нашої держави.

Зі словами натхнення та підтримки до учасників звернувся й директор Навчально-наукового інституту права та політології, кандидат юридичних наук, доцент Павло Горінов, який підкреслив унікальність цього турніру не лише як інтелектуальної платформи, але й як середовища, де формується нове покоління лідерів і правників. «Цей турнір далеко не просто змагання за першість чи випробування з правових знань. Він став справжнім осередком, де народжуються нові ідеї, формується громадянська позиція та зароджується нове покоління української юридичної спільноти. Кожен учасник, який бере в ньому участь – це не просто майбутній молодий фахівець, а й символ правди та справедливості, уособлення непохитної віри в сильну та процвітаючу Україну. Саме ваші дії, ваші цінності та принципи будуть визначати, якою стане наша держава завтра: справедливою, сильною, гідною і щасливою», – резюмував Павло Горінов.

Організатори Всеукраїнського турніру серед старшокласників з права через газету висловлюють щире вдячність усім, хто став частиною реалізації цього важливого

для країни освітнього проекту. У час, коли українське суспільство проходить складні випробування, кожен, хто підтримує молодь у її прагненні до знань, чинить справжній акт національної солідарності. Особливі слова вдячності були звернені до вчителів, які щодня не лише навчають, а й виховують нове покоління свідомих громадян України, формують у своїх учнях глибоку повагу до права, культури мислення, почуття відповідальності та вміння захищати власну позицію. Саме педагоги стали тією силою, яка допомогла школярам розкрити свій потенціал, повірити у власні сили й гідно заявити про себе на всеукраїнському рівні.

Окрема подяка від організаторів була адресована партнерам турніру – усім установам, організаціям та людям доброї волі, які, попри складну реальність, залишаються відданими підтримці молодіжних освітніх ініціатив. Як прозвучало, спільними зусиллями вдалося перетворити турнір на подію, яка надихає, формує і підносить.

День фіналу турніру з права став ще одним підтвердженням простої, але життєво важливої істини, що навіть у часи війни та невизначеності саме освіта, глибокі знання, моральна стійкість і цінності верховенства права залишаються основою, на якій будується майбутнє держави. Турнір продемонстрував, що українська молодь готова не лише навчатися, але й мислити масштабно, діяти рішуче і нести в світ ідеї справедливості, законності та громадянської відповідальності.

«Щиро вітаємо переможців, призерів і всіх учасників турніру! Ваші досягнення – це яскраве свідчення вашого таланту, працелюбності, сили духу та віри в силу права. Ви стали прикладом для своїх однолітків і гідно продемонстрували, що нове покоління здатне відповідати на найскладніші виклики сучасності. Бажаємо не зупинятися на досягнутому, впевнено рухатися вперед, плекати свої мрії та примножувати свої здобутки. Нехай знання, здобуті сьогодні, стануть надійною опорою для майбутніх професійних звершень, а ваш голос – голосом нової, справедливої України.

До нових зустрічей, дорогі друзі! Навчально-науковий інститут права та політології з відкритими обіймами чекатиме на вас – уже не як учасників турніру, а як студентів, які вірять у право, обирають гідність і змінюють країну. Майбутнє починається тут. І воно – у надійних руках», – підсумував усе сказане й побачене Павло Горінов.

Підготував Федір МОРОЗ,
спеціально для ЮВУ

Реєстраційний хаос

У ДРРП відсутні дані щодо майже кожного другого житлового об'єкта: що це означає?

Про масштаби проблеми неверифікованих власників житла в Україні, її причини і наслідки.

Ольга ОНІЩУК,
приватний нотаріус,
керівниця програми «Правова безпека власності»
Українського інституту майбутнього

Загалом по темі

Якщо говорити про проблему збереження інформації про права власності українців, особливо неоцифрованої, не відображеної в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно (далі – ДРРП), то наразі вона набула особливої гостроти. Адже в умовах збройної агресії росії громадяни України втрачають не тільки майно, але й правостановлювальні документи, які можуть бути знищені або зіпсовані внаслідок руйнування житла, або ж втрачені під час евакуації мешканців із небезпечних регіонів країни. Втрата таких документів за відсутності верифікованих даних у ДРРП суттєво ускладнює, а в окремих випадках взагалі унеможлиблює, доступ до низки державних послуг і програм, зокрема і компенсаційної – «Відновлення».

Щоб зрозуміти масштаби проблеми неверифікованих власників житла в Україні, її причини і наслідки, експерти нашої ГО «Поверни своє» за підтримки Міністерства розвитку громад та територій України та проекту Ради Європи «Сприяння розробці житлових рішень для осіб, постраждалих від війни в Україні» провели експертне дослідження, яке було публічно презентовано 31 березня цього року. Про деталі цієї експертної аналітики, проведеної нашою командою, я й розповім детальніше у цій публікації.

Масштаби проблеми

Визначити точну кількість неверифікованих власників житла в Україні сьогодні вкрай складно, оскільки відповідний аудит на державному рівні не проводиться, а облік об'єктів житлового фонду України і наявних записів про право власності в ДРРП відбувається паралельними треками. Із ме-

тою визначення кількості неверифікованих власників житла шляхом зіставлення інформації щодо об'єктів житлового фонду України і наявних реєстраційних записів про право власності у ДРРП були використані дані Держстату станом на 1 січня 2021 року, як такі, що отримані шляхом проведення всебічного статистичного спостереження, а саме: загальну кількість квартир в Україні станом на початок 2021 року – 17 385 384. Утім, реальні цифри щодо об'єктів житлового фонду саме для цілей виміру кількості неверифікованих власників житла в Україні можуть бути значно вищими, адже з 2014 року відповідна статистика Держстату не враховувала інформацію про нерухомість, розташовану на ТОТ, відтак буквально за рік (відтоді, як росія анексу-

кількість включає не тільки житлову нерухомість, але й інші об'єкти, наприклад, паркомісця, гаражні бокси, нежитлові приміщення тощо. Тоді як загальна кількість розділів на об'єкти саме житлової нерухомості складає 7 754 345.

У межах дослідження кількість неверифікованих власників житла визначалася за співвідношенням об'єктів житлового фонду України за даними Держстату станом на 1 січня 2021 року та відкритих у ДРРП розділів на об'єкти житлової нерухомості. Приблизна кількість неверифікованих власників житла в Україні може становити близько 9 млн 600 тисяч осіб. Це означає, що відомості щодо майже кожного другого об'єкта нерухомості відсутні в ДРРП, тобто господарі таких осель свого часу не подбали про внесення інформації щодо свого права власності до ДРРП, що може свідчити про недостатній рівень обізнаності громадян з відповідною процедурою державної реєстрації. Аби підтвердити або спростувати таке твердження експерти ГО «Поверни своє» провели дослідження громадської думки методом анкетного опитування.

Якщо говорити про проблему збереження інформації про права власності українців, особливо неоцифрованої, не відображеної в ДРРП на нерухоме майно, то наразі вона набула особливої гостроти.

Недостатній рівень обізнаності

Зазначимо, що дане опитування проводилося в період з 30 жовтня до 13 листопада 2024 року в онлайн-форматі (шляхом самозаповнення електронної версії анкети у Google-формі) та офлайн: друквана версія анкети поширювалася в державних нотаріальних конторах міста Києва, окремих приватних нотаріальних офісах столиці, а також у двох ЦНАПах Бучі та Ірпеня. Такий комбінований формат методів збору інформації дозволив залучити до опитування різні категорії громадян, зокрема й осіб похилого віку, які можуть не мати доступу до

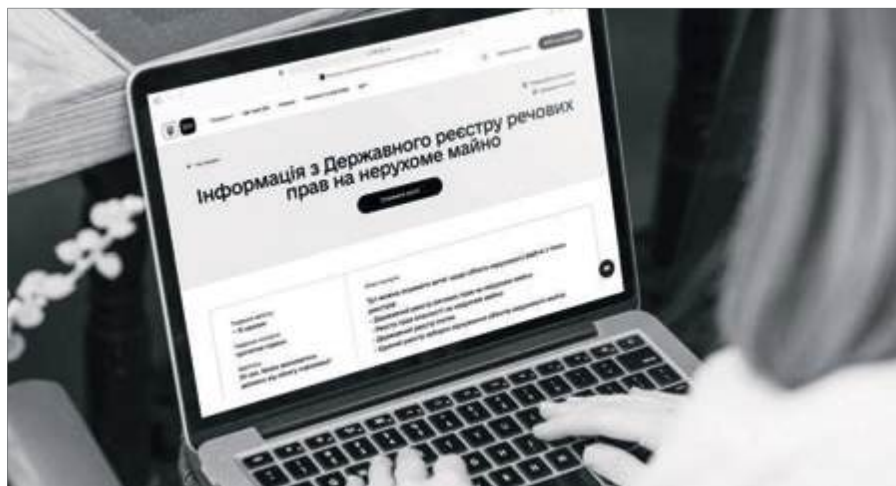
вала Кримський півострів і встановила контроль над частиною територій Донецької і Луганської областей) за межами статистичного спостереження залишилося близько 2 600 000 житлових об'єктів. Потенційно цей весь масив інформації про об'єкти нерухомості може бути відображений у ДРРП.

Статистична картина щодо верифікованих власників житла, інформація про право власності яких наявна в Держреєстрі речових прав на нерухоме майно, більш чітка й зрозуміла. Загальна кількість відкритих розділів на об'єкти нерухомості в ДРРП, за даними Мін'юсту, станом на 15 жовтня 2024 року становить 9 470 863. Вказана

Інтернет-ресурсів і належного рівня цифрової компетенції. У результаті проведення дослідження громадської думки було зібрано 1 391 анкету: онлайн – 545 і офлайн – 846. Географія опитування охопила майже всю територію України в межах її міжнародно визнаних кордонів: відсутні відповіді тільки від респондентів, чиє житло знаходиться в Закарпатській області та в місті Севастополі.

Для зображення «портрету» неверифікованого власника житла було проаналізовано анкети 604 респондентів, які, відповідаючи на ключове питання-скрінер анкети – «Чи внесені відомості про ваше житло до Державного реєстру прав?», відповіли – «ні», ствердну відповідь надали 787 осіб. Збірний образ неверифікованого власника житла має жіноче обличчя: більшість серед тих, хто відповів «ні» на питання щодо наявності інформації про право власності в ДРРП, складають жінки – 373 особи (61,75%), чоловіки відповідно – 231 (38,25%). Серед усіх неверифікованих власників житла, які взяли участь в опитуванні, переважають особи середньої та старшої вікової групи: 36-50 років – 172 (28,48%) і 51-65 років – 238 (39,40%). Здебільшого респонденти мають вищу освіту (365 осіб або 60,43%) або професійно-технічну – 185 осіб (30,63%). Схожі результати щодо рівня освіти були отримані й із аналізу всіх анкет респондентів, які взяли участь в опитуванні, тож прямого причинно-наслідкового зв'язку між наявністю/відсутністю вищої або професійно-технічної освіти і проходженням/не проходженням процедури верифікації права власності на житло не прослідковується.

На запитання стосовно причин невнесення інформації про право власності до ДРРП більше як третина респондентів (191 особа або 31,6%) відповіли, що не знають, що це потрібно робити. Ще 22% (133 особи) вказали, що не розуміють, як це зробити. Третя за популярністю відповідь – «не бачу в цьому необхідності»: так відповіли 122 респонденти (20,2%). Ці відповіді складають майже 3/4 з усіх наданих неверифікованими власниками. «Що б допомогло вам краще зрозуміти, чи варто вносити дані про житло до Державного реєстру прав?» – це наступне питання анкети. Більшість опитаних (320 осіб або 53%) відповіли, що їм бракує інформації з офіційних джерел, що вчергове підтверджує тезу про недостатній рівень обізнаності громадян з процедурою верифікації права власності. Ще 219 респондентів (36,3%) відповіли, що в цьому питанні орієнтиром для них буде рекомендація фахового юриста, тоді як

43 особи (7,1%) все ж керуватимуться порадою сусіда або знайомого. Тільки близько 4% надали відмінну від запропонованих варіантів відповідь. Наприклад, серед інших варіантів відповіді були коментарі, які стосувалися надання можливості пройти процедуру підтвердження права власності на житло в онлайн-форматі.

Стосовно джерел, в яких громадяни звичайно шукають інформацію про юридичні процедури, то тут думки респондентів розподілилися. Зауважимо, що, відповідаючи на це питання, учасники опитування могли обрати кілька варіантів. Серед усіх варіантів переважає відповідь «інтернет-ресурси» (так відповіли 348 осіб), друге місце посідає «телебачення» (цей варіант обрали 228 громадян), третє – соціальні мережі (166 респондентів), четверте – телеграм-канали (165 людей). 155 опитаних довіряють друкованій продукції (брошури, буклети тощо), ще 129 респондентів обирають радіо.

Результати опитування свідчать про недостатній рівень обізнаності власників житла з процедурою верифікації права власності, тож проведення інформаційно-роз'яснювальної кампанії стосовно внесення даних до ДРРП – це надзвичайно актуальне питання.

Передумови реалізації інформкампанії

Три основні передумови для реалізації інформаційної кампанії щодо популяризації серед українців ідеї внесення відповідних відомостей до ДРРП.

1. Запровадження спрощеного механізму верифікації права власності на житло без необхідності підтвердження інформації від БТІ. Наразі головною перешкодою на шляху підтвердження права власності на житлову нерухомість для багатьох гро-

мадян, особливо тих власників, чиє майно розташоване на ТОТ або в зоні активних бойових дій, – є відсутність доступу до архівів БТІ. Розв'язати цю проблему допоможе запровадження спрощеного механізму державної реєстрації прав власності на нерухоме майно, який не передбачає необхідності підтвердження інформації від БТІ за умови, що доступ до відповідних архівів було втрачено або ж вони знищені внаслідок збройної агресії росії. Такий шлях для вдосконалення окреслено в уже зареєстрованому у Верховній Раді України законопроекті № 11440, який було підготовлено на основі рекомендацій експертів ГО «Поверни своє», розроблених за підтримки проекту Ради Європи «Посилення судових та позасудових засобів захисту прав осіб, постраждалих від війни в Україні».

Реалізація зазначених змін дозволить надати доступ до адміністративної процедури верифікації права власності тисячам власників житла, передусім тим, чия нерухомість знаходиться на ТОТ або в зоні бойових дій, і яким наразі відмовляють у проведенні відповідної державної реєстрації. Водночас це зменшить навантаження на судову систему й розширить національну базу даних про збитки та постраждалих внаслідок війни, що сприятиме верифікації відомостей, поданих заявниками до міжнародного Реєстру збитків для України. Такий крок також слугуватиме потужним меседжем для реалізації вказаної інформаційної кампанії й потребуватиме додаткової роз'яснювальної роботи на рівні комунікації з цільовою аудиторією.

2. Популяризація й масштабування онлайн-реєстрації права власності на нерухоме майно.

Окрім офлайн-реєстрації права власності на нерухоме майно шляхом безпосереднього звернення до державного реєстратора або

нотаріуса, неверифіковані власники можуть скористатися онлайн-форматом, подавши відповідну заяву на порталі «Дія». Такий експериментальний проект на рівні кількох пілотних міст запустили навесні 2021 року й наразі географія реалізації онлайн-формату державної реєстрації суттєво розширилася: вона доступна для мешканців 21 області України.

Втім, дані офіційної статистики свідчать, що географічне масштабування ще не означає активне застосування цієї онлайн-послуги. Наприклад, із 15 140 заяв, поданих у 2024 році, було задоволено тільки 8 274, тобто лише близько 55%. Відтак наразі реалізацію алгоритму онлайн-реєстрації права власності на нерухомість навряд чи можна вважати успішною.

В умовах активізації процесів цифровізації різних сфер діяльності в Україні питання масштабування цього онлайн-механізму шляхом залучення до його реалізації більшої кількості БТІ надзвичайно актуальне. Розширення функціональних можливостей такої опції в «Дії» з одночасною популяризацією послуги серед користувачів, публічні роз'яснення щодо особливостей цієї процедури дозволять отримати позитивний ефект від реалізації відповідної інформаційної кампанії.

3. Розширення географії реалізації державної програми «Відновлення» на ТОТ.

Встановлення особливостей проведення обстеження знищеного житла, яке знаходиться на тимчасово окупованих територіях або в зоні активних бойових дій, – це найочікуваніший і, мабуть, найскладніший із точки зору технічної складової організації процесів фіксації етап реалізації національного компенсаційного механізму. На запуск алгоритму, який дозволить за компенсаційні кошти придбати нові оселі замість зруйнованих внаслідок військової агресії росії домівок, чекають мешканці Маріуполя, Мелітополя, Складовська та інших українських міст і селищ, захоплених країною-агресоркою після 24 лютого 2022 року.

Такий крок з боку держави для неверифікованих власників зруйнованого житла, розташованого на непідконтрольних українській владі територіях, буде головною мотивацією для внесення відомостей до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно з огляду на реальну перспективу отримання доступу до компенсації як в межах національного, так і майбутнього міжнародного компенсаційного механізму.

Додамо, що окреслені заходи можуть як передувати запуску кампанії, так і здійснюватися паралельними треками.

Цифрова трансформація правосуддя:

суддів навчали роботі з електронними доказами

Першого-другого травня Національна школа суддів України за підтримки Консультативної місії Європейського Союзу в Україні (КМЕС) провела в Києві спеціалізований тренінг для суддів-тренерів «Електронні докази в кримінальному провадженні».

Захід об'єднав суддів різних інстанцій, експертів КМЕС та провідних фахівців у сфері європейського права і судових експертів для обговорення одного з ключових викликів сучасного правосуддя – використання цифрових доказів у кримінальному процесі.

За словами організаторів, метою тренінгу було не лише підвищення кваліфікації суддів, а й підготовка нової генерації суддів-тренерів, здатних ефективно навчати колег тонкощам роботи з електронними доказами – від їх ідентифікації та збору до оцінки допустимості в суді. Зі вступним словом до учасників звернувся проєктор НШСУ Наталія Шукліна та керівник відділу з питань кримінальної юстиції КМЕС Гідо Ойстрайх. Як було наголошено, сьогодні цифровізація змінює ландшафт кримінального правосуддя, а знання про електронні докази є критично важливими для ефективного розгляду справ, зокрема у справах про міжнародні злочини.

Курс очолила викладач-координатор «Кримінального блоку» Національної школи суддів України Єлизавета Ковтюк. Вона розпочала навчання з обговорення очікувань учасників та їхнього досвіду

роботи з цифровими доказами, що задає тон практичності спрямованості заходу. Упродовж двох днів учасники занурювалися в проблематику електронних доказів у кримінальному провадженні: джерела, види, стандарти допустимості та міжнародні підходи. Тренери також висвітлили питання, пов'язані з криптовалютами як об'єктами доказування, особливостями функціонування Інтернету, а також ризиками й перевагами використання штучного інтелекту в судовій системі.

Практична частина тренінгу включала роботу в малих групах над кейсами та інтерактивні онлайн-опитування, що дозволило учасникам не лише закріпити знання, а й поділитися досвідом та виробити спільні підходи до вирішення складних питань, пов'язаних із цифровими доказами. Тренінг став черговим кроком НШСУ до посилення цифрової компетентності українських суддів, що є надзвичайно важливим у контексті сучасних викликів і трансформації кримінальної юстиції в Україні.

Підготував Максим БОНДАР, спеціально для ЮВУ

Адвокатура в Україні потребує невідкладного реформування

Приведення системи української адвокатури до демократичних, європейських стандартів організації її діяльності обумовлено, насамперед, потребою виконання Україною взятих на себе міжнародних зобов'язань.

Лариса КРИВОРУЧКО,
адвокатка, докторка юридичних наук

Потреба в реформуванні адвокатури

Із прийняття нової редакції Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 5 липня 2012 року розпочато процес становлення незалежної української адвокатури на засадах адвокатського самоврядування адвокатської діяльності. Попередній Закон України «Про адвокатуру» від 19 грудня 1992 р. (втратив чинність) передбачав лише можливість для адвокатів і адвокатських об'єднань створювати регіональні, загальнодержавні та міжнародні спілки та асоціації, але не надавав їм права самостійно вирішувати питання організації та діяльності (адвокатське самоврядування).

Потреба в приведенні системи української адвокатури до демократичних європейських стандартів організації її діяльності була обумовлена потребою виконання Україною взятих на себе міжнародних зобов'язань щодо забезпечення на законодавчому рівні захисту статусу правничої професії та заснування професійної асоціації адвокатів, закріпленого в пункті 11 Висновку № 190 (1995) Парламентської Асамблеї Ради Європи щодо вступу України до Ради Європи від 26 вересня 1995 року. Венеціанська комісія зазначає, що така незалежна правничка професія як адвокатура відіграє засадничу роль у діяльності судової системи. Тому критично важливо, щоб її було організовано в спосіб, що забезпечує її незалежність і належне функціонування.

Стверджується, що створення незалежної адвокатської асоціації посилить незалежність окремих адвокатів. Відповідно до Рекомендації № R (2000) 21 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам про свободу професійної діяльності адвокатів адвокатські колегії та інші професійні об'єднання адвокатів мають бути органами, побудованими на засадах самовряду-

вання, незалежними від влади та від ширшого загалу.

Щодо стандартів адвокатської діяльності

Згідно з Основними документами ООН щодо ролі адвокатури адвокатам має бути надано право формувати самоврядні асоціації для представництва їхніх інтересів, постійного навчання, перепідготовки й підтримання професійного рівня. Виконавчі органи професійних асоціацій обираються їх членами і здійснюють свої функції без зовнішнього втручання. Професійні асоціації мають кооперуватися з урядами для забезпечення права кожного на рівний та ефективний доступ до юридичної допомоги, з тим, щоб адвокати були здатні за відсутності недоречного стороннього втручання давати поради й допомагати своїм клієнтам згідно із законом та визнаними професійними стандартами й етичними правилами.

Стандарти незалежності юридичної професії, прийняті Міжнародною асоціацією юристів (ІВА) передбачають, що в кожній юрисдикції має бути створене одне або більше незалежних самоврядних асоціацій адвокатів, визнаних законом, склад яких вільно обирається всіма членами без будь-якого втручання будь-якого іншого органу чи особи. У світлі існуючих міжнародних і регіональних стандартів Спеціальний доповідач ООН з питань незалежності суддів та адвокатів сформулював наступні рекомендації, які мають на меті визначити загальні принципи для забезпечення незалежності та ефективності асоціацій адвокатів у виконанні ними своїх функцій гарант незалежності професії адвоката і містити дотримання наступних принципів :

- гарантування їх незалежності від виконавчої та судової гілок влади;
- забезпечення ефективного самоврядування адвокатської професії;

- забезпечення цілісності професії та якості юридичних послуг;
- гарантування незалежності адвокатури;
- виконання повноважень членами виконавчого органу без зовнішнього втручання;
- процес відбору членів виконавчого органу асоціації адвокатів (органи адвокатського самоврядування) має бути прозорим за для уникнення корпоративності та/або політизації процесу;
- обов'язки та відповідальність асоціації адвокатів мають бути чітко визначені в законі та в її внутрішніх статутах, які повинні відповідати закону.

На сьогодні правові засади організації і діяльності адвокатури та здійснення адвокатської діяльності в Україні визначаються Законом України від 05.07.2012 р. № 5076-VI «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Згідно з його положеннями адвокатура представляє собою недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури в порядку, встановленому цим законом.

Відповідно до цього Закону діяльність адвокатури ґрунтується на таких принципах адвокатського самоврядування, як: 1) адвокатура є незалежною від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб; 2) обов'язковість для виконання адвокатами рішень органів адвокатського самоврядування; 3) гарантоване державою право адвокатів самостійно вирішувати питання організації та діяльності.

З аналізу наведених законодавчих приписів можна констатувати про взаємозалежність між правом адвоката на здійсненні професійної діяльності у складі адвокатури України – як недержавного самоврядного інституту та обов'язком адвоката щодо самостійної участі у формуванні системи органів адвокатського самоврядування через застосування механізмів представницької демократії, які мають забезпечувати саморегулювання адвокатської діяльності. Ніхто інший, крім самого адвоката, не наділений правом обирати і бути обраним до складу органів адвокатського самоврядування.

Про систему самоврядування

Згідно того ж закону, адвокатське самоврядування здійснюється через діяльність конференцій адвокатів регіону (Автономної Республіки Крим, області, міста Києва, Севастополя), рад адвокатів регіону (Автономної Республіки Крим, області, міста Києва, Севастополя), кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури (Автономної Республіки Крим, області, міста Києва, Севастополя), Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, ревізійних комісій адвокатів регіонів (Автономної Республіки Крим, області, міста Києва, Севастополя), Вищої ревізійної комісії адвокатури, Ради адвокатів України, з'їзду адвокатів України.

Систему адвокатського самоврядування складають загальнодержавні та регіональні організаційні форми адвокатського самоврядування, визначені статтею 46 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», на які покладається виконання функцій органів НААУ відповідно на загальнодержавному та регіональному рівнях.

До загальнодержавних органів адвокатського самоврядування належать: з'їзд адвокатів України; Рада адвокатів України; Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури; Вища ревізійна комісія адвокатури. До регіональних органів адвокатського самоврядування належать: конференції адвокатів; ради адвокатів; кваліфікаційно-дисциплінарні комісії адвокатури; ревізійні комісії адвокатів (стаття 6 Статуту Національної асоціації адвокатів України). Законом встановлено порядок створення Національної асоціації адвокатів України (НААУ), як недержавної некомерційної професійної організації, що об'єднує всіх адвокатів України й утворюється з'їздом адвокатів України та не може бути реорганізована. НААУ є юридич-

ною особою та діє через організаційні форми адвокатського самоврядування, передбачені законом. Ліквідація НААУ може бути здійснена лише на підставі закону.

Вищим органом адвокатського самоврядування України є з'їзд адвокатів України (стаття 54 Закону). У період між з'їздами адвокатів України функції адвокатського самоврядування виконує Рада адвокатів України (стаття 55 Закону). З'їзд адвокатів України скликається Радою адвокатів України не рідше одного разу на три роки. З'їзд адвокатів України скликається у шістьденний строк за ініціативою Ради адвокатів України або на вимогу не менш як однієї десятої від загальної кількості адвокатів, включених до Єдиного реєстру адвокатів України, або не менш як однієї третини рад адвокатів регіонів. У разі, якщо Рада адвокатів України не скликає з'їзд адвокатів України протягом шістдесяти днів з дня надходження пропозиції про скликання з'їзду, адвокати або представники рад адвокатів регіонів, які підписали таку пропозицію, приймають рішення про утворення організаційного бюро зі скликання з'їзду адвокатів України. Організаційне бюро має право скликати та забезпечувати проведення з'їзду адвокатів України, визначати особу, яка головує на засіданні з'їзду. Вищим органом адвокатського самоврядування в Автономній Республіці Крим, областях, місті Києві та Севастополі є конференція адвокатів регіону, адреса робочого місця яких знаходиться, відповідно, в АРК, області, містах Києві та Севастополі й відомості про яких включено до Єдиного реєстру адвокатів України.

Необхідність удосконалення «адвокатського закону»

Аналіз чинних положень законодавства про адвокатуру та окреслених вище міжна-

родних стандартів дає підстави стверджувати про доцільність вдосконалення норм Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» у частині порядку формування та діяльності органів адвокатського самоврядування.

Діяльність органів адвокатського самоврядування не може суперечити засадам адвокатського самоврядування й повинна ґрунтуватися на принципах виборності, гласності, обов'язковості для виконання адвокатами рішень органів адвокатського самоврядування, підзвітності, заборони втручання органів адвокатського самоврядування у професійну діяльність адвоката. Невідповідність рішень, дій чи бездіяльності органів адвокатського самоврядування вказаним принципам може бути підставою для їх оскарження.

У цьому зв'язку слід зазначити, що в період орієнтовно з 18 листопада 2022 року адвокати України позбавлені по закону виборчого права бути обраними в органи адвокатського самоврядування; натомість окремими особами без законних на те повноважень здійснено привласнення влади і повноважень в органах адвокатського самоврядування в Україні, вибори в органах адвокатського самоврядування не призначаються, що грубо протирічить закону і демократичним принципам європейського суспільства; члени органів адвокатського самоврядування не мають законних повноважень діяльності, строки їх повноважень по закону закінчилися ще 18 листопада 2022 року, в залежності від дати вказаної у виборних протоколах конференцій адвокатів у областях України, що є неприпустимим.

Відтак Закон про адвокатуру має бути приведений у відповідність до чинних європейських стандартів і належної практики. Необхідно, зокрема, вдосконалити систему самоврядування й управління ресурсами адвокатури, аби зробити її більш прозорою та підзвітною. Кваліфікаційні і дисциплінарні процедури адвокатів вимагають значного вдосконалення в законодавстві та на практиці. Процес допуску до професії залишається слабким і схильним до корупційних ризиків, що підриває довіру й незалежність професії.

Вимоги Європейської Комісії

Єврокомісія в Звіті в межах Пакета розширення Європейського Союзу 2024 року повторила та уточнила вказані рекомендації, зазначивши, що реформа адвокатури має відбуватися після публічних кон-

сультатів і мати на меті перезавантаження органів Національної асоціації адвокатів України на основі прозорої процедури та суттєве вдосконалення систем кваліфікації, допуску до професії, дисциплінарного провадження, фінансового управління та безперервного навчання. Отже, Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» потребує вдосконалення для приведення його у відповідність до європейських стандартів, зокрема щодо формування та діяльності органів адвокатського самоврядування задля забезпечення прозорості та підзвітності. Важливо забезпечити широке залучення спільноти адвокатів до процесу розробки та обговорення відповідних проектів законодавчих змін як безпосередньо, так і через органи адвокатського самоврядування.

Про РАУ та її рішення

Як відомо, Рішення Ради адвокатів України як невід'ємної складової системи адвокатури України приймаються на основі Конституції України і містять ознаки підзаконного нормативно-правового акту. А підзаконні нормативно-правові акти повинні відповідати Конституції України, законам, чинним міжнародним договорам України, а також підзаконним нормативно-правовим актам вищої юридичної сили та узгоджуватися між собою; підлягати державній реєстрації. Зазначимо й те, що пунктом 14 частини першої статті 92 Конституції України визначено, що засади організації діяльності адвокатури визначаються виключно законами України.

Порівняльним аналізом Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» у цілому та рішень Ради адвокатів України від 21 вересня 2020 року № 69, від 27 жовтня 2021 року № 113 та від 21 ве-

ресня 2024 року «Про затвердження Офіційної позиції Національної асоціації адвокатів України щодо Тіншового звіту до розділу 23 «Правосуддя та фундаментальні права» Звіту Європейської комісії щодо України у 2023 році» встановлено, що зазначені рішення Ради адвокатів України знаходяться в безпосередній суперечності до положень частини другої статті 48, частини другої статті 50, частини другої статті 51, частин другої та третьої статті 52, частини другої статті 53, частин другої та третьої статті 55 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», якими передбачено лише обрання членів органів адвокатського самоврядування з чітко визначеним строком здійснення повноважень – п'ять років, але не більше ніж два строки підряд, за формою набуття повноважень членів органів адвокатського самоврядування виключно шляхом обрання відповідними конференціями адвокатів регіону та з'їздом адвокатів України.

Вказані рішення Ради адвокатів України суперечать нормам закону, оскільки не відповідають встановленій процедурі набуття повноважень членами органів адвокатського самоврядування та порушують обмеження щодо строків їхнього перебування на посаді. Таким чином, дотримання вимог Закону щодо порядку формування органів адвокатського самоврядування є необхідною умовою їхньої легітимності та забезпечення принципів прозорості, підзвітності та виборності в діяльності адвокатського самоврядування.

Усе це говорить про те, що адвокатура в Україні потребує невідкладного реформування. Особи, які порушили закон і гарантії адвокатського самоврядування повинні бути притягнені до кримінальної відповідальності, а їх фінансова діяльність підлягає проведенню ретельного аудиту.

«Роумінговий безвіз»

Не так давно парламент ухвалив законопроект, що наближає Україну до приєднання до єдиної зони роумінгу з Європейським Союзом *Roam like at home*.

Про це тоді повідомив віцепрем'єр-міністр з інновацій, розвитку освіти, науки та технологій – міністр цифрової трансформації України Михайло Федоров у своєму Telegram-каналі. «Законопроект дозволить українським та європейським операторам зв'язку легше обмінюватися послугами й працювати разом. Його ухвалення – це останній крок перед переговорами з ЄС щодо приєднання до політики *Roam like at home*», – зазначив М. Федоров.

За словами міністра, приєднання до *Roam like at home* дозволить українцям навіть після закінчення воєнного стану користуватися тарифами свого оператора та не сплачувати додаткових зборів за мобільний зв'язок й інтернет на території 27 країн ЄС. Наступний крок – підписання закону Президентом України. Далі Україна розпочне переговори з Єврокомісією про створення Єдиної роумінгової зони.

Нагадаємо, ще 24 лютого міністерка економіки Юлія Свириденко під час спільного засідання уряду України та Європейської комісії розповіла, що в цьому році Україна фокусується на завданнях щодо лібералізації торгівлі, інтеграції в політику ЄС щодо роумінгу, переговорах про оцінку відповідності промислової продукції та приєднанні до єдиної зони платежів у євро. За словами експерта в питаннях комунікацій Олександра Глуценка, з технічної точки зору українські оператори давно готові до впровадження «роумінгового безвізу», оскільки вони вже мають укладені угоди з європейськими партнерами. Проте основним викликом залишається бюрократичне оформлення цього процесу, зокрема, узгодження на рівні Європейської комісії та адаптація українського законодавства до європейських норм.

Законопроект про реформу АРМА:

розвінчання міфів

Якісна реформа Агентства з розшуку і менеджменту активів (АРМА) залишається одним із головних завдань України на шляху її євроінтеграції та отримання необхідного фінансування в межах Ukraine Facility Plan. Проте чим ближче парламент наближається до ухвалення необхідних законодавчих змін, тим категоричнішим стає ставлення самого агентства до пропозицій народних депутатів, зокрема до законопроекту № 12374-д, який комітет ВРУ з питань антикорупційної політики вже доопрацював і рекомендував до прийняття в цілому.

Катерина РИЖЕНКО,
заступниця виконавчого директора з юридичних питань
Transparency International Ukraine

Чому АРМА проти?

Особливо яскраво негативна тональність комунікації Агентства про цей нормативно-правовий акт проявилася в середині квітня — після того, як АРМА провело чергове публічне обговорення цього законопроекту. Відтоді кількість відверто категоричних і навіть агресивних повідомлень щодо нього зростає в рази.

Активна комунікаційна кампанія агентства проти цього законопроекту дає підстави проаналізувати справжні причини такого спротиву та, зокрема, розглянути й перевірити аргументи з нещодавньої публічної дискусії. Це ми й зробимо.

Тут варто нагадати, що в межах виконання Ukraine Facility Plan 30 грудня 2024 року уряд зареєстрував проект закону про посилення інституційної спроможності АРМА. Пізніше, 8 та 14 січня цього року, депутати подали альтернативні законопроекти: під першим номером був зареєстрований проект Олександра Ткаченка, Антоніни Славицької та інших, а під другим номером — варіант від Олексія Мовчана, Анастасії Радіної, Ярослава Железняка та інших.

Уже 12 лютого Верховна Рада прийняла в першому читанні саме другий альтернативний законопроект (№ 12374-д), який має стати основою для комплексної реформи Агентства з розшуку і менеджменту активів. Після цього понад місяць тривало активне обговорення змін до нормативного документа до другого читання. Тож зрештою Антикорупційний комітет ВРУ на своєму засіданні рекомендував до розгляду в сесійній залі суттєво доопрацьовану в частині управління арештованими активами редакцію проекту закону.

Варіації реформи агенства

Одразу зазначимо, що всі варіації реформи АРМА були майже однаковими в частині конкурсу на голову АРМА та незалежного зовнішнього аудиту роботи агентства, проте суттєво відрізнялися саме в частині управління арештованими активами. Якщо урядовий проект закону, який досі підтримує АРМА, віддавав врегулювання цих процедур на рівень постанови Кабміну, то доопрацьована версія прямо прописує всі ці процеси, але теж вказує на необхідність подальшого визначення деталей у підзаконних актах. На переконання експертів, такий підхід якісно кращий, адже залишає менше можливостей для потенційних зловживань посадовцям агентства.

Крім цього, проект закону № 12374-д містить низку положень, що суттєво посилюють прозорість та ефективність управління арештованими активами. Зокрема, він передбачає розширення доступу громадськості до інформації про результати діяльності АРМА, забезпечує чіткі механізми контролю, а також вдосконалює процедури управління активами. Вони, наразі, не врегульовані на нормативному рівні, а поверхово визначені виключно в методичних рекомендаціях, затверджених наказом голови агентства. Зручно, коли АРМА може самостійно визначати порядок своїх дій у такій важливій сфері, чи не так?

Тож зміни з боку одних обранців (профільного комітету) загалом обґрунтовані. Варто нагадати, що повноцінний публічний доступ до Єдиного державного реєстру арештованих активів, на добровільному відкритті якого постійно наголошує

керівництво агентства, став можливим лише після наполегливих вимог депутатів антикорупційного комітету.

Виявлені неточності та маніпуляції АРМА

Аналіз достатньо активної публічної комунікації агентства показав, що головним для органу є не стільки запровадження необхідних змін, скільки потреба, аби чинному керівництву не заважали продовжувати робити те, що воно вже робить. Саме тому в своїх публікаціях АРМА здебільшого наполягає на тому, що воно вже трансформується з 2023 року (це наскрізна теза всієї комунікації керівництва цієї держструктури в останні місяці). Водночас, коли АРМА пише про реформу, чіткість його позиції помітно змінюється, що особливо яскраво проявилось саме після публічного обговорення 15 квітня. За час наших спостережень ми виявили низку таких маніпуляцій та неточностей.

1. Критика застарілої версії законопроекту.

Суттєва частина аргументів керівництва АРМА базується на положеннях попередньої редакції проекту закону, а не на актуальній версії, що є на обговоренні. Зокрема, дотепер регулярно згадуються:

– залучення арбітражних керуючих та приватних виконавців, хоча ці положення відсутні в поточній редакції;

– «невідомі для України способи управління», хоча законопроект якраз унормовує та доопрацьовує наявні механізми відбору управителів через Прозоро;

– твердження про, нібито, відсутність консультацій, хоча профільний комітет проводив обговорення з представниками АРМА, про що прямо вказує голова комітету.

Такий підхід ставить під сумнів об'єктивність та фаховість оцінки законопроекту з боку агентства.

2. Суперечність власним пропозиціям.

Цікаво, що раніше АРМА підтримувало багато нововведень, проти яких виступає зараз:

а) процедура ідентифікації активів. Керівництво АРМА підтримувало необхідність планування перед передачею активів,

а це, по суті, те саме, що пропонується в законопроекті.

б) *врегулювання питань щодо культурних цінностей*. Агентство саме пропонувало запровадити спеціальний механізм оцінки та управління культурними цінностями, але сьогодні говорить про те, що такі дії загрожують і АРМА, й Мінкульту.

в) *прискорення передачі активів від прокуратури*. Агентство скаржилося на повільність прокурорів, але тепер виступає проти змін, які розв'язують цю проблему.

г) такі суперечності викликають запитання щодо справжніх мотивів спротиву законопроекту.

3. Заяви про невідповідність КПК України.

АРМА наполягає, що законопроект не враховує положення Кримінального процесуального кодексу України, проте такі твердження також маніпулятивні. Законопроект № 12374-д чітко визначає взаємодію агентства з прокуратурою та слідчими органами в рамках того, що може бути визначено в профільному законі про АРМА. Щобільше, він встановлює диференційовані строки для передачі різних типів активів, враховуючи їх складність, а це вже відповідь на реальні проблеми, які озвучувало саме агентство. Його посадовці мали б знати, що зміни до КПК України можна вносити окремим законом. Тому їх не можна було б прийняти одночасно зі змінами до закону про АРМА.

Понад це в публічних заявах агентства стверджує, що вказаний законопроект покладає на прокурорів невластиві функції. Проте насправді документ передбачає чіткий розподіл обов'язків та відповідальності між прокурорами та АРМА. Щобільше, прокурори вже сьогодні забезпечують передачу активів – це чинна норма закону, яка потребує лише уточнення та вдосконалення.

До слова, САП зі свого боку загалом підтримує проект закону № 12374-д, всупереч розтиражованим позиціям АРМА про те, що прокурори проти. Й таке перевертання реальності стосується не лише Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Наприклад, ВЗУ з питань правоохоронної діяльності не розглядав на своєму засіданні вказаний проект закону, але в агентстві публічно заявили, що «правоохоронний комітет підтримав пропозиції АРМА та висловив готовність до співпраці для посилення інституційної спроможності Нацагентства». Тобто знову поширило недостовірну інформацію.

Що насправді змінює законопроект № 12374-д?

Публічне обговорення АРМА проекту закону 15 квітня, крім поширення сумнівних і навіть недостовірних тез, також показало, що в своїй комунікації агентство намагається знайти собі спільників. Проте спростування інформації про підтримку позиції АРМА щодо законопроекту вказує не лише на маніпулятивний характер його комунікації, а й на те, що вказаний законопроект справді корисний для всієї антикорупційної системи, й інші держоргани це теж розуміють.

Усе тому, що проект закону розв'язує цілу низку проблем в роботі агентства. Унормування процедур ідентифікації активів – запроваджується чіткий механізм аналізу активів, який дозволить не передавати в АРМА коробку із жіночими платтями чи папір туалетний (новий) в кількості «3 штуки». Вдосконалення управління різними типами активів – законопроект враховує особливості різних категорій активів (простих та складних), запроваджуючи відповідні процедури з чітко встановленими строками. Дійсно, зараз цих строків майже немає, тому АРМА може тривалий час не починати процеси організації управління. Понад те, норми майбутнього закону мають позбавити агентство можливості передавати активи конкурентам, що виключає участь Антимонопольного комітету з цих процесів.

Нагадаємо, що в кейсі «Моршинської» якраз тривале затягування процесу одержання дозволу на концентрацію в АМКУ назвали причиною розірвання договору з управителем. І саме комітет затягував спеціальну процедуру передачі в управління стратегічних підприємств. Підвищення прозорості – розширюються вимоги до публічної звітності АРМА, яке повинне буде надавати більше інформації про стан активів, доходи від управління ними та результати діяльності.

На жаль, попри публічні запевнення у відкритості та прозорості, конкретну інформацію про ефективність управління арештованими активами в реєстрі арештованими активами знайти неможливо.

Розблокування управління корпоративними правами підприємств, пов'язаних із державою-агресором – вирішується проблема, про яку саме АРМА неодноразово говорило, але чомусь тепер виступає проти.

Врегулювання питання санкційних активів – визначається, що арештовані у кримінальних провадженнях активи, стягнуті в санкційному порядку, повинні передаватися ФДМУ для виконання відповідного рішення. До речі, наявність цієї норми теж може бути причиною спротиву АРМА. Адже керівництво агентства настільки сильно хотіло продовжувати піаритися на санкційних активах, що майже всім складом прийшло до АП ВАКС, але справу прогало. На фоні цієї «боротьби» за санкційні активи АРМА вкотре показало свої вибіркоку комунікацію й непослідовність.

Загалом складається враження, що справжньою причиною спротиву АРМА новому законопроекту № 12374-д стало небажання його керівництва запроваджувати та реалізувати ефективні та чіткі механізми управління активами, а також додаткові механізми прозорості та контролю.

Водночас керівництво Агентства почало артикулювати тези про «політичне забарвлення» реформи АРМА, що взагалі дивно, адже законопроект № 12374-д розв'язує реальні проблеми, на які вказували саме Агентство, Рахункова палата, інші інституції й експертні організації та міжнародні партнери. В умовах війни та економічних викликів, з якими стикається Україна, такі зміни є необхідними для забезпечення максимальної користі від арештованих активів.

Еволюція українського правосуддя:

судовий прецедент – реальність, конституційність, надії та майбутнє (частина четверта)

► ПРОДОВЖЕННЯ. Початок у №№ 5 – 8.

Одним з основних питань нашого подальшого дослідження є «процедура» формування судового прецеденту – процес переходу звичайного судового рішення в статус судового прецеденту – чи є його застосування судами обов'язковим або він може мати рекомендаційний характер, а його роль зводиться виключно до консультативної функції.

Володимир ДОН,

член Національної спілки журналістів України

Думки довкола судового прецеденту

У світлі вищевикладеного досить оригінально виглядає пропозиція І. Котюка кваліфікувати судовий прецедент, як перше рішення суду, прийняте ним на підставі результатів дослідження та оцінки вчиненого юридичного факту, яке набуває нормативного характеру і стає обов'язковим для його застосування в аналогічних випадках. (Котюк І. Конституційне визнання засади верховенства права є юридичною підставою для запровадження судового прецеденту. URL: lexinform.com.ua/dumka-eksperta/konstytutsijne-vyznannya-zasady-verhovenstva-prava-ye-yurydychnoyu-pidstavoyu-dlya-zaprovadzheniya-sudovoho-pretседentu).

Ефективність застосування запропонованої версії викликає досить багато питань: по-перше, автор не уточнює судом якої інстанції має бути ухвалено таке рішення. Відтак, виходячи з логіки, напрошується висновок, що перше рішення приймається місцевими судами. По-друге, можуть виникнути цілком обґрунтовані складнощі з визначенням, кому ж належить першість.

По-третє, як бути із ситуацією в разі скасування цього рішення з різних причин судом вищої інстанції, що робити з рішеннями, які вже прийняті на підставі даного прецеденту – можна допустити фантастичну ідею про те, що вони автоматично втрачають юридичну силу, а може це буде незаперечним аргументом у процесі оскарження тощо.

Хто може визнати рішення судовим прецедентом?

Наступним принциповим питанням є визначення (встановлення) хто і яким чином може визнати рішення суду судовим прецедентом? При цьому низка авторів взагалі не напружуються з приводу уточнення ієрархії судів, в повноваження яких входить встановлення факту, чи є конкретне рішення звичайним рішенням або набуває статусу судового прецеденту?

З огляду на викладене ряд авторів пропонує м'яку позицію при ідентифікації судового прецеденту. Так, А. А. Марченко дотримується точки зору, відповідно до якої під судовим прецедентом розуміють судові рішення в конкретній справі, що використовуються при вирішенні аналогічних справ, обставини яких будуть подібні за всіма параметрами. Таким чином судовий прецедент – це рішення в конкретній справі, яке допомагає іншим суддям приймати рішення в майбутньому за аналогічною категорією справ (Марченко А. А. Поняття судового прецеденту та його місце у правовій системі України. URL: baas.gov.ua/ua/proekty/articles/m/2214-ponyattya-sudovogo-pretседentu-ta-yogo-mistse-u-pravovij-sistemi-ukrajini.html). Тобто прецедентом може бути будь-яке рішення, ухвалене будь-яким судом України, незалежно від того чи набрало воно законної сили, чи ні, і є допоміжним засобом при розгляді аналогічних справ.

Натомість Г. В. Демченко надав судовому прецеденту таке розширене визначення: «Акт діяльності суду, який є прикладом або зразком на майбутнє. А тому значення судового прецеденту набувають не лише вироки

або рішення суду, а й окремі постанови або ухвали органів судової влади, а також усі дії загалом, які вчиняються протягом усього судового процесу» (Демченко Г. В. Судовий прецедент/ Г. В. Демченко// Журнал Міністерства юстиції. 1903. № 3. С. 79-142. URL: irbis-nbuv.gov.ua/dlib/item/0000390).

Досліджуючи суть судового прецеденту, Б. В. Малишев зазначає, що вона полягає в правилах, згідно з яким подібні справи вирішуються подібним чином (Малишев Б. В. Прецедентне право Англії. Теоретичні аспекти. Наукові записки. Т. 19. Спеціальний випуск. С. 234. URL: ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4ace10f7-d67f-41e2-8c9d-bfce89d23c66/content/), що відповідає формі, зовнішньому вияву судового прецеденту. При цьому раніше вже йшлося про те, що абсолютно подібних, аутентичних, аналогічних і т.д. справ не існує, а ступінь схожості визначається виключно особистою думкою судді, яка залежить від багатьох факторів, включаючи рівень кваліфікації, життєвий досвід, особисті мотиви, тощо.

Дуалістична природа судового прецеденту

Судовий прецедент має дуалістичну юридичну природу, як акт правосуддя, що вирішує наявний конфлікт, і як результат судової правотворчості та джерело права. При цьому судовий прецедент розуміють у двох значеннях – вузькому й широкому. Під судовим прецедентом у вузькому значенні розуміється *ratio decidendi* справи, тобто частина рішення, яка містить норму права, створену вищим судом у процесі вирішення конкретної справи за наявності прогалини чи нечіткості в правовому регулюванні. У широкому значенні прецедент – це рішення суду загалом, яке містить таку норму. (Вербицький Д. Судовий прецедент: поняття, зміст і види. Національний юридичний журнал. Вересень 2019. С. 6. с. 5 – 8. URL: ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/87013). У зв'язку з цим постає цілком логічне питання: хто має право, який державний орган уповноважений визначати, що конкретний НПА має недоліки та неточності. Як-

що йдеться про закони України, то зазначені моменти – недоліки та неточності – не належать до повноважень КСУ. Відповідно до ст. 1 Закону «Про Конституційний Суд України» «Конституційний Суд України є органом конституційної юрисдикції, який забезпечує верховенство Конституції України, вирішує питання про відповідність Конституції України законів України та у передбачених Конституцією України випадках інших актів, здійснює офіційне тлумачення Конституції України, а також інші повноваження відповідно до Конституції України». Слід зазначити, що між дефініціями «відповідність Конституції України (конституційність)» ст. 7 Закону про Конституційний Суд та «прогалини чи нечіткості» відсутні будь-які аналогії.

За висновком того ж Д. Вербицького, судовий прецедент є актом-документом, що містить нові норми права в результаті вирішення конкретної юридичної справи судовим чи адміністративним органом, якому надається загальнообов'язкове значення під час вирішення подібних справ у майбутньому.

Судовий прецедент як результат вирішення конкретного спору за своїм змістом не може ототожнюватися як сукупність судових рішень за певною категорією із судовою практикою справ (Вербицький Д. Судовий прецедент: Поняття, зміст і види. Національний юридичний журнал. Вересень 2019. С. 7. С. 5 – 8 URL: ibn.ids.md/ro/vizualizare_articol/87013).

Комаров В. В. у своєму монографічному дослідженні на тему «Цивільне процесуальне законодавство в динаміці розвитку та практиці Верховного Суду України» допускає наявність в українській судовій практиці судового тлумачення, яке, на відміну від судового прецеденту, не веде до створення судами норми права. Рішення судів, які є зразком правильного застосування норм цивільного процесуального права, на думку В. В. Комарова, в силу своєї переконливості одержують загальновідомість, сталість і враховуються в судовій діяльності (Комаров В. В. Цивільне процесуальне законодавство у динаміці розвитку та практиці Верховного Суду України. Харків: Право, 2012. С. 11. 624с).

Відповідно до цього, на думку М. В. Цвіка, судовий прецедент повинен ґрунтуватися на суворому дотриманні законів або, за неможливості такої основи, на неухильному дотриманні принципів права, справедливості. (Загальна теорія держави і права : підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.

(М. В. Цвік, В. Д. Ткаченко, Л. Л. Рогачова та ін.] ; за ред. М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченко, О. В. Петришина. Х. : Право, 2002. С. 54. 286 с).

Щодо обов'язковості судового прецеденту

Водночас тут знову ж виникає питання, про яку відповідність закону йдеться, якщо прецедент виникає саме для того, щоб усунути недоліки закону, їх прогалини та недосконалість. Слід звернути увагу, що частина наведених думок дослідників зводяться до того що, судовий прецедент є прикладом, правилом, зразком під час слухання аналогічних, подібних, схожих справ.

Наступна група авторів акцентує увагу на обов'язковості судових прецедентів, незалежно від ієрархії суду, який прийняв прецедентне рішення, оперуючи вже відомими категоріями аналогічності, схожі, подібні судові справи.

Найбільш поширене формулювання виглядає наступним чином. Судовий прецедент (від лат. *praecedens* (*praecedentis*) – той, що передує; англ. – *precedent*) – це рішення суду в конкретній справі, що є обов'язковим для суду тієї самої або нижчої інстанції при вирішенні в майбутньому всіх аналогічних справ (Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Розділ VII Джерела права С. 120 URL: ftplec.nlu.edu.ua > Теорія права).

Доктринальний рівень

На доктринальному рівні судовий прецедент є правовим актом судової влади у вигляді певного суддівського пояснення того, чому саме так вирішена справа. Суд у ньому

формулює свою правову позицію, яка стає обов'язковою безпосередньо для суддів при прийнятті аналогічних рішень. Тобто ця правова позиція у формі правоположення набуває прецедентного характеру. В основі судового прецеденту лежить соціальний факт повторюваності певних суспільних відносин та специфіка людської природи, зазначає український дослідник С. В. Шевчук, справедливим буде те судове рішення, яке не відрізняється від прийнятого раніше, за умови, що співпадають фактичні обставини справи, яка розглядається (Шевчук С. В. Загально-теоретичні проблеми нормативності актів судової влади: дис.доктора юрид. наук: 12.00.01. Харків, 2008. С. 111 – 112. 434 с. URL: dissert.com.ua/zahalnoteoretychni-problemy-normativnosti-aktiv-sudovoyi-vlady.html), і далі «адміністративне або судове рішення в конкретній юридичній справі, якому держава надає загальнообов'язкового значення. Зміст юридичного прецеденту полягає в тому, що раніше прийняте рішення державного органу (судового або адміністративного) стосовно конкретної справи має силу правової норми й при наступному вирішенні подібних справ» (Шевчук С. В. Судова правотворчість: світовий досвід і перспективи в Україні/ С. В. Шевчук. К.: Реферат, 2007. С. 185. URL: krytyka.com/ua/reviews/sudova-pravotvorchist-svitovyy-dosvid-i-perspektyvyv-ukrayini).

Аналогічним чином оцінюють судовий прецедент і ще ціла низка дослідників. Таким чином, судовий прецедент – винесене судом у конкретній справі рішення, обґрунтування якого стає правилом, обов'язковим для всіх судів тієї ж або нижчої інстанції під час вирішення аналогічної справи (В. Форманюк. Судова практика, як специфічне

джерело права. Юридичний вісник, 2014/6. С. 24. с. 24 – 27). Коростелкіна О. вважає, що судовий прецедент – це судове рішення, яке є обов'язковим не тільки для того, хто застосовує право та учасників справи, але й для самого суду в аналогічній категорії справ і є вказівником для інших правозастосовувачів й учасників аналогічних правовідносин.

Принципу аналогічності та однорідності судових справ до застосування судового прецеденту дотримуються й Н. Слотвінська та Ю. А. Ведерніков. У юридичній науці судовий прецедент розуміється як винесене за конкретною справою рішення суду, обов'язкове для застосування під час вирішення аналогічних питань з однорідних категорій справ (Слотвінська Н. Теоретико-правові підходи до розуміння судового прецеденту як складової частини судової практики. Національний юридичний журнал. Жовтень 2015. С.20. С. 18 – 23. URL: ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/42929).

Загальноприйнято, що під судовим прецедентом розуміється судове рішення, прийняте в конкретній справі, яке володіє імперативним характером і застосовується як джерело права під час розгляду аналогічних справ. Ознаками судового прецеденту є те, що судовий прецедент представляє собою обов'язкову норму, що постає з ряду однорідних рішень із приводу однорідних випадків (Ведерніков Ю. А. Теорія держави та права/ Ю. А. Ведерніков, В. С. Геркул. К. : Центр навчальної літератури, 2005. С. 89. 346 с.).

Ще одна група вчених наполягає на тому, що створювати судовий прецедент можуть лише суди вищих інстанцій. «Судовий прецедент», що представляє собою рішення, прийняте вищим судовим органом

з конкретної справи, і є обов'язковим для інших судів при розгляді аналогічної категорії справ та «судова практика», що є практичною діяльністю судових органів з прийняття тих рішень, які містять правові положення та має підзаконний характер, оскільки ґрунтується на принципі верховенства права (Власенко В. В. Співвідношення понять «судовий прецедент» та «судова практика»: теоретико-правові аспекти. Київський часопис права. 2021. № 1. Сч. 27. С. 27 – 29 URL: kyivchasprava.kneu.in.ua/index.php/kyivchasprava/article/view/5/4). Прецеденти встановлюються лише вищими судовими інстанціями, а не всіма судами; прецедентом можуть бути лише ті рішення відповідних судів, які винесено більшістю голосів членів суду (Кельман М. С. Загальна теорія держави та права : підручник / М. С. Кельман, О. Г. Мурашин, Н. М. Хома. – Львів : Новий Світ-2000, 2003. С. 63. 456 с.).

Попов Ю. доповнює сказане, вказуючи на необхідність враховувати те, що судовий прецедент у романо-германській правовій сім'ї розуміється як інститут установленої судової практики, який є «інструментом правотворчості судів країн континентального права» (Попов Ю. Суддівське правотворення на прикладі регулювання відносин щодо неукладених угод. Юридичний радник. 2005. № 5. с. 35. С. 34–38. URL: popov-yuyu.narod.ru/14_suddivske_pravotvorenniya.htm).

Більш широке тлумачення судового прецеденту надає С. Загайнова, яка стверджує, що «судовий прецедент є рішенням суду вищої інстанції в конкретній справі, що приймається вищою, апеляційною або касаційною інстанцією в процесі казуального чи нормативного тлумачення норм права,

що опубліковане в спеціалізованому періодичному виданні та є не лише актом застосування права, але й таким, що містить правові норми, обов'язкові для застосування як цим судом, так і судом рівної та нижчої юрисдикції» (Загайнова С. К. Судовий прецедент: проблеми правозастосування / За загальною ред. В. В. Яркова. М.: Видавництво НОРМА, 2002. С. 149. 176 с. Сучасний цивільний та арбітражний процес. URL: [google.com/search?client=firefox-b-d&q](https://www.google.com/search?client=firefox-b-d&q)).

Інший погляд на судовий прецедент

На думку Б. Малишева, прецедентами можуть стати лише рішення (вироки) Верховного Суду. Крім того, автор пропонує нормативне регулювання застосування судового прецеденту. Критерії відбору судами своїх рішень, які стають прецедентами, а також порядок їх офіційної публікації закріплюється в законі. Верховний Суд вправі скасувати будь-який прецедент, у тому числі й власний. Судовий прецедент не має зворотної сили. Правила застосування прецеденту встановлюються спеціальним законом. Застосування прецеденту під час розгляду кримінальних справ є обмеженим (Малишев Б. Судовий прецедент у правовій системі Англії (теоретико-правовий аспект): дис...кандидата юрид. наук : 12.00.01. Київ. 2002. С. 206. 229 с.). У зв'язку з вищевикладеним цілком доречно нагадати відомий вислів про те що Верховний Суд – це група юристів, які виправляють помилки інших судів та увічнюють свої власні.

Не можна стверджувати, що цей та інші запропоновані механізми є безперечними та всеосяжними, але основний висновок полягає в тому, що до законодавчого врегулювання спірних питань, у тому числі й на конституційному рівні, говорити про застосування судового прецеденту як мінімум передчасно. О. Сакун та М. Ясинок, крім іншого, пропонують визнати судовий прецедент проявом, продуктом судової правотворчості. Судовий прецедент можна віднести до джерела права, що є проявом судової правотворчості, але не всіх, а лише окремих судових органів: вищих судових інстанцій у результаті судового розгляду справ у другій інстанції, в особливо важливих справах – у першій інстанції; рішення Конституційного Суду України щодо офіційного тлумачення та визнання неконституційними законів та інших актів; постанов пленуму Верховного Суду, в яких деталізація правових норм (тлумачення) сприяє

створенню нових правоположень не лише правозастосовного, а й нормативного характеру (Скакун О. Ф. Судова правотворчість у країнах континентальної Європи / О. Ф. Скакун // Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2001. Випуск 1. С. 131. С. 124–136. URL: dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/2642?locale=uk).

У свою чергу, Ясинок М. М. зазначає, що судовий прецедент в Україні – це, в першу чергу правова позиція найвищої судової інстанції нашої держави щодо правозастосування матеріального та процесуального права. Таким чином, судовий прецедент є продуктом судової правотворчості, але не кожен результат такої правотворчості є судовим прецедентом. Судовий прецедент – це неодноразове повторення однієї й тієї ж правової форми, яка повинна братися іншими суддями за основу. Разом із тим це не означає, що судді позбавляються свого внутрішнього переконання під час ухвалення судових рішень, оскільки на них може «тиснути» судовий прецедент (Ясинок М. М. Процесуально-правовий механізм судових прецедентів. Цивільне процесуальне право України: підручник / за заг. ред. д.ю.н. проф. М. М. Ясинка. Київ: Алерта, 2016. С. 554. С. 554–555). При цьому автор не коментує розуміння неодноразового повторення – достатньо двох та більше разів, або їх кількість вимірюється сотнями. А по-друге, виходячи з думки автора, у зв'язку зі збереженням суддями свого внутрішнього переконання при прийнятті рішення виникає проблема дуалізму та протидії двох джерел права – закону та судового прецеденту, що може бути порушенням принципу передбачуваності судових рішень.

Обґрунтовуючи позицію того, що нормативний зміст мають виключно рішення та висновки Конституційного Суду України, рішення вищих судових інстанцій судів загальної юрисдикції та постанови пленумів вищих судів, С. В. Шевчук стверджує наступне. Серед головних причин поширення нормативного впливу цих актів на правосуддя бачимо: необхідність забезпечення єдності судової практики та належного застосування правових норм; здійснення суддівського тлумачення; необхідність забезпечення реалізації конституційних норм як норм прямої дії; безпосередній судовий захист конституційних прав та свобод; заповнення прогалів й усунення колізій законодавства (Шевчук С. В. Загальнотеоретичні проблеми нормативності актів судової влади: дис. д-ра юрид. наук: 12.00.01;

Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого. Харків, 2008. С. 12. 223 с.).

Васильєв С. В. пропонує визнати джерелами цивільного процесуального права судову практику (правові позиції) Верховного Суду України, Конституційного Суду України, Європейського суду з прав людини, а також легалізувати судову практику як джерело цивільного процесуального права. При цьому він зазначає, що судовий прецедент може стати основою, першим зразком для вирішення певної цивільної справи, а потім спричинити судову практику зі спорів цивільно-правового характеру. Тому, на його думку, можна вважати, що прецедентне право є частиною судової практики, але не вся судова практика носить прецедентний характер (Васильєв С. В. Джерела цивільного процесуального права України: традиції й інновації: монографія / Акад. прав. наук України, НДІ прав. забезп. інновац. розвитку. Харків: Еспада, 2013. С. 85, 89. 432 с.).

Судовий прецедент і судова практика

У зв'язку з вищевикладеним виникає ще один предмет для дискусії, пов'язаний із відсутністю у вітчизняній правовій науці єдиного підходу до оцінки взаємин між судовим прецедентом та судовою практикою, про що детальніше буде сказано далі. У цьому плані оригінальна думка належить Д. Вербицькому, який вважає, що закони і судові прецеденти є близькими і за своїм характером, і за своєю правовою природою (Вербицький Д. Судовий прецедент: поняття, зміст і види. Національний юридичний журнал. Вересень 2019. С. 5), а також В. О. Котюку, який наголосив, що рішення

може застосовуватися як прецедент, якщо судді домовилися про це, і факти, викладені в справі, збігаються з фактами справи (Котюк В. О. Загальна теорія держави і права: навч. посібник / В. О. Котюк. К.: Атіка, 2005. С. 78. 432 с.).

У зв'язку з цим виникає низка запитань. Які судді – одного чи різних судів, якої інстанції, а також механізм, спосіб та принцип домовленості? На жаль, на сьогодні існує досить багато домовленостей суддів, завдяки яким неправосудні рішення, прийняті судами першої інстанції, залишаються без змін судами вищих інстанцій. Та навіряд чи подібні домовленості послужать торжеству правосуддя в Україні.

Варто зазначити й те, що наведені позиції авторів мають часом необґрунтований характер, не спираються на норми чинного законодавства України, мають суперечливі тенденції, що цілком прийнятно на рівні теологічної дискусії. Але водночас, аналізуючи думки авторів, напрошується висновок – говорити про практичне застосування судового прецеденту в системі вітчизняного правосуддя як мінімум передчасно.

Переконливий судовий прецедент

Найбільш широке поширення в юридичній науці, серед багатьох видів прецедентів (вертикальний, деклараторний, фактичний та інші) набув так званий переконливий прецедент. Аналізуючи думки авторів щодо переконливого судового прецеденту, слід звернути увагу на відсутність єдиної позиції в цьому питанні і навіть наявність цілком суперечливих поглядів. Так, із точки зору Н. Мамченко переконливий прецедент (*persuasive precedent*) окремі судові рішення, які самі собою не створюють

прецеденту ані в англосаксонському, ані в континентальному значенні, однак з огляду на авторитетність суду, який їх ухвалив, істотно впливають на практику інших судів, хоча й не є обов'язковими для них. Зокрема, прецедент, створений судом нижчої інстанції, може мати значення переконливого прецеденту для суду вищої інстанції. Переконливий прецедент може створюватися й рішенням іноземного суду та впливати на практику національного суду.

До переконливих прецедентів належать і прецеденти ЄСПЛ. Коли Європейський суд з прав людини вирішує справу за участі, скажімо, України, то таке рішення є обов'язковим для нашої країни. В даному випадку позиція автора носить суперечливий характер. Бо, по-перше, така обов'язковість передбачена на законодавчому рівні (Закон «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» № 3477-IV від 23 лютого 2006 року), по-друге судовою практикою та судовий прецедент не є тотожними поняттями, по-третє автор сам зазначив, що переконливий прецедент не є обов'язковим. Далі автор зазначає, що в країнах континентального права переконливими прецедентами є окремі рішення вищих судів, які створюють підґрунтя для подальшого формування усталеної судової практики (Мамченко Н. Практика Великої Палати Верховного Суду: вплив на судову систему. URL: supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Praktika_VPVS_vustyp.pdf).

Слід зазначити, що велику увагу вивченню переконливого прецеденту приділив Н. М. Пархоменко, який вважає, що такий прецедент має необов'язковий, рекомендаційний характер та представляє собою

рішення судів, які сутнісно не стали прецедентними та абсолютно обов'язковими, але здійснюють вплив на практику судового правозастосування загалом.

Разом з із тим автор підкреслює, що переконливий прецедент, обумовлений характером конкретної справи, а також прогалинами в законі та праві об'єктивується у вигляді правового акту – відповідного рішення суду. Як акт застосування права таке рішення має індивідуальний, а не загальнообов'язковий характер. Однак це не перешкоджає можливості, що воно може бути використаним іншими судами як розумне та справедливе. За певних обставин, а саме у випадку його використання судом вищої інстанції, переконливий прецедент може стати обов'язковим. Суб'єктом створення такого прецеденту виступають органи судової влади – суди, які мають визнаний авторитет та повноваження (Пархоменко Н. М. Переконливий прецедент як результат нормотворчості суду (Сутнісні та змістові аспекти). Правова держава. Випуск 33. С. 105. С. 103 – 112. URL: journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1717852).

Про авторитет судів і суддів

Якщо ми говоримо про авторитет суду, суддів, що входять до конкретного суду, то він формується не виключно завдяки становищу суду в загальній ієрархії. Авторитет суду – досить ємне поняття, що включає в себе повагу, засновану на професіоналізмі, моральних перевагах, значимості результатів діяльності для суспільства, визнання в його діях справедливості, чесності, вірності присязі нарешті. Хто із читачів візьме на себе сміливість назвати хоч один суд в Україні, який відповідає зазначеним кри-

теріям, особливо після відомих епізодів із головою ВС В. Князевим, суддею вже ліквідованого Окружного адміністративного суду міста Києва П. Вовком та багатьох інших випадків.

У своїй статті Переконливий прецедент як результат нормотворчості суду (Сутнісні та змістові аспекти) згаданий уже Н. М. Пархоменко стверджує, що саме рішення Верховного Суду можуть виступати як переконливі прецеденти. Це підтверджується «нормативними вимогами щодо врахування його правових позицій, виходячи з авторитетності як вищої судової інстанції, так і можливості скасування чи оскарження прийнятого нижчими судами рішення в протилежному випадку». Відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» рішення Верховного Суду є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить витлумачену Верховним Судом норму права, а також для всіх судів України» (Н. М. Пархоменко. Переконливий прецедент як результат нормотворчості суду (Сутнісні та змістові аспекти). Правова держава. Випуск 33. С. 107. С. 108 – 112. URL: journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1717852).

Слід звернути увагу на те, що на час написання згаданої статті – 2022 рік, вже були прийняті відповідні зміни до Закону «Про судоустрій і статус суддів», а частина 6 ст. 13, на яку посилається Н. М. Пархоменко, виглядала наступним чином: «Висновки щодо застосування норм права, викладені в постановках Верховного Суду, враховуються іншими судами при застосуванні таких норм права» (Частина шоста статті 13 в редакції Закону № 2147-VIII від 03.10.2017 р.).

Майже тотожної думки щодо визначення переконливого судового прецеденту дотримуються Ю. Попов та Д. Луспенник. Переконливим є такий прецедент, який був створений вищим судом, що має відповідний авторитет, може істотно впливати на практику інших судів, хоча і не є обов'язковим для них (Попов Ю. Прецедентне право у контексті загальнообов'язковості судових рішень та українські перспективи. Форум права. 2010. № 3. С. 357. URL: porov-yuu.narod.ru /27_Precedent.htm; Луспенник Д. Неухильне дотримання висновків ВС може призвести до стагнації права. Закон і Бізнес. 18. 12–24.12.2021. URL: zib.com.ua/ua/150055.html).

(Далі буде...)

Двофакторна аутентифікація і контроль лімітів

Які нововведення чекають на користувачів платіжних карток?

З 1 жовтня цього року Національний банк України (НБУ) запроваджує нові правила використання платіжних карток. Це частина комплексної стратегії з посилення захисту споживачів, боротьби з фінансовим шахрайством і гармонізації українського законодавства з нормами ЄС.

Нововведення торкнуться як власників карток, так і фінустанов. У НБУ кажуть, що зміни в правилах використання платіжних карток — це крок до посилення безпеки фінансових операцій та захисту прав споживачів. Вони також сприятимуть зниженню рівня шахрайства та наблизять Україну до європейських стандартів. Підготовка до нових вимог не потребує значних зусиль від користувачів, але забезпечить більшу безпеку та контроль над фінансами.

Тепер детальніше про нові правила використання платіжних карток. Тож, що зміниться з 1 жовтня 2025 року.

1. Буде посилена аутентифікація. Всі онлайн-платежі та деякі офлайн-операції вимагатимуть двофакторну аутентифікацію (2FA). Це може включати використання: коду з SMS; біометричних даних (відбиток пальця або розпізнавання обличчя); динамічних токенів з банківського застосунку.

У НБУ пояснюють, що такі заходи значно знижують ризик несанкціонованого доступу до рахунку, особливо при шахрайських атаках.

2. Обмеження на операції та регіони. Користувачі зможуть самостійно встановлювати географічні обмеження на використання картки. Це стане в нагоді для захисту від шахрайства під час подорожей за кордон.

3. Ліміти на транзакції. Банки зможуть пропонувати індивідуальні обмеження на певні типи операцій (зняття готівки, онлайн-купівлі, перекази).

4. Тимчасове блокування картки. Якщо виникнуть підозри щодо шахрайства, клієнт зможе миттєво заблокувати картку через мобільний застосунок.

5. Прозорість та інформування. Банки будуть зобов'язані прозоро інформувати клієнтів про всі комісії під час проведення операцій. Перед кожною транзакцією користувач отримає детальний опис умов оплати та комісій.

На практиці це означатиме, що:

- еквайрив зобов'язують передавати емітенту інформацію про платника та/або отримувача, в тому числі про суб'єкта господарювання (код за ЄДРПОУ) та фізичну особу (унікальний номер платіжного інструменту);

- уточнюватимуть вимоги до формування еквайром платіжних інструкцій і визначити обов'язкові їхні реквізити;

- зобов'язують еквайра інформувати користувача платіжного інструменту про своє повне найменування до початку ініціювання платіжної операції в разі її здійснення в інтернеті.

«Тепер кожного разу, коли ви будете перераховувати кошти по картці, ви будете бачити кому ви перерахували, попри те, чи знаходитесь ви в одному банку, чи ні. Те ж саме стосується інтернет-платежів», – пояснює економіст Ілля Несходовський. На його думку, це рішення варто було прийняти вже давно. Бо це б допомогло запобігати шахрайствам.

6. Спрощення керування фінансами:

- а) можливість миттєвого розблокування картки після її тимчасового блокування;

- б) гнучке налаштування лімітів без необхідності відвідування банку;

- в) доступ до детальної історії транзакцій та розширених звітів через банківські застосунки.

Що зміниться для банків та фінансових установ? 1. Підвищені вимоги до кібербезпеки. Фінансові установи будуть зобов'язані впроваджувати більш надійні системи виявлення підозрілих операцій.

2. Інформаційний обмін: банки будуть зобов'язані співпрацювати з регулятором та надавати звіти про інциденти кібербезпеки.

3. Захист персональних даних. НБУ вимагає від банків забезпечити відповідність новим стандартам обробки та зберігання особистої інформації клієнтів.

Чому НБУ запроваджує ці зміни? По-перше, це захист від шахрайства. Кількість кібератак та випадків шахрайства з банківськими картками в Україні продовжує зростати. У 2023 році Нацбанк зафіксував збитки від кібершахрайства на понад 1,5 млрд гривень. Посилена аутентифікація знизить ці ризики, зробивши операції більш безпечними.

По-друге, гармонізація з європейськими нормами. Україна прагне інтегрувати свою фінансову систему з ринками ЄС, тож ці нові правила наближують українське законодавство до Директиви PSD2 (Revised Payment Services Directive), яка діє в Євросоюзі.

По-третє, з метою підвищення фінансової грамотності. НБУ також планує інформаційні кампанії, щоб навчити користувачів безпечно користуватися платіжними картками та уникати шахрайських схем.

Як підготуватися до змін? Українцям радять:

- оновити банківські додатки. Переконайтеся, що ваш застосунок підтримує двофакторну аутентифікацію;

- перевірити контакти. Уточнити чи має обраний банк актуальні номери телефону та електронну пошту для сповіщень.

- встановити ліміти. Подумати про встановлення персональних обмежень на операції.

- використати захист. Увімкнути додаткові функції безпеки, такі, як push-сповіщення про транзакції.

Підготувала Аліна КАПУСТА,
спеціально для ЮВУ

■ АНТИКОРУПЦІЯ

**«Заробітки»
на закупівлі
дров для ЗСУ**

Правоохоронці повідомили про підозру вісьмом учасникам злочинної організації за розтрату понад 90 млн грн бюджетних коштів під час закупівлі дров для потреб ЗСУ.

Про це інформують БЕБ, ДСР Нацполіції та Офіс Генпрокурора. Серед підозрюваних – начальник квартирно-експлуатаційного управління в Харкові та начальник квартирно-експлуатаційного відділу Луганська, а також службові особи цих підрозділів та представники комерційних структур.

За даними слідства, фігуранти за попередніми домовленостями в рамках прямих договорів закуповували дрова для потреб підрозділів ЗСУ в Харківській та Луганській областях за значно завищеними цінами. При цьому деякі підрядники купували паливну деревину в інших суб'єктів господарювання за нижчими цінами, а потім перепродавали її квартирно-експлуатаційним управлінням.

Аналітики Бюро економічної безпеки встановили, що за такою схемою зловмисники привласнили майже 90 млн гривень державних коштів. Розмір завданих бюджету збитків підтверджено результатами судових товарознавчих та економічних експертиз. За частину незаконно отриманих коштів підозрювані придбали рухоме та нерухоме майно. Йдеться про понад 40 млн грн, які фігуранти витратили на купівлю 13 автомобілів, 2 з яких – радянські раритетні авто «ГАЗ-14 «Чайка» та «ГАЗ-3102», 18 квартир в Києві, Львові, Харкові та Івано-Франківську, 42 паркомісця у Києві, Львові та Харкові, нежитлові будівлі – понад 300 квадратних метрів у Харкові, земельну ділянку площею 1,5 га у Харкові.

Із метою забезпечення відшкодування завданих державі збитків накладено арешти на їхні активи орієнтовною вартістю понад 36 млн грн, повідомляє БЕБ. Досудове розслідування триває, вирішується питання про обрання запобіжних заходів.

■ ПРЕЗЕНТАЦІЯ

Незаконна депортація:**стандарты розслідування воєнних злочинів**

Прокурори спільно з національними експертами із міжнародного гуманітарного права розробили Стандарти розслідування воєнного злочину «Незаконна депортація або переміщення» для слідчих і прокурорів. Презентація та обговорення документу відбулися в останній день квітня в Тренінговому центрі прокурорів України за підтримки проекту ЄС «Право-Justice».

Цей документ стане практичним орієнтиром для слідчих і прокурорів у формуванні єдиного підходу під час розслідування фактів насильницького вивезення росією дітей і дорослих з окупованих територій України, що мають системний характер. Розробкою стандартів займалася команда з 12 експертів та практиків. До цієї роботи були залучені представники департаменту протидії злочинам, вчиненим в умовах збройного конфлікту, та департаменту захисту інтересів дітей та протидії

домашньому насильству Офісу Генпрокурора. Координувала авторську команду Just Group – організація, яка досліджує кримінальну юстицію та розробляє рішення для трансформації системи. Стандарти містять модельні фабули справ, рішення із практики, зразки процесуальних документів тощо. Вони ґрунтуються на досвіді державних інституцій, а також на міжнародній практиці.

■ ПРАВООХОРОНА

Рятують з-під обстрілів**Міжнародні нагороди**

Три працівниці правоохоронних органів України отримали нагороди конкурсу Міжнародної асоціації жінок-поліціанток. Вони здобули перемогу в трьох номінаціях – «Офіцерка року», «Служіння громаді» та «Хоробрість».

Про це повідомили в Міністерстві внутрішніх справ. Відзнаку «Офіцерка року» отримала капітан поліції Олена СТАВИЦЬКА, яка працює в евакуаційному загоні на Сумщині. Разом із колегами вона займається евакуацією мирних мешканців із прифронтових районів, допомагає пораненим і бере участь у пошукових операціях після ворожих атак. У жовтні 2024 року автівка її команди зазнала російського удару, внаслідок якого Олена отримала поранення. Після короткого лікування працівниця правоохоронних органів оперативно повернулася на службу й продовжила рятувати людей. «Спершу було складно, але мені подобається допомагати людям. Вони обіймають, дякують, це справжні щирі емоції [...]. Я люблю справу, якою займаюся. Вдома на мене чекає донька, їй 17 років. Безумовно, вона хвилюється за мене, але пишеться і в майбутньому хоче стати як мама – поліціанткою», – розповідала Олена.

Перемогу в категорії «Служіння громаді» отримала підполковник поліції Ольга ЗІНЧЕНКО, яка очолює відділ ювенальної превенції в Запорізькій області.

У МВС розповіли, що від початку повномасштабного вторгнення за координації Ольги понад тисячу українських дітей евакуювали в більш безпечні місця. Завдяки її зусиллям від початку 2024 року вдалося розшукати та повернути до своїх сімей 255 дітей. Крім того, поліціантка проводить заняття для школярів у межах програми «Мобільний клас безпеки», а також бере участь у діяльності гуртка «Байда» для юнацтва, який допомагає формувати активну правосвідомість молоді.

Лейтенанта поліції Валерію БІЛЕНЕЦЬ відзначено нагородою в номінації «Хоробрість». Від грудня 2022 року вона бере участь у складних евакуаційних операціях із Донеччини в складі загону «Білі янголи».

■ СПРАВИ СУДОВІ

Як працює суд в умовах війни

Днями на базі Луцького національного технічного університету відбулася міжнародна науково-практична конференція «Державотворчі процеси в Україні: реалії сьогодення». Ключовим спікером заходу виступив секретар судової палати з розгляду кримінальних справ Волинського апеляційного суду Олег Клок, який презентував доповідь «Напрямки роботи суду в умовах воєнного стану: проблеми сьогодення».

Символічно, що початок конференції співпав із сигналом повітряної тривоги. Тож у своєму виступі доповідач, зрозуміло, акцентував увагу і на тому, що безпека учасників судового процесу залишається пріоритетом: у Волинському апеляційному суді функціонує сучасне та комфортне бомбосховище, яким можуть скористатися працівники та відвідувачі суду, так і жителі Луцька.

Окрема увага була приділена системі відеоконференцзв'язку, що активно використовується в роботі суду. Як прозвучало, це — не лише виклик часу, а й зручний та ефективний інструмент доступу до правосуддя для учасників процесів, який дозволяє суттєво зекономити час і ресурси. Олег Клок також розповів про особливості роз-

гляду справ за участі осіб, які перебувають на тимчасово окупованих територіях, акцентувавши на необхідності забезпечення прав кожного навіть в умовах війни.

Як на думку судді, такі наукові заходи, як ця конференція, є надзвичайно важливими, адже створюють майданчик для фахового діалогу між науковцями, суддями, державними службовцями та майбутніми правниками — студентами. Саме в таких дискусіях народжуються нові підходи до реформування правової системи, зокрема й в умовах викликів, які сьогодні переживає наша держава.

У конференції взяли участь численні представники правничої спільноти, посадовці, викладачі та студенти.

і працюють із дітьми

українським поліціанткам

Ольга Зінченко

Валерія Біленець

Олена Ставицька

Завдяки службі Валерії з-під обстрілів вдалося вивести 518 українців, зокрема 84-х дітей, а ще 250 родин отримали гуманітарну допомогу. Крім того, поліціантка неодноразово брала участь у рятувальних роботах на місцях обстрілів рф і рятувала поранених з-під завалів.

Додамо, що Міжнародна асоціація жінок-поліціанток (The International Association of Women Police) об'єднує по-

над 30 правоохоронних організацій 75 країн світу. МАЖП займається представленням інтересів жінок у правоохоронних органах на міжнародному рівні. Щороку організація проводить конкурс, у межах якого відзначає нагородами поліціантів за 11-ма номінаціями.

Підготував Максим БОНДАР,
спеціально для ЮВУ

■ АНТИКОРУПЦІЯ

Група інвалідності – за гроші

У Києві судитимуть экс-народну депутатку за «бізнес» на встановленні групи інвалідності шахтарям.

Колишня народна депутатка, яка на момент вчинення злочину обіймала посаду заступниці директора столичної медустанови, а також тріє її співників налагодили бізнес на встановленні груп інвалідності працівникам вугільної промисловості. Обвинувальний акт щодо всіх чотирьох членів організованої групи вже скерували до суду для розгляду по суті. Про це повідомили в Київській міській прокуратурі.

Правоохоронці традиційно не називають імені обвинуваченої, але з матеріалів справи випливає, що мова йде про народну депутатку 8 скликання Верховної Ради від «Самопоміч» Ірину Сисоенко. Встановлено, що вже колишня заступниця директора столичної медустанови організувала схему отримання грошей від людей, які у зв'язку зі шкідливими умовами праці мали право оформити групу інвалідності, однак не могли цього зробити через бюрократичні перепони. Для того, щоб спростити процедуру, з них вимагали по 3-4 тисячі доларів.

За гроші фіктивне проходження медичного огляду займало лише 1-2 дні, хоча за документами цей процес мав тривати два тижні. Залучені до схеми медзаклади оформляли необхідну документацію без обстеження пацієнтів, отримуючи при цьому свою частину грошей.

До співпраці обвинувачена залучила й уже колишнього головного лікаря медустанови, завідувачку консультативного поліклінічного відділення, а також посередника зі Львівщини, який підшукував людей, котрі мають складнощі з отриманням інвалідності. У червні 2024 року під час останньої передачі грошей у розмірі 32 тисячі доларів посередника та колишню народну депутатку затримали.

Їй повідомили про підозру за ч. 4 ст. 368 Кримінального кодексу – одержання хабаря службовою особою, яка займає особливо відповідальне становище. Санкція статті передбачає від 8 до 12 років тюрми з конфіскацією майна.

Мальта згорне схему «золотих паспортів»

Суд ЄС задовольнив скаргу Єврокомісії та зобов'язав Мальту припинити програму «золотих паспортів» – можливість отримання громадянства в обмін на інвестиції. Про це повідомляє Reuters.

Днями Суд ЄС оголосив рішення у справі щодо програми «золотих паспортів» на Мальті та постановив, що країна має припинити її як таку, що суперечить законодавству Євросоюзу. Програма передбачала, що заможні іноземці можуть отримати мальтійський паспорт в обмін на інвестицію в країну близько 1 млн євро. А отримання паспорта Мальти автоматично відкривало можливість жити в будь-якій країні ЄС.

Єврокомісія подала відповідну скаргу щодо Мальти до суду ЄС у 2022 році, після того, як у 2020 році запустила процедуру щодо порушення законодавства Євросоюзу. Валетта ж наполягала, що має право на це й правильно інтерпретує Договори ЄС.

Суд зазначив, що хоча країни-члени ЄС мають повне право визначати порядок надання чи відкликання свого громадянства, Мальта програмою «золотих паспортів» порушила принцип взаємної довіри між країнами-членами союзу. «Країна-член не може надавати своє громадянство, а з ним де-факто громадянство ЄС, в обмін на визначені платежі чи інвестиції. Це фактично перетворює набуття громадянства на комерційну транзакцію... Така практика не дозволяє встановити необхідну солідарність і довірливі відносини між країною-членом та її громадянами і забезпечувати взаємну довіру між країнами-членами», – зазначив Суд.

Як уточнюється, Мальта призупинила програму «золотих паспортів» для громадян РФ і Білорусі після повномасштабного нападу Росії на Україну, але зберегла її для громадян інших країн. Та нещодавно Financial Times дізналося, що низка підсанкційних росіян все одно отримали паспорти Мальти за схемою «золотої візи». Додамо, що в квітні офіційно припинила оформлення посвідок на проживання за інвестиції в нерухомість на понад 500 тисяч євро Іспанія.

100 днів, які змінили світ

Що вже зробив президент Трамп та чи можливо це розвернути?

Дональд Трамп вірить у свою особливу місію в історії Сполучених Штатів Америки. Тридцятого квітня він відзначив перший ювілей – 100 днів від початку роботи на посаді президента США. Увійшов Трамп у цей період з рекордним падінням довіри до його дій всередині Сполучених Штатів, що підтверджують численні незалежні опитування, та світі загалом. Утім переоцінювати це падіння точно не варто. Дональд Трамп і надалі лишається найпопулярнішим політиком у США, а тим більше в своїй партії. Опозиція, розбита поразкою на виборах, за майже пів року після них не визначила ані харизматичного лідера, ані стратегії.

Сергій СИДОРЕНКО,
ЄП

«Я керую світом»...

Трампу дорікають, що за 100 перших своїх днів у Білому домі він за жодним з пріоритетів не досягнув обіцяного виборцям швидкого успіху, що його дії є антисистемними та часом порушують як американське законодавство, так і світовий порядок. Утім, насправді саме ця антисистемність і є тим, чого чекає його «ядерний» електорат. Більшість найодіозніших дій Трампа у внутрішній і міжнародній політиці – це саме те, що він обіцяв на виборах. Президент США наполегливо та часом дослівно намагається втілити те, що торік багато хто сприймав як передвиборчий піар, а не реальні обіцянки. А брак результатів та хаотичність дій пояснюється «опором системи», і цей аргумент значною мірою працює.

Інша річ – довгострокові наслідки його політики. Тут звинувачувати Трампа в «бездіяльності» точно немає підстав. Особливо, коли йдеться про наслідки для інших держав. За останні 100 днів світ змінився. Надовго. І це – не перебільшення. Ті пріоритети, політика та дії Америки, до яких звикла світова спільнота, перестали існувати, і не варто сподіватися на їхнє відновлення.

Суїцид «світового поліцейського»

Майже пів сторіччя після завершення Другої світової війни світ жив у біполярній матриці, де головними гравцями були США та радянський союз, і цей порядок у той час здобув де-факто світове визнання. З розпадом серед ані росія, ані Китай не перебрали на себе роль союзу. Відтоді, хоч це і не всім подобалося, світ на певний час став однополярним. США перетворилися на такого собі «світового поліцейського», якого можна було шанувати, або ні, намагатися грати з ним в одній команді, або ні,

підтримувати його принципи, або ні – але не дослухатися до його позиції у ключових, особливо в безпекових питаннях, для абсолютної більшості держав світу було неприпустимо.

Це, з одного боку, означало, що в разі будь-якого міжнародного конфлікту пряма підтримка одного з учасників з боку США фактично гарантувала, що цього учасника підтримає також більша частина світової спільноти. Держави, готові йти всупереч думці Сполучених Штатів Америки, усвідомлювали, що найімовірніше лишаться в абсолютній меншості, якщо не в ізоляції.

З іншого боку, це накладало обмеження й на самого «світового поліцейського». США задля збереження свого авторитету й особливої ролі у світі мали діяти не свавільно, не за власними уподобаннями, а відбиваючи усталений світовий порядок. Звісно, зобов'язань щодо захисту міжнародного права Вашингтон не мав – але не міг діяти всупереч йому аж надто системно або відверто.

Тепер це вже в історії. Роль «світового поліцейського» несумісна з діями Трампа не лише щодо України. Хоча український приклад – дійсно показовий. Заборона на зміну кордонів силою, з допомогою загарбницької війни, є фундаментом світового порядку після Другої світової війни. Відступ від цього досі був неприпустимий, незалежно від обставин. А зараз США попереджають партнерів про свій намір визнати неправну російську анексію як мінімум Криму, і на додаток – фактично примушують Україну публічно погодитися на це.

Зміна реальності, а не лише президента США

Та хай якими є причини дій Трампа – важливо розуміти, що за сто днів його по-

літики світ вже пройшов деякі точки не-повернення. І йдеться не лише про втрату США особливої ролі у світі. Якраз це для Трампа не є проблемою – ще під час передвиборчої кампанії він заявляв, що Америка має відійти від вирішення світових проблем і сконцентруватися на власних. Анонсовані масштабні скорочення в Держдепі, відхід США від світових дискусій, дистанціювання від рішень G7 і навіть кілька спільних голосувань із державами світової «осі зла» – все це підтверджує наміри Білого дому.

Біда в тому, що його дії мають глобальні наслідки. Зокрема, заклики до анексії вже перетворилися на «нову нормальність». Донедавна наміри забрати силою чужу територію, публічно оголошені очільником держави, неодмінно викликали б міжнародний осуд. Тепер це – те, що доводиться регулярно чути від президента найбільшої економіки світу.

І тут не так важливі заяви з Вашингтона, як реакція, а точніше відсутність реакції на них з боку інших світових гравців. Навіть від лідерів ЄС немає гідної реакції на неприпустимі заяви Трампа та його команди щодо члена ЄС, Данії.

Наразі Білий дім ще не перетнув останню червону лінію, якою є офіційне «визнання» Криму частиною росії. Однак, зважаючи на заяви американського президента, цього не можна виключити; якщо так станеться, реакція європейських партнерів визначатиме як глибину змін, які чекають на світ, так і те, чи буде можливо розвернути їх після зміни керівництва США. Утім, на історії з анексією не варто зупинятися. Зміни – набагато ширші. Трамп налаштований проти системи міжнародного права загалом. І це прагнення – не щось нове.

«Керую світом, але без зобов'язань»

Напередодні «ювілею» Дональд Трамп дав інтерв'ю кільком медіа, які зазвичай критично щодо нього налаштовані, в тому числі респектабельному The Atlantic, яке перед виборами відкрито підтримало Камалу Гарріс і попереджало читачів, що другий термін Трампа буде значно небезпечнішим за перший.

У цій розмові Трамп зізнався: він дійсно бачить свою роль інакше, ніж у попередню каденцію. «Перший раз (на посаді президента) мені треба було виконати дві речі: керувати країною і вижити, бо навколо мене були... криворукі хлопці», – заявив він, не надто прихильно охарактеризувавши свою

попередню команду. «А зараз, під час другого терміну, саме я керую країною та світом», додав Дональд Трамп.

Це може здаватися суперечністю: якщо Трамп хоче керувати світом, то чого ж він відмовляється від речей, що досі давали США світовий авторитет та вплив? Пояснення цього зрозуміле, коли порівняти ставлення до різних міжнародних інструментів. Деякі з них Трамп відкидає повністю. Зокрема – всі ті, що встановлюють правила, обмеження та створюють підзвітність. Інші Трамп відверто прагне знищити. Хоча не лише він. Сполучені Штати – єдина держава G7 та одна з двох держав умовного «західного клубу», що не бере участі в роботі Міжнародного кримінального суду (МКС; другою державою є Ізраїль). І хоча президенти-демократи традиційно ставилися до МКС більш поблажливо за республіканців, бажання бути під контролем міжнародного кримінального права Вашингтон не мав ніколи.

Тож відкрита боротьба Трампа з МКС – це точно не те, що викликати критичку з боку його наступника на президентській посаді. Особливо після того, як цей суд видав ордери на арешт ізраїльських політиків, Нетаньягу і Галанта.

А от до Міжнародного суду ООН – ставлення принципово інакше. Секрет відмінності простий. МС – ключовий суд системи міжнародного права, теж розташований у Гаазі. Але він, на відміну від МКС, не несе прямої загрози ані Трампу, ані його партнерам, бо Білий дім має право вето щодо виконання будь-якого рішення МС. Такі повноваження США дає статус постійного члена Радбезу ООН. Та головне те, що ці суперповноваження не накладають на Трампа жодних зобов'язань. Це є визначальною відмінністю, зокрема, від ролі «світового поліцейського», яка не лише посилює президента США, а й покладає на нього відповідальність, ставить рамки. А отже, робить цю роль нецікавою для нього.

Руйнування альянсів та втрата впливу США

«Я роблю рівно те, що обіцяв під час кампанії», – заявив Трамп в інтерв'ю журналу Time минулого тижня. «І це правда, до певної міри», – прокоментувала редакція ці його

слова. І дійсно, чимало дій Трампа за останні 100 днів, які викликають обурення в багатьох, не назвеш повною несподіванкою. Більшою мірою ці слова Трампа стосуються економіки або внутрішньої політики, але й у міжнародній політиці є чимало таких прикладів.

Боротьба проти підвалин світового порядку; примушування України до миру з агресором; ліквідація частини міжнародних інституцій; зменшення присутності США в світі й концентрація на внутрішніх проблемах – все це не раз звучало від Трампа ще до його перемоги на виборах. Але те, як розгортаються події у відносинах США із союзниками, виходить за межі усіх прогнозів. Так, Трамп обіцяв торгове протистояння з усіма ключовими партнерами, і передусім з північною сусідкою. Але навряд чи можливо було передбачити, що американський президент візьме за правило публічно принижувати Канаду та позбавляти права на незалежність, постійно називаючи її «51-м штатом США», а прем'єр-міністра Трюдо – «губернатором».

Трамп свідомо йде по червоній лінії, не перетинаючи її, але й не знімаючи загроз. США кажуть про готовність лишитися в складі Альянсу, але одразу висувають до партнерів невиконувани вимоги.

В офіційних коментарях усі наголошують на непорушності НАТО, але в реальності – готуються також до небажаного для Європи виходу США зі складу Альянсу або з його військової компоненти. Можливо, вже цього року.

Формально тут не сталося незворотного. Червона лінія не порушена, Вашингтон – за бажання – міг би оголосити, що всі його не так зрозуміли, і повернутися до нормальних партнерських відносин. Утім, немає жодних ознак, що Трамп планує аж таку зміну своєї політики. Тож найреальніше, на Європу чекають ще 3,5 роки токсичних відносин із США, з непередбачуваним фіналом.

Еволюція захисту прав дитини: від історії до сьогодення

Розвиток судової практики у справах щодо захисту прав дитини в умовах правового режиму воєнного стану

► ЗАКІНЧЕННЯ. Початок у №8

Вячеслав ШЕСТИРІКОВ,
аспірант кафедри цивільного,
трудового та господарського права Дніпровського
національного університету імені О. Гончара, адвокат

Ольга НАУМОВА,
суддя Жовтневого районного суду м. Дніпро, кандидатка
юридичних наук, доцентка кафедри цивільного,
трудового та господарського права Дніпровського
національного університету імені О. Гончара

Захист прав дитини: судова практика

Із введенням в Україні правового режиму воєнного стану національні суди зіткнулися з низкою проблемних питань у процесі вирішення спорів стосовно дітей. Так, у зв'язку з евакуацією як дітей, так і батьків за межі України перед судом постали додаткові труднощі з вирішенням ряду процесуальних питань, таких, як: заслуховування думки дитини, з'ясування позиції відповідача у спорі (одного із батьків, з яким виїхала дитина), проведення допиту свідків, отримання інших доказів (які, до речі, у таких категоріях справ суд може збирати за власною ініціативою). На сьогодні судова практика вже сформувала свої підходи до даної категорії справ, які забезпечують належну організацію процесу розгляду відповідної справи за всіма процесуальними правилами, навіть тоді, коли дитина перебуває не в Україні.

Водночас судова практика відхиляє позицію про те, що спір про місце проживання дитини можна вирішити лише після її повернення до держави постійного місця проживання. Верховний Суд відступив від такого висновку у постанові від 11 грудня 2023 року № 607/20787/19, зазначивши, що чинне законодавство України не передбачає імперативної умови про те, що перебування дитини за межами України є підставою

для відмови в задоволенні позову про визначення місця проживання такої дитини. Факт проживання дитини за кордоном на час розгляду та вирішення спору не впливає на можливість ухвалення судом рішення про визначення місця її проживання. Такий факт не є самостійною підставою для відмови в позові про визначення місця проживання дитини, а повернення дитини в Україну не є передумовою для можливості вирішення відповідного спору між батьками. Отже, знаходження дитини за кордоном України на час розгляду справи про визначення місця її проживання з одним із батьків не є перешкодою для вирішення такого спору.

Сталою є практична позиція судів про те, що в справах про визначення місця проживання дитини, забезпечення її найкращих інтересів вимагає врахування не лише умов її проживання за конкретною адресою, але й сукупності інших обставин, які дають змогу стверджувати, що забезпечення таких інтересів можливе шляхом встановлення, з ким саме із батьків дитині проживати краще. Такими обставинами є, зокрема, особисті якості батьків, їхня поведінка, ставлення до виконання батьківських обов'язків, урахування ними інтересів дитини, наявність взаєморозуміння з нею, характеристика її психоемоційного стану, висновки органу опіки та піклування (постанова Верховно-

го Суду від 30 жовтня 2019 року у справі № 352/2324/17).

У постанові від 3 травня 2018 року у справі № 607/1091/16-ц Верховний Суд висловив загальний висновок про те, що місце проживання малолітньої дитини з одним із батьків визначається або за місцем проживання матері чи батька, або за конкретною адресою. З аналізу наведених висновків Верховного Суду випливає, що в залежності від обставин справи, конкретне місце проживання для вирішення спору не має суттєвого значення, адже спір батьків стосується не адреси проживання дитини, а взагалі – проживання її з одним із батьків – навіть якщо це місце буде і за кордоном.

Обов'язковість висновку органу опіки та піклування

Однак запровадження правового режиму воєнного стану для органів опіки та піклування стало неподоланим «каменем спотикання», що «унеможлиблює» підготовку й надання відповідного висновку. Основною причиною, яку наводять представники органу опіки і піклування в поясненнях щодо неможливості виконати ухвалу суду про надання висновку, є неможливість виходу за місцем проживання дитини, встановлення комунікації з дитиною та батьками, що перебувають за кордоном тощо. Нерідко на вимогу суду замість належно підготовленого висновку надається документ із назвою «висновок про підтримання позиції одного із батьків», «висновок за матеріалами справи», «висновок про віднесення питання на розсуд суду» та тощо.

Суддівська спільнота неодноразово обговорювала так звані «легальні підстави» фактичного самоусунення органу опіки та піклування під час вирішення спору в суді стосовно дитини, з огляду ті обставини, що дитина є внутрішньо переміщеною особою, чи перебуває за межами України. Натомість імперативні приписи частин 4, 5, 6 статті 19

СК України вказують на обов'язкову участь органу опіки та піклування та подання суду письмового висновку щодо розв'язання спору на підставі відомостей, одержаних у результаті обстеження умов проживання дитини, батьків, інших осіб, які бажають проживати з дитиною, брати участь у її вихованні, а також на підставі інших документів, які стосуються справи. Жодних умов, за яких подання висновку є неможливим, необов'язковим, ця норма не містить.

Виявлені проблеми у виконанні повноважень органами опіки та піклування

Основним національним нормативним актом, який визначає процедуру розв'язання спорів органом опіки та піклування, є Порядок провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 року № 866, яка має назву «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини». Цією ж постановою затверджене й Типове положення про комісію з питань захисту прав дитини.

Із запровадженням воєнного стану до вказаного положення було внесено ряд суттєвих змін, додані розділи, які визначають особливості провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, батьки якої перебувають на територіях, що розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні)/тимчасово окупованій території, а також особливості провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини під час дії на території України надзвичайного або воєнного стану.

Натомість жодних змін не внесено до розділу зазначеного Порядку «Реєстрація народження дитини та розв'язання спорів між батьками щодо виховання дитини» та до Типового положення про комісію з питань захисту прав дитини стосовно порядку дій під час підготовки висновку органу опіки та піклування у спорі про дітей, що віднесений на розсуд суду. При цьому, якщо в новододаних розділах Порядку наявні норми про організацію роботи органу опіки і піклування в режимі відеоконференції (з фіксацією за допомогою технічних засобів відеозапису), то в інших положеннях Порядку, в тому числі в процедурі розв'я-

зання уповноваженими особами спорів між батьками, не передбачено можливості спілкування з батьками та дитиною в режимі відеоконференції або застосування інших засобів дистанційної комунікації.

Пункти 72, 73 Порядку № 866 визначають обов'язкові для органу опіки дії, які слід виконати для розв'язання спору між батьками щодо визначення місця проживання дитини, такі, як збір батьками необхідних документів, вихід працівника служби у справах дітей за місцем проживання (перебування) дитини, проведення бесіди з батьками, відвідання дитини за місцем проживання, про що складається акт обстеження умов проживання за певною формою, обстеження житлово-побутових умов другого з батьків, звернення до соціального закладу та/або фахівця із соціальної роботи для забезпечення проведення оцінки потреб сім'ї з метою встановлення спроможності матері/батька виконувати обов'язки з виховання дитини та догляду за нею.

У пункті 72 однозначно вказано, що лише після обстеження житлово-побутових умов, проведення бесіди з батьками та дитиною служба в справах дітей складає висновок про визначення місця проживання дитини й подає його органу опіки та піклування для прийняття відповідного рішення. Пункт 73 Порядку також містить положення про дії працівників служби в справах дітей, які мають бути виконані з батьками, родичами дитини, фахівцями із соціальної роботи щодо забезпечення проведення оцінки потреб батьків. Після з'ясування всіх обставин, що призвели до виникнення спору між батьками щодо участі у вихованні дитини, служба в справах дітей складає висновок. Знову таки, участь у вихованні дитини та порядок побачення з дитиною того з батьків, який проживає окремо від неї, встановлюються рішенням відповідної ради з урахуванням висновку служби в справах дітей.

Згідно із пунктом 74 Порядку під час розгляду судом спорів між батьками щодо виховання дитини відповідна рада подає суду письмовий висновок про способи участі одного з батьків у вихованні дитини, місце та час їх спілкування, складений на підставі відомостей, одержаних службою у справах дітей в результаті проведення бесіди з батьками, дитиною, родичами, які беруть участь у її вихованні, обстеження умов проживан-

ня дитини, батьків, а також на підставі інших документів, які стосуються зазначеної справи.

Відповідно до пункту 4 Типового положення, серед завдань комісії є: розгляд питання про доцільність підготовки та подання до суду позову чи висновку органу опіки та піклування про позбавлення, поновлення батьківських прав, відібрання дитини в батьків без позбавлення батьківських прав; вирішення спорів між батьками щодо визначення або зміни прізвища та імені дитини; вирішення спорів між батьками щодо визначення місця проживання дитини; вирішення спорів щодо участі одного з батьків у вихованні дитини та визначення способів такої участі; підтвердження місця проживання дитини для її тимчасового виїзду за межі України; доцільності побачення з дитиною матері, батька, які позбавлені батьківських прав тощо. Для виконання цих завдань комісія має право: одержувати в установленому законодавством порядку необхідну для її діяльності інформацію від органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій; утворювати робочі групи, залучати до їх діяльності уповноважених суб'єктів, громадські об'єднання (за згодою) для підготовки пропозицій із питань, які розглядає комісія; залучати до розв'язання актуальних проблем дітей благодійні організації, громадські об'єднання, суб'єктів підприємницької діяльності (за згодою).

На засідання можуть запрошуватися представники підприємств, установ, організацій, а також громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають на території нашої країни на законних підставах і беруть безпосередню участь у розв'язанні проблем конкретної дитини, з правом дорадчого голосу, дитина, якщо вона досягла такого віку та рівня розвитку, що

може висловити свою думку. Комісія відповідно до компетенції приймає рішення, організовує їх виконання, подає рекомендації органу опіки та піклування для прийняття відповідного рішення або підготовки висновку для подання його до суду.

Таким чином, з аналізу норм Порядку й Типового положення видно, що комісія наділена широким колом повноважень при вирішенні спорів між батьками, що стосуються інтересів дітей. Лише в спорі щодо визначення місця проживання дитини служба у справах дітей має обстежити місце проживання дитини й скласти акт обстеження, бо ці умови проживання є суттєвими при вирішенні питання про комфортні умови для дитини.

Проте ані Порядок, ані Типове положення не визначають порядок дій працівників служби у справах дітей, органу опіки і піклування щодо складання висновку, якщо дитина або вся сім'я проживають за кордоном. З одного боку, якщо батьки й дитина є громадянами України, вони мають право на вирішення спору щодо дитини за законодавством України в порядку тих адміністративних і судових процедур, що передбачені українськими законами та підзаконними актами.

Застосування норм права країни перебування

У міжнародному приватному праві існує два підходи до застосування законодавства, за яким визначається статус дитини та, зокрема, питання визначення місця її проживання. Так, може застосовуватися як принцип «lex domicilii» (закон місця проживання) та «lex patriae» (закон громадянства). Відповідно до ст. 16 Закону України «Про міжнародне приватне право», особистий статус фізичної особи визначається законодавством країни її громадянства. Тобто для дитини, яка перебуває за межами України і є громадянином України, застосовується українське законодавство. Проте нерідко у випадку постійного проживання за кордоном, можуть застосовуватися й норми права країни перебування, якщо вони впливають на соціальні права дитини (освіта, медицина, соцзахист тощо). В даному випадку важливо з'ясувати, чи дитина, яка є громадянином України, проживає на території іноземної держави постійно, або ж перебуває там тимчасово у зв'язку з різними правовими підставами чи обставинами, як то:

– у зв'язку з тимчасовим захистом, наданим імплементаційним рішенням Ради (ЄС)

2022/382, що встановлює наявність масового напливу переміщених осіб з України у розумінні статті 5 Директиви 2001/55/ЄС та запроваджує тимчасовий захист;

– у зв'язку із запитуванням чи набуттям статусу біженця її батьками (одним із батьків, чи особами, які їх замінюють) у відповідності до Женевської конвенції про статус біженців 1951 року та Протоколом щодо статусу біженців 1967 року;

– у зв'язку з неправомірним переміщенням та чи утриманням дитини в розумінні ст. 7 Конвенції про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей від 19.10.1996 року.

У разі постійного проживання дитини за кордоном можливе виникнення колізійної ситуації, коли вирішення відповідного спору між батьками перебуватиме в компетенції відповідних органів держави, де дитина офіційно постійно проживає. Однак у разі вирішення спору про визначення місця

країни, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання на її території, а «прив'язування» одного з батьків, з яким вирішено залишити проживати дитину, до проживання за конкретною адресою безпосередньо суперечить вищевказаному конституційному принципу вільного вибору місця проживання.

В аспекті вивчення даної проблеми слід згадати постанову Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 11 грудня 2023 року у справі № 523/19706/19 (провадження № 61-12112сво22), в якій, вирішуючи питання, що було спірним – про визначення місця проживання дитини з матір'ю без наявності висновку органу опіки і піклування, вищий суд вказав про таке: «Глумачення змісту приписів частин 4 – 6 статті 19 Сімейного кодексу України дозволяє зробити висновок, що вони не допускають виключень щодо неотримання письмового висновку органу опіки та піклування при розгляді справ, де участь органу опіки та

Слід мати на увазі, що судова практика йде тим шляхом, що під місцем проживання дитини розуміється не конкретна адреса, а прив'язка до особи, з якою вона має проживати.

проживання дитини в українському суді, в тому числі щодо дитини, яка є громадянином України і постійно проживає в іншій державі, застосовується саме законодавство України.

Потреба в оновленні підходів і процедур, рекомендації щодо змін до законодавства

Розмірковуючи над цим питанням також слід мати на увазі, що судова практика йде тим шляхом, що під місцем проживання дитини розуміється не конкретна адреса (не конкретний населений пункт із зазначенням вулиці та номера будинку), а прив'язка до особи, з якою вона має проживати. Відповідно до статті 161 СК України, це може бути один із батьків, баба, дід або інші родичі дитини, а також в окремих випадках орган опіки та піклування.

Дана позиція узгоджується також зі змістом статті 33 Конституції України та статті 2 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні», за якими кожному, хто на законних підставах перебуває на території нашої

піклування є обов'язковою, з огляду на неможливість надати такий висновок.

Вказані положення статті 19 СК України та Порядку № 866 знайшли своє відображення в процесуальному законодавстві, з якого слідує, що такі органи займають самостійне процесуальне становище, беручи участь у судовій справі. Так, згідно з частиною шостою статті 56 ЦПК України органи державної влади та місцевого самоврядування можуть бути залучені судом до участі у справі або брати участь у справі за своєю ініціативою для подання висновків на виконання своїх повноважень. Участь зазначених органів у судовому процесі для подання висновків у справі є обов'язковою у випадках, встановлених законом, або якщо суд визнає це за необхідне.

Висновок владних органів містить дві складові:

1) відомості про факти, на основі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин, що мають значення для правильного розгляду та вирішення справи;

2) рекомендацію конкретного органу про те, як необхідно з точки зору державного інтересу (захист прав та інтересів дітей) ви-

рішити справу, тобто висновок про факти та право.

Вказане дозволяє віднести висновки до засобів доказування (письмових доказів). Як і інші докази, вони не мають для суду наперед встановленої сили.

У випадку неможливості надати висновок, який ґрунтується на обстеженні умов, орган опіки і піклування з метою захисту інтересів дитини має використати всі можливі варіанти одержання інформації й оцінки обставин, що склалися, і за можливості надати висновок із посиланням на бесіди з родичами, знайомими, або з посиланням на інші документи та із вказівкою на те, що обстежити безпосередньо умови проживання неможливо.

Однак винесення рішення у справі не може ставитися в залежність від наявності чи відсутності відповідного висновку. Адже згідно з частиною першою статті 2 ЦПК України завданням цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб. Органи державної влади й місцевого самоврядування, надаючи висновок, діють паралельно із судом – захищаючи права та інтереси дитини і тим самим допомагають суду здійснювати захист відповідно до частини першої статті 2 ЦПК України.

Такі висновки, безумовно, мають велике значення для ухвалення судом законного, обґрунтованого та справедливого рішення. Адже висновок органів державної влади та місцевого самоврядування формується з урахуванням досвіду в певній сфері, в межах компетенції відповідного органу та на основі його повноважень. Однак невчинення таких захисних дій з боку владного органу у вигляді неподання висновку не може слугувати підставою для відмови або для зволікання в захисті з боку суду. Адже здійснення правосуддя, захист прав та інтересів дітей не може ставитися в залежність від можливості здійснення владними органами своїх повноважень. Тому у випадку ненадання висновку органом опіки та піклування, залученим до участі в справі, суд може надати додатковий строк відповідному органу, відклавши розгляд справи. Однак відмовити у винесенні рішення в справі чи зупинити провадження через відсутність такого висновку суд не може».

Цілком релевантна постанова вищого суду для її співставлення з досліджуваною проблемою, оскільки її висновки додатково

підкреслюють, що орган опіки та піклування не може знівелювати обов'язкові імперативні положення закону, які його зобов'язують діяти саме в такий спосіб, більше того – використати з метою захисту інтересів дитини всі можливі варіанти одержання інформації й оцінки обставин, що склалися, і за можливості надати висновок.

Органами опіки та піклування є районні, районні у містах Києві та Севастополі держадміністрації, виконавчі органи міських, районних у містах, сільських, селищних рад, у тому числі об'єднаних територіальних громад. Ці органи, як і будь-які органи державної влади та органи місцевого самоврядування, зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (частина друга статті 19 Конституції).

Діяльність у сфері опіки та піклування є функцією держави, а тому потребує чіткого регулювання на законодавчому та підзаконному рівні із тією метою, щоб ця функція була ефективною і дієвою. Таким чином, необхідність імплементації міжнародно-правових засад захисту прав і свобод дитини в законодавство України та адаптації законодавства і судової практики до реалій правового режиму воєнного стану вимагає внесення ряду змін і доповнень до чинних нормативно-правових актів щодо визначення порядку дій органу опіки і піклування у вищезазначених обставинах.

На наше переконання, Порядок № 866 і затверджене ним Типове положення про комісію з питань захисту прав дитини потребують змін з метою їх практичного застосування, оскільки суттєвий перелік функцій органу опіки та піклування на сьогодні не реалізується лише тому, що положення цього акту не визначають можливість застосування різноманітних засобів дистанційної комунікації, інших способів збирання

інформації про середовище дитини. І «всі можливі варіанти одержання інформації й оцінки обставин, що склалися», про які зазначив Верховний Суд у вищенаведеній постанові, не застосовуються.

Із метою виконання Конвенційних зобов'язань Порядок № 866 потребує внесення змін і доповнень, що мають включати інший практичний підхід до виконання функцій органу опіки і піклування у вирішенні спорів щодо дітей в умовах воєнного стану – з урахуванням нових реалій життя, вищенаведених висновків судової практики. Зокрема, слід перебачити технічну можливість запрошувати на співбесіди і батьків, що перебувають за кордоном, з'ясувати в такий самий спосіб думку дитину, надавати доручення на огляд місця мешкання іншому уповноваженому органу на території іноземної держави, робити відновні запити щодо навчання, умов проживання й виховання дитини тощо.

Висновки

Визначення порядку дій, розширення можливостей органу опіки та піклування забезпечить чіткість і визначеність для всіх учасників правовідносин, надасть суду можливість оцінити їх поведінку і найголовніше – забезпечить можливість дитині брати участь у розв'язанні спору щодо неї.

Демократичне суспільство не повинно забути про той історичний складний шлях, який був подоланий для утвердження прав дитини і який пройшов через помилки й чисельні порушення задля того, щоб виникли державні інституції та був розроблений дієвий механізм захисту прав та інтересів дітей. Жодна війна не повинна стати на заваді подальшого розвитку ідей захисту дитини, забезпечення її гідного й безпечного життя.

За межами покарання

У спогадах про Великдень...

Якщо Великдень (грец. *μεγάλη ημέρα* – «великий день», новогрецькою – *Νεγιάλι Νέρα*, *Nejali Nera*) пов'язаний із циклом Місяця – а саме настає в першу неділю після першого повного Місяця після весняного рівнодення, то чому ж ми не говоримо про Велику ніч, яка мала б логічно й символічно передувати чи йти слідом за ним?

Вячеслав ТУЛЯКОВ,

професор кафедри кримінального права Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, член-кореспондент НПрНУ

Трохи філософії

Великий день і відсутність Великої ночі: філософія пасхального світанку? Великдень – це не лише головне свято християнського світу, а й дивовижна подія, що синтезує релігійні уявлення, природні цикли й глибоку символіку світла і темряви. Його календарне місце визначається через астрономічний алгоритм: перша неділя після першого повного місяця після весняного рівнодення. Тобто свято має місячно-сонячну природу, де важливу роль відіграє повний Місяць.

Це вказує на зв'язок із темрявою – адже саме в повний Місяць ніч досягає свого світлого апогею. І все ж, попри цей місяч-

у пекло, щоб вивести душі праотців. Вона сакральна, але не має назви «Велика ніч», бо її кульмінація – світанок.

Отже, християнська логіка – логіка світла, дня, воскресіння. Ми не називаємо ніч «великою», бо вона – лише необхідний переддень одкровення. Проте у межах діалектики світла й темряви ми можемо поставити запитання: чи можна зрозуміти велич дня без величі ночі?

Доля людини, яка пройшла через систему кримінального правосуддя, часто нагадує давню біблійну історію про трьох засуджених на Голгофі. Подібно до того, як Варавва отримав помилування, а двоє інших були розп'яті разом із Христом, сучас-

них місцях та залишати місце проживання в певний час. Це створює суттєві обмеження свободи пересування та вибору місця проживання.

Пенсійне забезпечення та соціальне страхування. Час перебування в місцях позбавлення волі часто не зараховується до страхового стажу згідно з п. 3 ст. 24 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» № 1058-IV, якщо засуджений не працював у цей період. Це значно впливає на майбутнє пенсійне забезпечення колишніх ув'язнених.

Сімейні правовідносини. Згідно зі ст. 110 Сімейного кодексу України, перебування одного з подружжя в місцях позбавлення волі може стати підставою для спрощеної процедури розлучення. Крім того, згідно зі ст. 164 СК України особа може бути позбавлена батьківських прав, якщо вчинила умисний злочин проти дитини або іншого з подружжя.

Трудові обмеження. Закон України «Про державну службу» (№ 889-VIII) у ст. 19 забороняє займати посади на державній службі особам, які мають судимість, несумісну із зайняттям посади. Аналогічні обмеження встановлені для адвокатів (ст. 6 Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») (№ 5076-VI), суддів, нотаріусів та багатьох інших професій.

Житлові права. Згідно зі ст. 71 Житлового кодексу України, за особами, засудженими до позбавлення волі, житло зберігається за умови, що термін позбавлення волі не перевищує шести місяців. При більш тривалих термінах збереження житла залишається на розсуд суду.

Обмеження після зняття та погашення судимості

Особливе занепокоєння викликають правообмеження, які продовжують діяти навіть після офіційного погашення або зняття судимості, що суперечить ст. 88 Кримінального кодексу України, згідно з якою погашення або зняття судимості «анулює всі правові наслідки, пов'язані із судимістю».

Однак ряд спеціальних законів загалом встановлює безстрокові обмеження:

1) згідно зі ст. 64 Закону України «Про Національну поліцію» (№ 580-VIII) особи,

У межах діалектики світла й темряви ми можемо поставити запитання: чи можна зрозуміти велич дня без величі ночі?

ний чинник, ми маємо Великий день, але не маємо Великої ночі.

У язичницькій традиції ніч часто мала окремий ритуальний статус: у ніч проводилися жертвоприношення, посвяти, магичні практики. Вальпургієва ніч – язичницько-народне свято, приурочене до 30 квітня – є фіксованою датою, на відміну від рухомої Пасхи. Вона символізує кульмінацію темряви, останню ніч перед остаточним торжеством літа й світла. Але це – ніч «до», тоді як Великдень – це день «після».

Великдень – це день воскресіння, перемоги світла над смертю. А ніч, яка йому передує, Велика субота, має інший сенс – це ніч очікування, мовчання, потойбічної тиші. Це ніч, в яку, за апокрифами, Христос сходить

не суспільство по-різному ставиться до тих, хто одного разу переступив закон. Навіть після формального завершення покарання багато засуджених продовжують нести тягар минулого через різні правообмеження, що виходять за рамки Кримінального кодексу України.

Адміністративний нагляд

Згідно із Законом України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» № 264/94-ВР, до певних категорій колишніх ув'язнених застосовується система контролю, яка включає регулярну реєстрацію в органах внутрішніх справ, заборону перебувати в пев-

які мали судимість, не можуть бути призначені на службу в поліцію навіть після погашення судимості;

2) закон України «Про прокуратуру» № 1697-VII у ст. 27 містить аналогічну заборону для роботи в органах прокуратури;

3) закон України «Про захист дітей» № 2402-III забороняє особам, які коли-небудь були судимі за певні категорії злочинів, працювати з дітьми навіть після погашення судимості.

Особливо суворі обмеження після судимості встановлені для осіб, засуджених за корупційні правопорушення. Згідно зі ст. 22 Закону України «Про запобігання корупції» (№ 1700-VII) особи, які були притягнуті до відповідальності за корупційні правопорушення, не можуть бути призначені на посади в державних органах або органах місцевого самоврядування протягом трьох років з дня відбуття покарання або звільнення від покарання. Що особливо важливо, ці обмеження продовжують діяти навіть після погашення або зняття судимості.

Закон України «Про очищення влади» (№ 1682-VII, «закон про люстрацію») також встановлював заборони на зайняття певних посад для осіб, які займали відповідальні посади при попередніх урядах або були притягнуті до відповідальності за корупційні діяння. Ці обмеження часто мали незворотний характер, що викликає питання про їх відповідність принципу пропорційності.

Подібні заборони містяться і в Законі «Про санкції» № 1644-VII, який уможлиблює накладення обмежень на осіб, які створюють загрози національній безпеці, незалежно від факту засудження за кримінальні правопорушення, наявності судимості та строків її погашення. Я вже не говорю про кримінальну статистику та облікові дані осіб, засуджених за кримінальні правопорушення.

Ми ж прямуємо до ЄС?

Так от – у країнах Європейського Союзу підхід до судимості суттєво відрізняється.

У Німеччині, згідно з Федеральним законом про центральний реєстр (Bundeszentralregistergesetz), після певного періоду (який залежить від тяжкості злочину – від 5 до 20 років) інформація про судимість особи автоматично видаляється з публічних баз даних і не може бути підставою для дискримінації. Особливістю німецького підходу є диференціація періодів залежно від тяжкості злочину та реінтеграційної поведінки засудженого.

У Франції діє система «реабілітації» (Code de Procédure Pénale, статті 782-800), яка передбачає повне відновлення в правах після встановленого законом терміну. Французька система передбачає як автоматичну реабілітацію після спливу певного строку (залежно від тяжкості злочину), так і судову реабілітацію за клопотанням засудженого, що може настати раніше за наявності доказів виправлення.

У Швеції дані про судимість стають недоступними для більшості роботодавців через 5–10 років після відбуття покарання, згідно із законом про дані судимості (Lag om belastningsregister). Шведська модель передбачає градацію доступу до інформації про судимість: деякі державні органи мають розширений доступ, але приватні роботодавці отримують лише обмежену інформацію.

Практика Європейського суду з прав людини

ЄСПЛ неодноразово розглядав питання, пов'язані з правообмеженнями після судимості:

– справа «Тамме проти Естонії» (Tammer v. Estonia, заява № 41205/98, рішення від 6 лютого 2001 року): Суд розглядав справу щодо обмежень професійної діяльності після судимості. У рішенні ЄСПЛ підкреслив, що довічна заборона на певні види професійної діяльності після погашення судимості є непропорційною й порушує право на повагу до приватного життя. Суд наголосив, що будь-які обмеження мають бути обмежені в часі та пропорційні.

– «Сідабрас і Джайтас проти Литви» (Sidabras and Džiautas v. Lithuania, заява № 55480/00 та № 59330/00, рішення від

27 липня 2004 року): ЄСПЛ розглядав справу про заборону колишнім співробітникам КДБ працювати в державному та деяких секторах приватного сектору. Суд визнав, що такі широкі обмеження на працевлаштування без індивідуальної оцінки можуть порушувати право на повагу до приватного життя згідно зі ст. 8 Європейської конвенції. Фабула справи стосувалася заявників, яким було заборонено працювати в державному секторі та деяких приватних компаніях через їхнє минуле, пов'язане зі службою в КДБ.

– рішення Європейського суду з прав людини у справі «Хірт проти Сполученого Королівства (№ 2)» (Hirst v. the United Kingdom (No. 2), заява № 74025/01, рішення Великої палати від 6 жовтня 2005 року) стало знаковим у питанні виборчих прав засуджених. Суд постановив, що автоматичне й недиференційоване позбавлення виборчих прав усіх засуджених до позбавлення волі порушує статтю 3 Протоколу № 1 до Конвенції. Водночас ЄСПЛ не визнав саму практику позбавлення виборчих прав неправомірною, але наголосив на необхідності індивідуального підходу.

Ситуація в Україні

Історично в Україні існував підхід, подібний до британського, який було розглянуто в справі «Хірт». Конституція України 1996 року гарантує право голосу всім громадянам, які досягли 18 років (стаття 70), без прямої згадки про обмеження для засуджених.

Згідно з виборчим законодавством до 2014 року, усі громадяни, які були засуджені до позбавлення волі, автоматично втрачали і активне, й пасивне виборче право

незалежно від тяжкості злочину та терміну покарання. Це було саме тим типом «автоматичного і недиференційованого позбавлення виборчих прав», який ЄСПЛ визнав порушенням Конвенції в справі «Хірт». Після рішення у цій справі та інших подібних рішень ЄСПЛ, в українському законодавстві почалися зміни: у 2014 році було внесено зміни до Закону «Про вибори народних депутатів України», які скасували автоматичне позбавлення активного виборчого права для всіх категорій засуджених. У 2019–2020 роках були прийняті Виборчий кодекс України та інші нормативні акти, які закріпили новий підхід: особи, засуджені до позбавлення волі, зберігають право голосу (активне виборче право), але тимчасово втрачають право бути обраними (пасивне виборче право). Тобто нинішній стан українського законодавства щодо виборчих прав засуджених значно краще відповідає стандартам, встановленим у рішенні «Хірт».

Надання права голосу засудженим до позбавлення волі (хоча із практичними проблемами реалізації) є значним кроком вперед, який наближає українське законодавство до європейських стандартів. Диференційоване обмеження пасивного виборчого права також відповідає принципам, встановленим ЄСПЛ, оскільки воно пов'язане з тяжкістю злочину і не є абсолютним для всіх засуджених.

Водночас залишаються проблеми з практичною реалізацією виборчих прав засудженими, які потребують подальшого врегулювання для повної відповідності стандартам, встановленим у практиці ЄСПЛ.

За приклад візьмемо справу «Ранцев проти Болгарії та Росії» (Rantsev v. Bulgaria and

Russia, заява № 25965/04, рішення від 7 січня 2010 року): У цій справі суд розглядав питання, пов'язані з правообмеженнями та соціальною стигматизацією після судимості. ЄСПЛ підкреслив важливість забезпечення реінтеграції колишніх засуджених у суспільство.

Важливо також відзначити паралелі між правообмеженнями після судимості та іншими формами обмежень прав громадян, такими, як люстрація та санкції. У справі «Полях та інші проти України» (Polyakh and Others v. Ukraine, заяви № 58812/15 та 4 інші, рішення від 17 жовтня 2019 року) ЄСПЛ розглядав питання застосування Закону «Про очищення влади». Суд визнав, що деякі аспекти люстраційного законодавства України порушують Конвенцію через надмірну широту застосування, відсутність індивідуального підходу та непропорційні наслідки для осіб, які підпадають під люстрацію. Цей підхід можна екстраполювати й на обмеження прав після судимості.

Замість висновку

Отже, згадана історія трьох засуджених із Євангелія нагадує нам про складність поняття справедливості в ремінісценціях до Великого Дня сьогодення. Варавва отримав несподіване помилування, а двоє розбійників, розп'ятих по сторонах від Христа, представляють різні шляхи: один у покаянні здобув духовне звільнення, інший залишився озлобленим. Так і сучасне суспільство стоїть перед викликом: як збалансувати необхідність захисту суспільства з можливістю повноцінної ресоціалізації для тих, хто відбув покарання? До речі, за весь період з 1991 по 2022 рік загальна кількість осіб, за-

суджених до позбавлення волі в Україні, може становити близько 2–2,5 мільйона осіб! Це – приблизна оцінка, оскільки точні дані пов'язані зі змінами динаміки кримінальної політики, змінами законодавства, анексією Криму, COVID, війною та знаходженням частини територій поза адміністративним контролем держави.

Водночас зазначу, що за період з 1991 по 2022 рік кількість осіб, засуджених до позбавлення волі в Україні, зазнала значного зменшення. Якщо не помиляюсь, – це 130–150 тисяч у 1990-ті. Потім, на початку 2000-х років, кількість ув'язнених перевищувала 200 тисяч осіб, але до 2022 року ця цифра зменшилася до приблизно 48 тисяч.

Сумарно й маємо те, що вказав вище. Хоча додайте до цього ще членів родин засуджених (подружжя, діти) і ми отримаємо десь 4 мільйони осіб, які є потерпілими від системної постпенітенціарної стигматизації в державі.

Свого часу професор Олександр Козаченко розвивав концепцію так званого «кримінально-правового впливу», наголошуючи, що судимість не повинна бути довічним тавром для людини. Зокрема, він вказував на те, що існуючий інститут судимості часто стає інструментом додаткової стигматизації особи, яка вже відбула покарання; правообмеження, пов'язані із судимістю, суперечать принципу non bis in idem (заборона подвійного покарання за один злочин); сучасна концепція судимості не сприяє ресоціалізації осіб, які відбули покарання. Це також суперечить принципу соціальної ресоціалізації засуджених, закріпленому в міжнародних документах, таких, як Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (стаття 14).

Згаданий вище Козаченко О. В. пропонував замінити традиційний інститут судимості більш гнучкою системою поступової ресоціалізації контролю. Проте всі пропозиції сьогодення є лише доктринальним тлумаченням.

Надалі система правообмежень, що накладаються на колишніх засуджених в Україні, значно суворіша, ніж у більшості країн ЄС, і часто суперечить позиції ЄСПЛ про необхідність співрозмірності та тимчасового характеру таких обмежень. Це вимагає постійного переосмислення та реформування з метою створення умов для справжнього виправлення та повернення до суспільства, а не нескінченного «розп'яття» людини за одного разу вчинену помилку.

Христос воскрес!

Вибіркове правосуддя

Щодо спеціального досудового розслідування кримінальних проваджень у сфері господарської діяльності

Останніми роками набули поширення випадки проведення спеціального досудового розслідування кримінальних проваджень, у порядку, передбаченому главою 24-1 Кримінального процесуального кодексу України. Зокрема, дослідженням відомостей із Єдиного державного реєстру судових рішень (далі – ЄДРСР) за 2024 рік встановлено понад 140 тисяч ухвал судів першої інстанції, які розглядали клопотання слідчого/прокурора про здійснення спеціального досудового розслідування.

Олексій БАГАНЕЦЬ,

заступник Генерального прокурора (2000–2002, 2005–2006, 2014–2015 рр.), заступник голови Союзу юристів України, почесний президент Асоціації слідчих України, віце-президент Світового конгресу українських юристів, адвокат, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України, стрілець Тероборони м. Києва

Вимоги законодавства

Як на мій погляд, це й не дивно, враховуючи війну РФ проти України, яка триває вже понад три роки. Положення ст. 297-1 КПК України допускають застосування спеціального досудового розслідування до підозрюваних, які переходять від органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України, на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, з метою ухилення від кримінальної відповідальності, а також щодо підозрюваних, стосовно яких уповноваженим органом прийнято рішення про передачу його для обміну як військовополоненого та такий обмін відбувся.

У той же час в Єдиному державному реєстрі судових рішень зустрічаються неодинокі ухвали слідчих суддів про надання дозволів на проведення спеціального досудового розслідування у кримінальних провадженнях, які розслідуються за злочинами, тільки не дивуйтеся, вчиненими у сфері господарської діяльності. Зважаючи, що приватний український бізнес – це один із «стовпів» нашої державності, який за час повномасштабного вторгнення ворога на наші терени (лише за станом на квітень 2024 року) задонатив 58,5 млрд грн на гуманітарні та військові потреби, кожен дозвіл на проведення спеціального досудового розслідування у кримінальному провадженні, що стосується українського бізнесу, має бу-

ти уважно вивчений. Тим більше, що самоврядні організації українського бізнесу періодично звертаються до Президента, Генерального прокурора, Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань захисту прав інвесторів щодо «неприпустимості тиску силовиків на бізнес», зокрема й звернення Української Ради бізнесу в 2024 році.

Звуження прав підозрюваних

Скажу більше, аналізуючи норми вітчизняного кримінально-процесуального законодавства, можна переконливо стверджувати, що проведення спеціального досудового розслідування кримінального провадження суперечить принципу змагальності, що закріплений в статті 22 КПК України, яка передбачає самостійне обстоювання стороною обвинувачення й стороною захисту їхніх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів засобами, передбаченими цим кодексом. До того ж, спеціальне досудове розслідування звужує права підозрюваного в частині захисту від висунутої підозри, а також щодо безпосереднього вивчення підозрюваним пред'явленого обвинувачення та надання своїх свідчень з цього приводу.

Під час спеціального досудового розслідування у кримінальному провадженні підозрюваному також майже неможливо реалізувати свої права, передбачені ч. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і осно-

воположних свобод (надалі – Конвенція), а саме: кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, а також ч. 3 ст. 6 Конвенції: кожен обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має щонайменше такі права: а) бути негайно й детально поінформованим зрозумілою для нього мовою про характер і причини обвинувачення, висунутого проти нього; б) мати час і можливість, необхідні для підготовки свого захисту; в) захищати себе особисто чи користуватися юридичною допомогою захисника, вибраного на власний розсуд, або – за браком достатніх коштів для оплати юридичної допомоги захисника – одержувати таку допомогу безоплатно, коли цього вимагають інтереси правосуддя; г) допитувати свідків обвинувачення або вимагати, щоб їх допитали, а також вимагати виклику й допиту свідків захисту на тих самих умовах, що й свідків обвинувачення.

Одним із крайніх таких випадків спеціального досудового розслідування злочинів у сфері господарської діяльності є кримінальне провадження щодо співвласниці ПАТ «АЙБОКС БАНК» А. В. Шевцової. Так, 25 березня 2025 року на веб-сайті Бюро економічної безпеки України в мережі Інтернет було опубліковано повідомлення про те, що детективи БЕБ завершили спеціальне досудове розслідування стосовно «співвласниці Айбокс банку та двох її пособниць». Цьому передувало повідомлення за 14 березня 2025 року про те, що Личаківський районний суд м. Львова задовольнив клопотання детективів Бюро економічної безпеки про здійснення спеціального досудового розслідування в даному кримінальному провадженні.

Сумнівна обґрунтованість підозри

Окрім вищевказаних застережень щодо здійснення спеціального досудового розслідування за такою категорією кри-

мінальних проваджень, в даному кримінальному провадженні є ще цілий ряд сумнівів, зокрема щодо дотримання прав і свобод людини і громадянина. Найперше – це сумнівна обґрунтованість підозри співвласнику та менеджером вказаного банку. Як відомо, 7 березня 2023 року правління Національного банку України ухвалило рішення № 89-рш, яким відкликала банківську ліцензію у ПАТ «АЙБОКС БАНК», тобто, фактично розпочало процес його ліквідації. Що стосується кримінального переслідування співвласниці ПАТ «АЙБОКС БАНК», то із судових рішень, що містяться у відкритому доступі в Єдиному державному реєстрі судових рішень, відомо, що 15.02.2023 р. детективами Бюро економічної безпеки України до Єдиного реєстру досудових розслідувань внесли відомості про кримінальне провадження № 7202314000000040 за ознаками кримінальних правопорушень, передбачених частинами 3, ч. 5 ст. 27, ч. 3 ст. 28, ч. 2 ст. 203-2, ч. 3 ст. 27, ч. 3 ст. 212, ч. 3, ч. 5 ст. 27, ч. 3 ст. 28, ч. 3 ст. 209, ч. 2 ст. 364 КК України, щодо групи невстановлених осіб та працівників ПАТ «АЙБОКС БАНК», за фактом «здійснення протягом травня 2021 – березня 2023 р. діяльності з організації та проведення азартних ігор в мережі Інтернет без передбаченої законом ліцензії з отриманням грошових коштів від гравців на рахунки підконтрольних юридичних осіб з використанням електронних платіжних засобів за напрямками: інтернет-еквайринг, сервіси P2P/A2C та/або C2A».

На думку сторони обвинувачення, така діяльність, начебто «завдала державі збитків у вигляді несплати податків в особливо великих розмірах на суму 1,3 млрд. грн, а кошти, отримані від незаконної діяльності, пов'язаної з ухиленням від сплати податків,

незаконної організації та проведенні азартних ігор в мережі Інтернет без передбаченої законом ліцензії, легалізувалися з використанням АТ «АЙБОКС БАНК» шляхом перерахування на транзитні рахунки з подальшим виводом на карткові рахунки».

Чотирнадцятого липня 2023 року детективами БЕБ України складено письмове повідомлення про підозру співвласнику ПАТ «АЙБОКС БАНК» Шевцовій А. В. у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 5 ст. 27, ч. 3 ст. 28, ч. 2 ст. 203-2, ч. 5 ст. 27, ч. 3 ст. 28, ч. 3 ст. 209 КК України.

Згідно тексту підозри, Шевцова А. В. «в період часу з 30.04.2021 по 07.03.2023 рр. спільно з двома співвласниками та іншими не встановленими на теперішній час особами в межах єдиного умислу організованої злочинної групи, перебуваючи в м. Києві та використовуючи підконтрольні суб'єкти господарювання, розробила план дій щодо здійснення незаконної діяльності, пов'язаної з організацією та проведенням азартних ігор в мережі Інтернет без відповідної ліцензії, впровадила, контролювала та вдосконалювала цей злочинний план шляхом отримання доповідей та надання вказівок у групових чатах. За результатами вищезазначеної злочинної діяльності, учасниками організованої групи в межах єдиного умислу упродовж з 10.01.2022 до 07.03.2023 рр. здобуто злочинним шляхом коштів на загальну суму 4.811.959.013,67 грн». Ці дії стороною обвинувачення кваліфіковані за ч. 3 ст. 27, ч. 3 ст. 28, ч. 2 ст. 203-2 КК України.

Разом із тим, аналізуючи положення статті 203-2 Кримінального кодексу, слід зазначити, що кримінальна відповідальність за вчинення вказаного злочину настає за сам факт «організації або проведення азартних ігор без ліцензії», в незалеж-

ності від фінансового результату! Оскільки загальна сума коштів, які пройшли через рахунки суб'єктів господарювання, не точно здобутим коштом, твердження сторони обвинувачення про те, що Шевцова А. В. зі своїми співвласниками здобула злочинним шляхом кошти на суму в понад 4,8 млрд грн є помилковим та юридично не обґрунтованим.

Крім того, згідно винесеної підозри, на думку сторони обвинувачення, «упродовж 10.01.2022 – 07.03.2023 рр. Шевцова А. В., разом зі своїми двома встановленими співвласниками та іншими невстановленими особами в межах єдиного умислу організованої групи, перебуваючи в м. Києві, використовуючи підконтрольні суб'єкти господарювання, усвідомлюючи, що кошти в сумі 4.811.959.013,67 грн є активами, які отримані злочинним шляхом, а саме внаслідок організації та проведення азартних ігор без ліцензії на провадження відповідного виду діяльності та які проводяться в мережі Інтернет за вищевикладених обставин, організувала вчинення дій щодо перерахування цих коштів, тобто набуття, володіння, використання та розпорядження, в тому числі здійснення ряду фінансових операцій та вчинення правочинів із такими коштами, а також маскування джерел їх походження, тобто легалізації (відмивання) вказаних коштів, фактичні обставини щодо яких свідчать про одержання їх злочинним шляхом». Ці дії стороною обвинувачення кваліфіковані за ч. 3 ст. 27, ч. 3 ст. 28, ч. 2 ст. 209 КК України.

Ще раз звертаємо увагу, що твердження сторони обвинувачення про те, що «кошти в сумі 4.811.959.013,67 грн. є активами, які отримано злочинним шляхом», надумані, а, відповідно, й висунута підозра в легалізації цієї суми, теж сумнівна.

Щодо процедури вручення підозри

Сторона обвинувачення вважає, що Шевцовій А. В. оголошена підозра у вчиненні злочинів, передбачених ч. 5 ст. 27, ч. 3 ст. 28, ч. 2 ст. 203-2, ч. 5 ст. 27, ч. 3 ст. 28, ч. 3 ст. 209 КК України. Як доказ належності повідомлення Шевцовій А. В. про винесену підозру стороною обвинувачення вважає розписку голови Гірської сільської ради Бориспільського району. В той же час із відповіді вказаної сільської ради від 17.08.2023 р. № 1373-02-11-23, відомо, що Шевцова А. В. не проживає на території цієї громади Бориспільського району Київської області, у

зв'язку з цим, отримане 17.07.2023 р. сільським головою повідомлення про підозру Шевцовій А. В. повернуто на адресу Офісу Генерального прокурора. Таким чином, повідомлення про підозру Шевцовій А.В. належним чином не вручено!

Більше того, із наявних матеріалів вбачається, що ще 8 березня 2023 року Шевцова А. В. виїхала за межі України, а з 25.04.2023 р. проживає на території Об'єднаних Арабських Еміратів у Дубаї та перебуває на тимчасовому консульському обліку в Консульстві України в Дубаї. Додамо й те, що 14.07.2023 р., 17.07.2023 р., 18.07.2023 р., 28.07.2023 р., Шевцова А. В. через свого представника повідомляла орган досудового слідства про своє фактичне місце перебування та місце проживання на території Об'єднаних Арабських Еміратів в Дубаї за відомою адресою.

Також із відповіді департаменту надання адміністративних послуг Одеської міської ради від 25.07.2023 р. № 1214ел/01-09 відомо, що Шевцова А. В. з 07.06.2023 р. знята з реєстрації місця проживання в Одесі. Із відповіді Департаменту консульської служби Міністерства закордонних справ України від 25.07.2023 р. № 71/36-500-86799 вбачається, що за даними Відомчої інформаційної системи МЗС Шевцова А. В. з 22.06.2023 по 22.04.2025 р. перебуває на тимчасовому консульському обліку в Консульстві України в Дубаї.

Виходячи з цих даних, слід нагадати декретивам БЕБ, що відповідно до ч. 7 ст. 135 КПК України, повістка про виклик особи, яка проживає за кордоном, вручається згідно з міжнародним договором про правову допомогу, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, а за відсутності такого – за допомогою дипломатичного (консульського) представництва.

У той же час стороною обвинувачення вимоги ч. 7 ст. 135 КПК України не виконані. Цією бездіяльністю порушені права Шевцової А. В., передбачені частинами 1, 2 ст. 20 КПК України, а саме, що слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд зобов'язані були роз'яснити підозрюваному, обвинуваченому його права та забезпечити право на кваліфіковану правову допомогу з боку обраного ним або призначеного захисника. Також порушені права Шевцової А. В., передбачені ч. 3 ст. 42 КПК України, в тому числі, право знати у вчиненні якого кримінального правопорушення її підозрюють. За таких обставин, не вручення Шевцовій А. В. повідомлення про підозру свідчить про ненабуття нею статусу підозрюваної ні в кримінальному провадженні № 72023140000000040, ні в кримінальному провадженні № 72023000500000071! І це факт, що не викликає сумнів.

Щодо міжнародного розшуку Шевцової А. В.

Четвертого серпня 2023 року декретивом Бюро економічної безпеки України у кримінальному провадженні № 72023140000000040 винесена постанова, якою підозрювані, в тому числі й Шевцова А. В., оголошені в розшук, а 11.08.2023 р. – в міжнародний розшук. Чинний Кримінальний процесуальний кодекс України не визначає, якими саме доказами має бути доведено, що особа перебуває в розшуку, як і не визначає самого поняття «міжнародного розшуку», однак регламентує, що про оголошення розшуку (державного, міждержавного, міжнародного) органом досудового розслідування має бути винесена відповідна постанова (ч. 2 ст. 281 КПК України). Початком перебування особи в міжнародному розшуку є дата винесення слідчим/прокурором постанови про оголошення міжнародного розшуку. Така позиція узгоджується із судовою практикою (до прикладу, в ухвалах Вищого антикорупційного суду 15.11.2022 р. у справі № 991/4285/22, від 03.06.2022 р. у справі № 991/1640/22, від 26.02.2020 р. у справі № 991/1274/20).

Щодо вчинення стороною обвинувачення дій, які б могли свідчити про фактичне перебування Шевцової А. В. в міжнародному розшуку, слід зазначити наступне. Одним зі способів отримання міжнародно-правової допомоги, яка стосується питання міжнародного розшуку, є використання можливостей Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол, учасником якого є Україна. Використання правоохоронними органами можливостей Інтерполу врегульовано Інструкцією про порядок використання правоохоронними органами України інформаційної системи Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол, затвердженій спільним Наказом № 613/380/93/228/414/510/2801/5 від 17.08.2020 р.

У той же час Шевцова А. В. Міжнародною організацією кримінальної поліції – Інтерпол не розшукується, у зв'язку з чим, є підстави стверджувати, що Шевцова А. В. фактично оголошена в міжнародний розшук та відносно неї здійснюються розшукові дії в порядку міжнародного співробітництва – відсутні.

Хабарництво:

українці назвали найкорупційніші сфери

Як свідчать соціологи, українці продовжують стикатися з проявами побутової корупції, причому ситуація за останній рік навіть погіршилася. Зокрема, існує низка сфер, де хабарі вимагають найчастіше, що було зафіксовано в опитуванні, проведеному Київським міжнародним інститутом соціології (КМІС).

За даними соціологів, 29% респондентів заявили, що протягом останніх 12 місяців їм або їхнім близьким довелося зіткнутися з вимаганням хабара з боку керівництва шкіл і вчителів. У 26% випадків хабарі вимагали під час отримання медичних послуг, включно з лікарями, співробітниками лікарень, поліклінік й аптек.

Ситуація у сфері приватизації, володіння та використання земельних ресурсів також погіршилася: за рік частка респондентів, які повідомили про вимагання хабара в цих сферах, зросла з 14% до 25%. У 25% випадків українці стикалися з корупційними діями з боку співробітників Національної поліції, включно з патрульними. Додатково, рівень корупції в податковій сфері також збільшився за рік із 6% до 13%.

За словами експертів, результати дослідження підкреслюють продовження негативних тенденцій у боротьбі з корупцією в Україні. Додамо, що опитуванні брали участь понад 10 тисяч респондентів у 2023 і 2024 роках, а також додатково було опитано внутрішньо переміщених осіб і шукачів притулку за кордоном. Варто зазначити, що незважаючи на високий ступінь стурбованості українців корупцією (92% респондентів вважають її другою за значимістю проблемою після війни), лише 15% наших співвітчизників за останній рік особисто стикалися з корупційними проявами.

Прояв неповаги до суду чи судді

Адміністративна відповідальність адвоката за невідкорення розпорядженням головуючого: можливо чи ні?

У правозастосовній практиці час від часу трапляються ситуації, коли адвокат спрямовує зусилля щодо відстоювання інтересів клієнта не на доведення правильності своєї позиції, а на протистояння із суддею, головуючим у судовому засіданні з відповідної справи. Зокрема, наведене іноді проявляється в невідкоренні розпорядженням головуючого, залишенні без дозволу посеред судового засідання зали, в якій воно відбувається, тощо. Крім можливості отримати дисциплінарне провадження захисник/представник, який обирає подібну тактику поведінки в судовому процесі, ризикує бути притягнутим до адміністративної відповідальності за неповагу до суду. Саме огляду практики притягнення адвокатів до відповідальності за ст. 185-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) та правовому регулюванню цього питання й присвячена дана стаття.

Микола ГЛОТОВ,

суддя Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду

Заборона неповаги до суду як складова суддівської незалежності

Частина 3 ст. 6 (Незалежність судів) Закону України «Про судоустрій і статус суддів» забороняє неповагу до суду чи суддів, яка згідно з п. 6 ч. 5 ст. 48 згаданого закону забезпечується, зокрема, відповідальністю за неповагу до суду чи судді. Згідно зі ст. 129 Конституції України за неповагу до суду чи судді винні особи притягаються до юридичної відповідальності, а в ч. 1 ст. 50 вищезгаданого закону зазначено, що прояв неповаги до суду чи судді з боку осіб, які є учасниками процесу або присутні в судовому засіданні, має наслідком відповідальність, установлену законом.

У п. 16 постанови пленуму Верховного Суду України № 8 «Про незалежність судової влади» від 13.06.2007 зазначено, що в кожному випадку, коли буде встановлено, що особа вчинила умисні дії, які свідчать про неповагу до суду, необхідно вирішувати питання про притягнення винних до відповідальності за ст. 185-3 КУпАП. Враховуючи, що в ч. 1 вказаної статті кодексу згадується відразу декілька моделей неприйнятної в суді поведінки, наслідком вчинення дій чи бездіяльності згідно з однією із яких може бути притягнення винної особи до відповідальності, у цій публікації зупинимо увагу лише на такій формі прояву неповаги, як невідкорення розпорядженням головуючого в судовому засіданні.

Про обов'язковість розпоряджень

У ст. 321 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) вказано, що головуючий у судовому засіданні керує ходом судового засідання, забезпечує додержання послідовності та порядку вчинення процесуальних дій, здійснення учасниками кримінального провадження їхніх процесуальних прав і виконання ними обов'язків, спрямовує судовий розгляд на забезпечення з'ясування всіх обставин кримінального провадження, усуваючи із судового розгляду все, що не має значення для кримінального провадження (ч. 1). Головуючий у судовому засіданні вживає необхідних заходів для забезпечення в судовому засіданні належного порядку (ч. 2).

Схожі норми щодо ролі головуючого судді в судовому засіданні містяться в частинах 3, 4 ст. 196 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАСУ), частинах 2, 4 ст. 214 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК), частинах 3, 4 ст. 198 Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК).

Обов'язок, зокрема, адвокатів, виконувати в судовому засіданні розпорядження головуючого в інших процесуальних порядках судового провадження передбачають: ч. 3 ст. 193 КАСУ – в адміністративному судочинстві; ч. 3 ст. 216 ЦПК – у цивільному судочинстві; ч. 3 ст. 200 ГПК – у господарському судочинстві. А про наслідки невиконання такого обов'язку у вигляді спочатку попередження, а далі –

притягнення винної особи до відповідальності, встановленої законом, зазначено в ч. 4 ст. 198, ч. 1 ст. 146 КАСУ; ч. 4 ст. 216, ч. 1 ст. 145 ЦПК; ч. 4 ст. 200, ч. 1 ст. 133 ГПК, відповідно. В наведених видах судочинства також передбачається можливість видалення учасників судового процесу, в тому числі й адвоката, із зали судового засідання в разі, якщо попередження не дало очікуваного результату (ч. 1 ст. 146 КАСУ, ч. 1 ст. 145 ЦПК, ч. 1 ст. 133 ГПК). В кримінальному процесі такий захід може бути застосований лише до обвинуваченого та інших осіб, присутніх у судовому засіданні (ч. 1, 3 ст. 330 КПК), але не до захисника, видалення якого із зали судового засідання як захід процесуального примусу кримінальний процесуальний закон не передбачає. Адже в ч. 2 ст. 330 (Заходи до порушників порядку судового засідання) КПК, яка визначає заходи, що можуть застосовуватися до захисників та прокурорів у кримінальному процесі, передбачено лише такі способи реагування на їхню поведінку у виді «невиконання розпорядження головуючого», як попередження про відповідальність за неповагу до суду, а при повторному порушенні порядку в залі судового засідання – притягнення до відповідальності, встановленої законом.

Окремо, звісно, в судді є ще право звернутися зі скаргами на адвоката до Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, але це питання регулюється вже не КПК, а окремими нормами законодавства про адвокатуру та адвокатську діяльність.

Отже, наведені положення процесуального законодавства зобов'язують, зокрема, адвоката виконувати розпорядження головуючого, визначаючи наслідками їх невиконання можливість спочатку отримати попередження про відповідальність, а в разі повторного порушення порядку – бути притягнутим до юридичної відповідальності за неповагу до суду.

Знайдуться й ті, хто стверджуватиме, що адвоката, який у судовому процесі виконує професійні обов'язки, не може бути притягнуто до адміністративної відповідальності за неповагу до суду. На підтвердження цього вони навіть зможуть навести приклади із судової практики. Але про це згодом...

Норма про відповідальність

Неповага до суду, що виразилася, зокрема, в невідкоренні зазначених осіб (свідка, потерпілого, позивача, відповідача) та інших громадян розпорядженню головуєчого, тягне за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (ч. 1 ст. 185-3 КУпАП). У свою чергу ч. 2 цієї ж статті передбачає відповідальність за повторний прояв неповаги до суду, а в ч. 5 йдеться про відповідальність за неповагу до Конституційного Суду України, перелічені форми можливого прояву неповаги.

Справді в наведеній нормі адвокати (захисник або представник), як і прокурори, прямо не згадані. Проте це, безумовно, не означає, що вони не можуть бути притягнуті до відповідальності за невідкорення розпорядженню головуєчого в судовому засіданні. Оскільки в зазначеній нормі, крім чітко перелічених осіб з певним процесуальним статусом (свідок, потерпілий, позивач, відповідач), також згадані «інші громадяни». Й ніде у КУпАП не вказано, кого ж вважати цими «іншими громадянами», а кого – ні. Ймовірно саме відсутність такого детального пояснення відповідного формулювання й стала причиною існування двох підходів до того: може чи не може бути притягнуто адвоката до адміністративної відповідальності за невідкорення розпорядженню головуєчого?

Судова практика

Для прикладу, висновки про те, що адвокати не є суб'єктами правопорушення, відповідальність за яке передбачена ч. 1 ст. 185-3 КУпАП, були зроблені в постановках: (1) судді Апеляційного суду Тернопільської області від 10.04.2014 р., якою скасовано постанову судді Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 27.01.2014 р. у справі № 607/22724/13; (2) судді Апеляційного суду Хмельницької області від 12.03.2011 р., якою скасовано постанову судді Кам'янець-Подільського міськрайонного суду від 03.02.2011 р. у справі № 33-87/11/2011. Крім того, аналогічні висновки про «суб'єкта правопорушення» стали підставою для закриття провадження у справі щодо притягнення до адміністративної відповідальності адвокатів за ч. 1 ст. 185-3 КУпАП суддями Обухівського районного суду Київської області (постанова від 11.12.2014 р. у справі № 372/6093/14-п) і Красногвардійського районного суду м. Дні-

пропетровська (постанова від 06.06.2017 р. у справі № 204/2894/17).

Однак існує й практика, яка виходить з того, що адвокат все ж є суб'єктом правопорушення, відповідальність за яке передбачена ст. 185-3 КУпАП. Наприклад, адвокати притягувалися до відповідальності за ч. 1 ст. 185-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення постановою: (1) Апеляційного суду Миколаївської області від 27.09.2010 р. у справі № 1/2 -2010 р. (реєстраційний номер рішення в ЄДРСР 12371397) – за невиконання розпорядження головуєчого, перешкоджання протягом, приблизно 10 хвилин, оголошенню прокурором обвинувального висновку, оголошення без дозволу головуєчого заяви, висловлювання на адресу суду погрози; (2) судді Бабушкінського районного суду м. Дніпропетровська від 22.09.2016 р. у справі № 200/16415/16-п – за невідкорення розпорядженню головуєчого щодо необхідності припинення відеозапису судового засідання на мобільний телефон до вирішення слідчим суддею питання про дозвіл на такий запис згідно з ч. 6 ст. 27 КПК (31.05.2017 р. суддя Апеляційного суду Дніпропетровської області повернув апеляційну скаргу на вищевказану постанову адвокату через пропуск ним строку на оскарження та відсутність поважних причин для його поновлення); (3) судді Солом'янського районного суду м. Києва від 13.11.2020 р. у справі № 760/24688/20 – за грубі висловлювання на адресу головуєчої судді, в тому числі із застосуванням ненормативної лексики, зухвалу поведінку та nereагування на розпорядження головуєчої судді щодо необхідності припинення вказаних дій (20.05.2021 р. суддя Київського апеляційного суду залишила без задово-

лення апеляційні скарги адвокатів на вказану постанову, зазначивши, що суб'єктом даного адміністративного правопорушення може бути будь-яка особа, яка бере участь у судовому засіданні); (4) судді Вищого антикорупційного суду від 24.11.2022 р. у справі № 991/5499/22 – за наполягання на наданні можливості заявити клопотання, про можливість заявлення якого після виступу прокурора йому було роз'яснено, невідкоренні розпорядженню головуєчого, перешкоджанні виступу прокурора в судовому засіданні (21.12.2022 р. суддя Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду залишив без задоволення апеляційну скаргу адвоката на вказану постанову, зазначивши, що суб'єктом такого адміністративного правопорушення може бути будь-яка особа, яка бере участь у судовому засіданні, зокрема учасник кримінального провадження (крім обвинуваченого)).

Мали місце й випадки, коли хоч суди апеляційної інстанції й скасовували рішення про притягнення адвокатів до відповідальності за ч. 1 ст. 185-3 КУпАП, але через недоведеність у діях таких осіб ознак об'єктивної сторони складу вказаного адміністративного правопорушення, а не через те, що адвокат не є суб'єктом такого правопорушення. Так, 08.09.2023 р. суддя Сумського апеляційного суду скасував постанову судді Охтирського міськрайонного суду Сумської області від 26.05.2023 р. у справі № 588/1094/22 щодо адвоката, оскільки за підсумками прослуховування аудіозапису судового засідання не встановив, що суд, посилаючись на положення ст. 330 КПК, робив захиснику зауваження, роз'яснював наслідки його невиконання, в тому числі й наслідки повторного порушення порядку в залі суду, а висновки про

продовження порушення правил після неодноразових попереджень не відповідають дійсності; 22.05.2017 р. суддя Апеляційного суду Київської області скасував постанову судді Києво-Святошинського районного суду Київської області від 13.04.2017 р. у справі № 369/4049/17, в тому числі через відсутність доказів та невмотивованість рішення; 28.11.2012 р. суддя Апеляційного суду Харківської області скасував постанову судді Зміївського районного суду Харківської області від 25.10.2012 р. у справі № 2014/2753/2012 з причини того, що адвокат вимушено не підкорився розпорядженням головуєчого сісти на місце через дії суду, який помилково оголосив про можливість оскарження ухвали, не роз'яснивши порядок та час отримання її копії.

Таким чином, у правозастосовній практиці хоча й наявні приклади існування двох підходів до тлумачення ч. 1 ст. 185-3 КУпАП в питанні того чи може бути адвокат притягнутий до адміністративної відповідальності за такі дії, як «непідкорення розпорядженню головуєчого», які вважаються неповагою до суду, але в «найсвіжіших» рішеннях, знайдених під час цього дослідження в ЄДРСР, здебільшого судді притримуються саме такого тлумачення, згідно з яким захисник/представник може бути притягнутий до адміністративної відповідальності за неповагу до суду, яка проявилася в непідкоренні розпорядженню головуєчого. Тож який із двох підходів є правильнішим?

Порівняльний аналіз норм

Якщо співставити положення ст. 185-3 з іншими нормами Кодексу України про адміністративні правопорушення, то можна

помітити, що в ст. 185-3 КУпАП відсутнє застереження у формі примітки, в якому б чітко було вказано до кого ця норма застосовується чи не може бути застосована в певній ситуації. Тобто саме відсутністю примітки із застереженнями ст. 185-3 кодексу відрізняється від статей 122, 123, 126, 152-1, 163-9, 163-18, 163-19, 166-27, 172-4, 172-5, 172-6, 172-7, 172-8, 172-9, 172-9-1, 172-9-2, 203 КУпАП, які містять примітку.

Наприклад, у примітках до статей 122, 123, 152-1, 163-9, 163-18, 163-19, 172-5, 172-6, 172-7, 172-8, 172-9, 172-9-1, 172-9-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення надається пояснення, хто є суб'єктами зазначених у таких нормах правопорушень, а в примітці до статей 126, 203 цього ж кодексу вказано, до яких осіб не застосовується відповідні приписи щодо притягнення до адміністративної відповідальності. У ст. 172-4 КУпАП наведено хто є суб'єктом зазначеного в такій нормі правопорушення з наведенням винятків, на яких саме посадових осіб вона не поширюється. Натомість у примітці до ст. 166-27 КУпАП зазначено, що положення цієї статті не застосовуються у випадках, якщо цим Кодексом встановлена інша відповідальність за відповідні правопорушення у сфері надання адміністративних послуг, в той час як у ст. 185-3 цього кодексу подібне застереження відсутнє.

Отже, порівняння зазначених у вищезгаданих статтях застережень, викладених у примітках до норм про адміністративну відповідальність, із положеннями ст. 185-3 КУпАП дозволяє дійти висновку, що у випадках, коли законодавець бажав чітко обмежити коло осіб, які можуть бути притягнуті до відповідальності за певне адміні-

стративне правопорушення, то з відповідною метою до такої норми – про відповідальність за певні дії – включав примітку, в якій детально описувалося, хто є суб'єктом зазначеного у відповідній нормі правопорушення, а до кого її положення не застосовуються. А оскільки в ст. 185-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення схоже застереження, викладене у формі примітки, відсутнє, то її може бути застосовано в тому числі й до адвокатів, які беруть участь у судовому засіданні в якості захисників/представників.

Зазначене підтверджує й використання законодавцем у ч. 1 ст. 185-3 КУпАП поєднання слів «інших громадян», які в цьому ж кодексі зустрічаються, крім, як у наведеній нормі, ще в одній статті, яка передбачає адміністративну відповідальність, а саме в ч. 5 ст. 122 кодексу. В ній вказано про «відповідальність за порушення, передбачені частинами 1-4 цієї статті, що спричинили створення аварійної обстановки, а саме: примусили інших учасників дорожнього руху різко змінити швидкість, напрямку руху або вжити інших заходів щодо забезпечення особистої безпеки або безпеки інших громадян». Зі змісту даної норми очевидно, що формулювання «інших громадян» використане тут саме в широкому розумінні – як необмеженої кількості осіб. Вказане дозволяє зробити висновок про те, що й у ч. 1 ст. 185-3 КУпАП законодавець мав на увазі необмежене коло осіб, які можуть бути притягнуті до відповідальності за неповагу до суду, незалежно від їх професійної приналежності (адвокати, прокурори) чи їх процесуального статусу.

Співвідношення обов'язку та права на протест

Поруч із наведеним у кожному конкретному випадку суддя, який оцінює поведінку учасників судового процесу в судовому засіданні, повинен виважено підходити до питання чи застосовувати в конкретному випадку ст. 185-3 КУпАП (прикладом цього є вже згадана вище постанова суду апеляційної інстанції в справі № 2014/2753/2012), не забуваючи про те, що адвокат наділений правом на процесуальний протест, який може проявлятися у формі (1) клопотання, (2) заяви, (3) вимоги, (4) відводу, (5) заперечення (зауваження, протесту), (6) скарги. Детально ці способи протестного реагування, в тому числі й дії головуєчого, аналізувати не будемо, оскільки вони не предмет нашого дослідження й за бажання про них можна

прочитати в книзі О. Г. Яновської «Протестна діяльність адвоката у кримінальному провадженні (окремі питання правозастосування)». (Х.: Фактор, 2013. – с. 48).

Однак, представляючи інтереси клієнта або виконуючи функцію захисника в суді, адвокат зобов'язаний дотримуватися вимог чинного процесуального законодавства, законодавства про адвокатуру та адвокатську діяльність, про судоустрій і статус суддів, іншого законодавства, що регламентує поведінку учасників судового процесу, а також вимог Правил (ст. 42 Правил адвокатської етики). Адвокат не повинен залишати без уваги порушення закону, нетактовне й зневажливе ставлення суду та інших учасників процесу до свого клієнта, його самого або адвокатури в цілому і повинен реагувати на відповідні дії у формах, передбачених чинним законодавством та/або актами РАУ, НААУ (ст. 43).

Проте за будь-яких обставин використання відповідних можливостей процесуального протесту не може відбуватися у формі невиконання адвокатом розпоряджень головуючого, оскільки в протилежному випадку за подібну поведінку захисника/представника може бути притягнуто до відповідальності за неповагу до суду. Окрім того, суддя або ж учасники судового провадження можуть ініціювати питання про дисциплінарну відповідальність адвоката за неетичну поведінку в судовому засіданні, оскільки підставою для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності є вчинення ним дисциплінарного проступку, яким, зокрема, є порушення правил адвокатської етики (ч. 1, п. 3 ч. 2 ст. 34 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»). В Узагальненні дисциплінарної практики кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури щодо заяв (скарг) представників прокуратури та правоохоронних органів, затвердженому рішенням Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури (далі – ВКДКА) / № V-006/2021 від 27.05.2021 р., вказано, що відсутність реагування з боку суду на неетичну поведінку адвоката не виключає відповідальності останнього за скаргами учасників процесу, в тому числі процесуальних опонентів. Підтверджує це й практика кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури, які розглядають скарги на поведінку адвокатів у судових засіданнях, в тому числі в частині тверджень про невиконання розпоряджень головуючого (див. рішення ВКДКА № IV-002/2022 від 29.04.2022 р. і № II-007/2024 від 29.02.2024 р.).

Тому, згідно з діючим законодавством, у разі неповаги до суду існує ймовірність притягнення адвоката не лише до адміністративної (власне за такі дії, як неповага до суду, що проявилася в невиконанні розпорядження головуючого), але й до дисциплінарної (за неетичну поведінку в судовому засіданні, яка, серед іншого, могла включати невиконання розпорядження головуючого) відповідальності.

Тому, згідно з діючим законодавством, у разі неповаги до суду існує ймовірність притягнення адвоката не лише до адміністративної (власне за такі дії, як неповага до суду, що проявилася в невиконанні розпорядження головуючого), але й до дисциплінарної (за неетичну поведінку в судовому засіданні, яка, серед іншого, могла включати невиконання розпорядження головуючого) відповідальності.

Висновки

Отже, адвокат, який у судовому провадженні виступає в ролі захисника/представника, зобов'язаний виконувати розпорядження головуючого в судовому засіданні, й у разі їх невиконання він може бути притягнутий до адміністративної відповідальності за ч. 1 ст. 185-3 КУпАП, оскільки є суб'єктом такого адміністративного правопорушення, як неповага до суду.

Реструктуризація і банкрутство

Як судова практика відображається на макроекономічних процесах у державі: суддя ВС долучився до обговорення актуальних питань у сфері банкрутства

Про вплив судової практики у сфері банкрутства на макроекономічні процеси в державі та міжнародні рейтинги інвестиційної привабливості розповів суддя Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду В'ячеслав Песков у межах першої сесії «Інституційний розвиток» X Форуму із реструктуризації та банкрутства. Суддя, зокрема, звернув увагу на рейтинг Doing Business, який згодом був замінений на Business Ready (B-Ready), що, серед інших, містить критерій неплатоспроможності як один з індикаторів ефективності економічної діяльності держави. Цей індикатор, який включає в себе тривалість процедур банкрутства та пропорцію погашення кредиторських вимог, впливає на визначення процентних ставок, за якими Міністерство фінансів України здійснює зовнішні запозичення, в чому проявляється вплив процедур банкрутства на макроекономічні показники держави?

Спікер не обійшов увагою й питання балансу інтересів у справах про банкрутство, наголосивши на необхідності знаходження балансу між інтересами кредиторів, які прагнуть повернення своїх коштів, та інтересами боржників, для яких важливим є збереження бізнесу й робочих місць. Особливо актуальним це питання є в умовах воєнного стану, коли збереження економічного потенціалу країни має стратегічне значення. Суддя зауважив, що необхідно враховувати принцип добросовісності боржників, особливо фізичних осіб, та надавати їм можливість для фінансової реабілітації.

В'ячеслав Песков висвітлив роль судового активізму у справах про банкрутство й наголосив, що він має бути спрямований на запобігання фіктивному банкрутству та доведенню до банкрутства, але при цьому необхідно дотримуватися балансу інтересів усіх учасників процесу. Водночас суддя наголосив, що кожна справа про банкрутство є унікальною та потребує індивідуального підходу.

Захист в орендних правовідносинах

Регулювання аграрних правовідносин у земельних спорах

Про ефективний спосіб захисту в орендних правовідносинах та виклики, пов'язані з постійним користуванням земельними ділянками, розповіли секретар Великої Палати Верховного Суду Віталій Уркевич і суддя ВП ВС Олександр Банасько під час розширеного інтерв'ю в межах III Форуму з аграрного права.

Так, Віталій Уркевич зупинився на актуальних висновках Верховного Суду в земельних спорах. Передусім спікер звернув увагу на постанову ВП ВС, ухвалену 20 листопада 2024 року у справі № 918/391/23 щодо розірвання договору оренди землі внаслідок систематичної несплати орендної плати. Документ містить декілька правових висновків.

За першим із них, якщо орендар допустив повну несплату орендної плати, застосовуються приписи п. «д» ч. 1 ст. 141 ЗК України. Якщо ж має місце недоплата орендної плати, то суд повинен застосовувати до цих відносин при вирішенні питання щодо наявності або відсутності підстав для розірвання договору оренди землі приписи ч. 2 ст. 651 ЦК України. Якщо суд дійде висновку, що така несплата є істотним порушенням умов договору, то договір має бути розірваний. У разі ж неістотної недоплати орендної плати ефективним та пропорційним способом захисту буде стягнення заборгованості з орендної плати.

Інший правовий висновок стосується того, що погашення орендарем заборгованості з орендної плати не має правового значення для вирішення позовних вимог про розірвання договору оренди як на підставі ч. 2 ст. 651 ЦК України (в разі часткової несплати (недоплати) орендної плати та істотності такого порушення), так і на підставі пункту «д» ч. 1 ст. 141 ЗК України (в разі систематичної (два та більше випадки) повної несплати орендної плати).

Щодо правових наслідків зміни нормативної грошової оцінки земельної ділянки державної чи комунальної власності, то секретар Великої Палати Верховного Суду навів правову позицію, викладену в постанові ВП ВС від 5 червня 2024 року у справі № 914/2848/22. Відповідно до неї саме з моменту застосування нового розміру нормативної грошової оцінки землі автоматично змінюються права та обов'язки сторін щодо орендної плати.

Віталій Уркевич також наголосив, що договір оренди землі вважається укладеним з мо-

менту досягнення сторонами згоди щодо всіх його істотних умов, сторони не можуть самостійно визначати інші правила набуття чинності договором і виникнення права оренди, що відрізняються від положень, закріплених у Законі України «Про оренду землі» (постанова ВП ВС від 6 березня 2024 року у справі № 902/1207/22).

Ще одна правова позиція Великої Палати Верховного Суду (постанова від 5 лютого 2025 року у справі № 925/457/23) стосується державної реєстрації додаткової угоди до договору оренди землі (ідеться про відносини, які існували до 1 січня 2013 року). Згідно з висновком ВП ВС, оскільки додаткова угода до договору оренди землі є правочинним, який вносить зміни вже до наявного договору, з нею необхідно чинити так само, як і з договором, відповідно до того законодавства, яке існувало станом на той час. Отже, державну реєстрацію додаткової угоди до договору оренди землі необхідно здійснювати в тому ж порядку, що й державну реєстрацію самого договору.

Зосередився спікер і на способах захисту права в разі накладення частини земельної ділянки. За його словами, в січні цього року ВП ВС ухвалила постанову у справі № 446/478/1, вказавши в ній, зокрема, що належним способом захисту в такій ситуації є витребування земельної ділянки. Важливо, що має йтися про витребування не всієї земельної ділянки, а лише тієї частини, яка накладається на іншу. Тому позивач має довести, яка саме земельна ділянка, в яких межах накладається, а сама земельна ділянка має бути ідентифікована, зокрема, шляхом визначення координат поворотних точок меж і даних про прив'язку поворотних точок меж до пунктів державної геодезичної мережі.

Віталій Уркевич також нагадав про правові позиції Верховного Суду щодо права постійного користування земельними ділянками фермерського господарства й земельними ділянками правонаступника

державного підприємства (детальніше – у презентації Віталія Уркевича: court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2025/Prezent_akt_prav_vusn_VS_zem_sporu.pdf).

У свою чергу Олександр Банасько під час виступу акцентував на ключовій ролі висновків Європейського суду з прав людини у формуванні національного правозастосування, яке здійснюється через вжиття додаткових заходів індивідуального характеру або вжиття заходів загального характеру. Суддя звернув увагу на актуальність питання щодо добросовісного набуття права власності, зазначивши про чималу кількість звернень з окресленої проблематики до ЄСПЛ, який у багатьох справах такої категорії констатує порушення права на мирне володіння майном з боку держави.

У контексті наведеного питання спікер коротко розповів присутнім про висновки Європейського суду з прав людини у справах подібної категорії, зокрема в справах «Дроздик та Мікула проти України» і «ТОВ «Одеська бутербродна компанія» проти України», в яких було констатовано порушення ст. 1 Першого протоколу до Конвенції. Суддя відзначив, що Верховний Суд послідовно застосовує в таких справах трискладовий тест ЄСПЛ для оцінки правомірності втручання в право на мирне володіння майном.

Значну увагу у виступі було приділено й питанням єдності судової практики та доведено до відома присутніх перелік справ у спорах, пов'язаних із земельними правовідносинами, які передано на розгляд Великої Палати Верховного Суду, об'єднаних палат Касаційного господарського суду та Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду, тощо.

То чи скасують «правки Лозового»?

Здається, все йде до того. Україна зобов'язується внести зміни до Кримінального процесуального кодексу, які нададуть повноваження Спеціалізованій антикорупційній прокуратурі керувати запитами про екстрадицію, а також скасують так звані «правки Лозового» до кінця липня цього року.

Про це йдеться в оновленій Програмі розширеного фінансування EFF для України, оприлюдненій на сайті Міжнародного валютного фонду. «З метою посилення ефективності розслідування корупційних злочинів будуть внесені подальші зміни до КПК, зокрема надання Генеральному прокурору можливості делегувати САП управління запитами про екстрадицію та взаємну правову допомогу у зв'язку з розслідуваннями корупції, скасування обов'язкового закриття досудового розслідування через закінчення строку досудового розслідування після повідомлення про підозру», – вказується в повідомленні.

Також, згідно документу, з метою оперативного та всебічного розслідування кримінальних правопорушень та захисту прав сторін у кримінальному провадженні після закінчення строків і клопотання обвинуваченого або потерпілих сторін буде надано можливість слідчому судді своєчасно змусити прокурорів прийняти рішення про досудове розслідування (або закрити провадження, або завершити досудове розслідування, або відхилити рух по справі).

Структурним маяком цих зобов'язань був кінець грудня 2024-го. Оскільки ці зміни не було внесено до законодавства, оновленим документом пропонується пролонгувати їх до кінця липня цього року. Окрім того, до кінця липня продовжується й виконання зовнішнього аудиту Національного антикорупційного бюро Структурним орієнтиром для аудиту був лютий 2025 року, але зобов'язання не було виконано. «Аудитори продовжують збирати та оцінювати інформацію та добре співпрацюють з НАБУ та іншими відповідними зацікавленими

сторонами. На основі аналізу, проведеного аудиторами, аудиторський звіт міститиме чіткі, аргументовані та доказові висновки, а також пріоритетні рекомендації щодо ефективності бюро та його операційної та інституційної незалежності», – наголошується в документі.

Додамо й те, що серед зобов'язань, зазначених в оновленій версії меморандуму, – й забезпечення Національного антикорупційного бюро України доступом до незалежних і компетентних судових експертів до кінця липня 2025 року.

Нагадаємо, так звані «правки Лозового» до Кримінального процесуального кодексу набули чинності 15 березня 2018 року. Вони передбачають, що будь-яку справу можуть закрити, якщо суд визнає, що до пред'явлення підозри конкретним особам слідчі чи детективи вели розслідування довше за певний період.

У жовтні 2019-го Верховна Рада скасувала частину з «правок Лозового» та дала НАБУ і ДБР право на прослуховування. Президент Зеленський також запропонував скасувати ціправки. У 2023 році парламент ухвалив законопроект № 10060 щодо незалежності САП, але лише з «дуже частковим» скасуванням деяких норм «правок Лозового».

Пізніше, в грудні 2024-го Кабінет Міністрів України вніс законопроект, який передбачає виключити норму, за якою кримінальне провадження закривається в разі, якщо після повідомлення особі про підозру закінчився строк досудового розслідування, крім випадку повідомлення особі про підозру у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину проти життя та здоров'я особи. Згодом до Верховної Ради було подано ще три альтернативні законопроекти. Зокрема, НАБУ та САП підтримали законопроект № 12367-3, який спрямований на підвищення ефективності досудового розслідування та забезпечення невідворотності покарання за корупційні правопорушення.

Підготувала Тетяна МАТЯЖ

(Не)державна земля:

Президент України підписав закон про добросовісного набувача

Володимир Зеленський підписав закон про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо посилення захисту прав добросовісних набувачів землі, який раніше закликали ветоувати правозахисники.

Закон, зокрема, пропонує обмежити до десяти років термін повернення в державну чи комунальну власність незаконно відчужених у приватну власність земельних ділянок. Після закінчення цього терміну всі такі ділянки залишаться у приватній власності.

«Держава, територіальна громада, крім випадків, передбачених частиною другою цієї статті, також не може вимагати майно від добросовісного набувача на свою користь, якщо: 1) з моменту реєстрації в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно права власності першого набувача на нерухоме майно, передане такому набувачеві з державної або комунальної власності у приватну власність, незалежно від виду такого майна, минуло більше десяти років; 2) з дати передачі першому набувачеві з державної або комунальної власності у приватну власність нерухомого майна, щодо якого на момент такої передачі законодавством не була встановлена необхідність державної реєстрації правочину або реєстрації права власності, минуло більше десяти років», – йдеться в документі.

Водночас правозахисна організація Transparency International Ukraine закликала Президента ветоувати цей закон. «Він передбачає обмеження можливості для держави або територіальних громад повернути майно, яке протиправно вибуло з їхньої власності, якщо з моменту його продажу добросовісному набувачу (особі, яка не знала про сумнівний бекграунд активу) минуло 10 років. Насамперед таке обмеження фактично легалізує незаконне відчуження в держави або громади майна через шахрайські схеми та зловживання службових осіб. Якщо зміни наберуть чинності, повернути його буде складно навіть через суд», – зазначили правозахисники.

Статус УБД для полонених

Учасники руху опору, які перебували в полоні, відтепер мають право на отримання статусу учасника бойових дій. Кабінет Міністрів України за ініціативи Міноборони вніс зміни до відповідного Порядку.

Як зазначає оборонне відомство, на отримання статусу можуть претендувати звільнені з полону особи, які на добровільній та конфіденційній основі залучалися Силами спеціальних операцій ЗСУ до виконання завдань руху опору, за винятком тих, хто добровільно здався ворогу.

Оновлений Порядок також уточнює підстави для надання цього статусу. Зазнав змін і склад спеціальної комісії, яка приймає рі-

шення про надання статусу УБД. З неї виключили розформований Кадровий центр Сил спеціальних операцій ЗСУ. Також до роботи спецкомісії можуть залучатися не лише командири військових частин, але й військовослужбовці.

Податок на нерухомість:

хто і скільки заплатить за «зайві метри»?

Для початку зазначимо, що загальна сума до сплати визначається в залежності від ставки податку та площі приміщення, що перевищує встановлену норму.

Власники житла, площа якого перевищує норми, зобов'язані сплатити податок на нерухомість. У 2025 році цей податок сплачується за звітний минулий рік. Про це повідомили в Координаційному центрі з надання безоплатної правничої допомоги у Facebook. **Як визначається ставка податку?** Як вказується, податок на нерухомість мають сплатити власники житла, якщо площа перевищує норми: для квартир – понад 60 кв. м; для будинків – понад 120 кв. м; інших типів житла та їх часток – понад 180 кв. м.

При цьому загальна сума до сплати визначається в залежності від ставки податку та площі, що перевищує встановлену норму. Ставку податку визначає місцева влада у відсотках від мінімальної заробітної плати на 1 січня звітного року. Вона не може перевищувати 1,5% за 1 кв. м. На 1 січня 2024 року мінімальна заробітна плата становила 7100 гривень. Таким чином максимальний розмір ставки дорівнює 106,5 гривні за 1 квадратний метр.

Згідно із законом, податок стягується лише із «зайвих» метрів, що перевищують встановлену норму в 60 кв. м. У прикладі з квартирою площею 65 кв. м, податок нараховується лише за 5 кв. м. Таким чином власнику такої квартири доведеться заплатити: 5 кв. м × 106,5 грн = 532,50 грн. Саме така сума податку на нерухомість нараховується за 2024 рік і має бути сплачена у 2025-му.

Коли платити? Сплатити податок необхідно впродовж 60 днів з моменту отримання відповідного податкового повідомлення. Воно має прийти в особистий кабінет платника податків або рекомендованим листом на пошту до 1 липня. В разі несвоєчасної сплати передбачено штраф у розмірі 5% від суми податкового боргу, якщо затримка до 30 днів включно. Якщо термін перевищує 30 днів – 10%.

Хто звільнений від сплати податку? За даними юридичної служби, від сплати податку звільнені власники нерухомості, сумарна площа якої не перевищує встановлених норм, а також власники, чия нерухомість знаходиться на окупованих територіях, пошкоджена, зруйнована чи в зоні активних бойових дій.

Слід вказати й об'єкти нерухомості, за які не доведеться сплачувати. Це: дитбудинки сімейного типу; житло, яке належить дітям-сиротам, позбавленим батьківського піклування та дітям з інвалідністю, які виховуються одинокими матерями чи батьками, але не більше одного такого об'єкта на дитину; власність громадських об'єднань осіб з інвалідністю та їх підприємств; житло, яке належить багатодітним або прийомним сім'ям, у яких виховується п'ять та більше дітей.

Підготувала Дар'я КАРДАСЕВИЧ,
спеціально для ЮВУ

РЕДАКЦІЙНА РАДА:

- ▶ **Віктор КОВАЛЬСЬКИЙ**,
шеф-редактор газети
«Юридичний вісник України»;
- ▶ **Олексій БАГАНЕЦЬ**,
державний радник юстиції
2 класу, заслужений
юрист України;
- ▶ **Сергій ДЕМСЬКИЙ**,
заступник головного редактора
газети «Голос України»;
- ▶ **Святослав ПІСКУН**,
голова Союзу юристів України;
- ▶ **Олег ЗАЙЧУК**,
академік НАПрНУ;
- ▶ **Олександр КОПИЛЕНКО**,
академік НАН України;
- ▶ **Олена ОРЛЮК**,
директорка Українського
Національного офісу
інтелектуальної власності
та інновацій;
- ▶ **Микола ОНІЦУК**,
ректор Національної школи суддів
України, доктор юридичних наук;
- ▶ **Олександр ПЕТРИШИН**,
суддя Конституційного
Суду України;
- ▶ **Євген СТРЕЛЬЦОВ**,
доктор юридичних наук,
доктор теології, член-
кореспондент НАПрНУ;
- ▶ **Ангела СТРИЖЕВСЬКА**,
завідувачка кафедри
Інституту права КНУ
імені Тараса Шевченка,
кандидат юридичних наук;

«ЮРИДИЧНИЙ ВІСНИК УКРАЇНИ»

загальнонаціональний
правовий тижневик

Редакція газети –
колективний асоційований
член Союзу юристів України

Виходить з квітня 1995 року

- ▶ **Засновник –**
ТОВ «Юрінком Інтер»
- ▶ **Головний редактор**
Федір ІЛЛЮК
- ▶ **Відповідальний секретар**
Олена ДОЦЕНКО
(uvu_golovred@ukr.net)
- ▶ **Редактор відділу
правових новин**
Максим БОНДАР
- ▶ **Юридичні оглядачі**
Юрій КОТНЮК
Сергій ТЕНЬКОВ
- ▶ **Літературний редактор**
Дар'я КАРДАСЕВИЧ
- ▶ **Комп'ютерна верстка**
Дар'я КОСТЮКОВА

Good Films Company Limited

компанія, заснована за законодавством Британських Віргінських Островів (у процесі ліквідації)

Номер компанії (1900415)

ПОВІДОМЛЕННЯ надається відповідно до розділу 204, підрозділу (1)(b) Закону про комерційні компанії БВО від 2004 року про те, що Компанія перебуває в процесі добровільної ліквідації. Добровільна ліквідація розпочалася 14 квітня 2025 року. Ліквідатором є Моріс Янссен з Центру корпоративних послуг «Вістра», Вікхамс Кей II, Роуд Таун, Тортола, VG 1110, Британські Віргінські острови.

14 квітня 2025 р.
Моріс ЯНССЕН,
ліквідатор

Good Films Company Limited

(In Voluntary Liquidation)

Company No. (1900415)

NOTICE is hereby given pursuant to Section 204, subsection (1)(b) of the BVI Business Companies Act, 2004 that the Company is in voluntary liquidation. The voluntary liquidation commenced on 14th April, 2025. The Liquidator is Maurice Janssen of Vistra Corporate Services Centre, Wickhams Cay II, Road Town, Tortola, VG 1110, British Virgin Islands.

Dated 14th April, 2025
(Sgd.) Maurice JANSSEN,
Voluntary Liquidator

ПЕРЕДПЛАТА 2025-Й РІК

Видавництво «Юрінком Прес» нагадує, що триває передплатна кампанія на 2025-й рік на всі видання. Передплата здійснюється в усіх поштових відділеннях Укрпошти в Україні, а також безпосередньо у видавництві або онлайн на сайті yurincompress.com

Найменування (мовою оригіналу)	Періодичність	Мін. період передплати	Вартість		
			1 місяць	II півріччя	річна
21615 Юридичний вісник України (річна передплата)	1 раз на тижд.	1 міс.			2 760 ⁰⁰
33787 Юридичний вісник України	1 раз на тижд.	1 міс.	280 ⁰⁰	1 680 ⁰⁰	3 360 ⁰⁰
74052 Бюлетень законодавства і юридичної практики України	1 раз на міс.	1 міс.	399 ⁰⁰	2 394 ⁰⁰	4 788 ⁰⁰
01757 Юридична Україна	1 раз на міс.	1 міс.	221 ⁰⁰	1 326 ⁰⁰	2 653 ⁰⁰
08440 Комплект юриста «Елітний»: Юридичний вісник України + Бюлетень законодавства і юридичної практики України + Юридична Україна	1 раз на міс. (газ. – 1 раз на тижд., журн. – 1 раз на міс.)	1 міс.	880 ⁰⁰	5 280 ⁰⁰	10 560 ⁰⁰
22404 Комплект юриста «Загальний»: Юридичний вісник України + Бюлетень законодавства і юридичної практики України	1 раз на міс. (газ. – 1 раз на тижд., журн. – 1 раз на міс.)	1 міс.	659 ⁰⁰	3 594 ⁰⁰	7 908 ⁰⁰
Електронні видання					
86342 Юридичний вісник України (електронний варіант – річна передплата)	1 раз на тижд.	1 міс.	120 ⁰⁰	720 ⁰⁰	1 440 ⁰⁰
76352 Юридична Україна (електронний варіант)	1 раз на міс.	1 міс.	144 ⁰⁰	864 ⁰⁰	1 728 ⁰⁰
76589 Юридичний вісник України (електронний варіант – річна передплата)					1 152 ⁰⁰
76351 Часопис українського судочинства (електронний варіант)	1 раз на 2 міс.	2 міс.	180 ⁰⁰	540 ⁰⁰	1 080 ⁰⁰
76612 Комплект «Українське судочинство»: Юридичний вісник України + Часопис українського судочинства (електронний варіант)	1 раз на міс. (газ. – 1 раз на тижд., журн. – 1 раз на 2 міс.)	2 міс.	300 ⁰⁰	1 260 ⁰⁰	2 520 ⁰⁰

Шановні передплатники!

Пропонуємо оформити річну передплату на наші періодичні видання: «Бюлетень законодавства і юридичної практики України» – передплатний індекс **74052**, або комплекти юриста «Загальний» – **22404** та «Елітний» – **08440**. Ми ж, у свою чергу, презентуємо передплатникам щоденник-довідник юриста на 2025 рік. **З приводу передплати звертайтеся за тел: 066-003-21-64 yurincom.print@gmail.com**

ЮРІНКОМ ПРЕС

☎ 066-003-21-64
📍 04209, Київ-209,
вул. Героїв Дніпра, 316
✉ www.yurincompress.com
yurincom.print@gmail.com
golovred@yurincom.kyiv.ua

Редакція не завжди поділяє позицію авторів публікацій
За точність викладених фактів відповідає автор (рекламодавець)

Редакція зберігає за собою право редагувати, скорочувати надіслані матеріали та змінювати їхні назви
Прохання до авторів: додавати до надісланих матеріалів особисте фото
Редакція веде листування з читачами тільки на сторінках газети
Номер набрано і зверстано у комп'ютерному центрі видавничої організації «Юрінком Прес»
Передрук матеріалів виключно з посиланням на «ЮВ»

Свідоцтво про реєстрацію
КВ № 7992 від 15.11.23 року

- Ідентифікатор медіа R30-02607
- Передплата в усіх відділеннях зв'язку
- Передплатний індекс 21615
- Загальний місячний наклад – 20 000
- Друк: ТОВ «Про Формат» м. Київ, вул. Кирилівська, 86
- Замовлення №
- Підписано до друку 7.05.2025 р.

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

ISSN 1992-9277

4 1820283 1070042

РАЦІОНАЛЬНИЙ ДИСКУРС ПРО КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

Є. Л. Стрельцов **Раціональний дискурс про кримінальне право:** монографія.
Юрінком Прес, 2024. 468 с.
ISBN 978-617-8498-00-9

У книзі систематизовані публікації, в яких досліджується проблема сучасного розвитку кримінального права і які були оприлюднені (надруковані) протягом останніх років у «Юридичному віснику України». Тому видання буде корисним для законотворців та їх консультантів, науковців, практиків, викладачів, докторантів й аспірантів, здобувачів вищої освіти.

Приймаються замовлення.
E-mail: info@yurincompress.com
Тел.: +38 (066) 003-21-65

МІЙ ПОГЛЯД НА ПРАВО

П. П. Пацурківський **Мій погляд на право:** збірник наукових праць.
Юрінком Прес, 2024. 280 с.
ISBN 978-617-8498-01-6

Книга є зібранням жанрово неоднорідних наукових досліджень автором невловимого феномену природи права. До неї увійшли його конкурсні роботи, статті в наукових фахових виданнях України з юридичних наук, матеріали та тези міжнародних наукових конференцій, публіцистичні розвідки в тижневику «Юридичний вісник України». Видання розраховане передусім на студентів, аспірантів, інших молодих правників, на кого Історія вже поклала відповідальність за прийдешнє України, а також на осіб, для яких дослідження феномену права стало професією.

Приймаються замовлення.
E-mail: info@yurincompress.com
Тел.: +38 (066) 003-21-65

«ЮРИНКОМ ПРЕС» ТА «ЮРИНКОМ ІНТЕР» ПРОПОНУЮТЬ:

ПОДРУЖЖЯ НА МІЛЬЙОН АБО 3 КРОКИ ДЛЯ СТВОРЕННЯ ЩАСЛИВОЇ СІМ'Ї

Юлія Сагайдак. **Подружжя на мільйон або 3 кроки для створення щасливої сім'ї.**

Київ: Юрінком Прес, 2025. 128 с.

ISBN 978-617-8498-04-5

Це книга про проблеми сім'ї, про гармонізацію сімейних стосунків, збереження подружнього вогника та підтримки здорових партнерських відносин. Така книга завжди є актуальною і потрібною. В ній, на основі професійних практик, за використання досліджень психологічної науки і практики, надається можливість переосмислити феномен сексуальності та традиційних ролей чоловіка та жінки в суспільстві, в особистих сімейних відносинах. Автор досліджує ступінь агресивності партнерів, їх вміння вирішувати конфлікти, знаходити психологічну сумісність та рольові очікування разом із ціннісними орієнтирами, які безумовно впливають на рівень задоволеності сімейними відносинами. Книга стане у нагоді широкому колу читачів, які цікавляться сімейними відносинами, бажають зберегти родинні стосунки, покращити свій соціальний статус.

Приймаються замовлення.
E-mail: info@yurincompress.com
Тел.: +38 (066) 003-21-65

КОНСТИТУЦІЙНІ ГАРАНТІЇ ПРАВ ТА СВОБОД ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ

Б. М. Шамрай. **Конституційні гарантії прав та свобод військовослужбовців в Україні:** монографія.

Київ: Юрінком Інтер, 2025. 256 с.

ISBN 978-966-667-871-6

В умовах повномасштабної збройної агресії проти України наукове дослідження гарантій прав та свобод такої категорії осіб, як військовослужбовці Збройних Сил України й інших військових формувань, на основі аналізу конституційного права та законодавства набуло особливого значення. Перспективам удосконалення національного законодавства, яке регулює гарантії прав та свобод військовослужбовців, саме в цей час має бути приділена увага науковців та практиків. Розуміння теоретико-методологічної основи, сутності й класифікації гарантій прав та свобод військовослужбовців через розкриття загальносоціальних і правових (юридичних) гарантій прав та свобод військовослужбовців, механізму їх реалізації в Україні й зарубіжних країнах світу, є запорукою національної стабільності України.

Видання стане в нагоді, перш за все, офіцерам, які здійснюють соціально-правову роботу в Збройних Силах України, курсантам, які опановують знання у визначеній сфері, соціальним працівникам, військовим, які проходять службу або звільнилися, членам їхніх родин, а також фахівцям органів, що надають соціальну допомогу, волонтерам і всім, хто цікавиться правом, соціальною роботою, соціологією, психологією та військовими науками.

Приймаються замовлення.
E-mail: sales@yurincom.kiev.ua
Тел.: +38 (095) 491-34-91

ЗМІСТ

КЛЮЧОВІ РІШЕННЯ ВЕРХОВНОГО СУДУ ЗА 2025 РІК

Неможливою є передача особи на поруки організації, з якою особа не перебуває в трудових відносинах або на навчанні та, відповідно, не перебуває під її контролем	2
Зміни до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів не є змінами до закону про кримінальну відповідальність і не мають зворотної дії у часі.....	2
Закриваючи кримінальне провадження у зв'язку із закінченням строків давності, суд не може і не повинен констатувати факт вчинення особою кримінально караного діяння	3
Цілком виправданим є позбавлення права займатися освітньою та виховною діяльністю засудженої за колабораційну діяльність, яка під час окупації впроваджувала стандарти освіти держави-агресора	4
Для кваліфікації ухилення резервіста від призову достатньо встановити факт отримання повістки та неявки без поважних причин.....	5
Погроза вбивством працівникам правоохоронного органу є закінченим злочином з моменту висловлення особою погрози застосувати гранату щодо них, навіть якщо вони не стали потерпілими	5
Самовільна у власних цілях порубка дерев на території лісгосподарського підприємства утворює склад самоправства	6
Оскільки платіжна картка є різновидом офіційних документів, то дії особи, яка залишила собі знайдену іменну банківську картку, вчинила її привласнення.....	7
Для притягнення суб'єкта декларування до кримінальної відповідальності за неподання декларації не потрібне попереднє письмове повідомлення правопорушника від НАЗК	7
Звернення командира з повідомленням про вчинення військовослужбовцем непокори без проведення службового розслідування не спростовує його винуватість	8

НАЙВАЖЛИВІШІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ ЗА ДВА ТИЖНІ

Курсантам – поліцейським виплачуватимуть надбавку за успішне складання екзаменів.....	8
Систему обліку шкоди від агресії рф запровадять у 2 етапи	9
Фахівці із супроводу ветеранів навчатимуть захисників у медзакладах орієнтуванню і мобільності	9
До відбору в наглядову раду держбанку залучатимуть представників ЄС.....	10
Відстрочку надаватимуть лише тим учням профучилищ, які не досягли 25-річного віку на момент вступу.....	10
Переведення учнів на наступний навчальний рік - через АІКОМ або освітні онлайн-сервіси	11
Підрозділи з кіберзахисту з'являться в органах державної влади	11
Для імпорту вибухових речовин треба отримати лист-підтвердження	12
Оборонні грантові конкурси: Кошториси перевірятимуть судово-експертні установи.....	12
Державне гарантування якості оборонних закупівель – за стандартами НАТО.....	13
Про використання коштів на спецсистему телерадіомовлення слід звітувати щокварталу.....	14
Для отримання грантів на садівництво чи тепличне господарство слід зареєструватися в ДАР	14
Отримувачам реабілітаційної допомоги поза межами місця проживання нададуть тимчасове житло	14
Бронювання поліцейських: 6 критеріїв важливості установ управління поліції	15
Відомості про рахунки та банківські сейфи вноситимуть до спеціального Реєстру	15
120 днів для реалізації ваучера на навчання	16
Кабмін визначив порядок ведення реєстру ГМО	16
Строк добровільного повернення із СЗЧ подовжено до 30 серпня	16
Розова грошова виплата до Дня Незалежності у 2025 р.....	16

Ключові рішення Верховного Суду за 2025 рік

Неможливою є передача особи на поруки організації, з якою особа не перебуває в трудових відносинах або на навчання та, відповідно, не перебуває під її контролем

28 січня 2025 р. Верховний Суд колегією суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 442/685/24 задовольнив частково касаційну скаргу прокурора, який посилався на безпідставність звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Ухвалою районного суду, залишеною без зміни апеляційним судом, фігуранта звільнено від кримінальної відповідальності на підставі ст. 47 КК за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 246 КК. Згідно з пред'явленим обвинуваченням, він на території природного парку, без спеціального дозволу на використання лісових ресурсів (лісорубного або лісового квитка), використовуючи бензопилу, незаконно зрізав дерево породи ясен, чим спричинив шкоду навколишньому природному середовищу (державі завдано шкоди на суму 112 749, 50 грн).

У зв'язку з передачею його на поруки колективу громадської організації кримінальне провадження закрито на підставі п. 1 ч. 2 ст. 284 КПК.

У касаційній скарзі прокурор зазначав, що суд прийняв рішення про звільнення від кримінальної відповідальності за відсутності для цього достатніх підстав, оскільки, передавши останнього на поруки колективу громадської організації, не з'ясував, чи буде здатний такий колектив та яким саме чином здійснювати заходи виховного характеру.

Верховний Суд вказав, що у ч. 1 ст. 47 КК вказано, що особа, яка вперше вчинила кримінальний проступок або нетяжкий злочин, крім корупційних кримінальних правопорушень, кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією, порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керували транспортними засобами у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебували під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, та щиро покаялася, може бути звільнено від кримінальної відповідальності з передачею її на поруки колективу підприємства, установи чи організації за їхнім клопотанням за умови, що вона протягом року з дня передачі її на поруки виправдає довіру колективу, не ухилятиметься від заходів виховного характеру та не порушуватиме громадського порядку.

Процесуальною умовою звільнення особи від кримінальної відповідальності є наявність клопотання колективу підприємства, установи чи організації про передачу цієї особи на поруки, в якому має бути зазначено мотивоване прохання загальних зборів колективу за місцем роботи або навчання обвинуваченої чи підсудної особи звільнити її від кримінальної відповідальності, зобов'язання проводити з нею відповідну виховну роботу, поручительство колективу про те, що ця особа не допустить надалі суспільно небезпечної поведінки.

Зі змісту вищевказаної норми закону вбачається, що колектив підприємства, установи чи організації утворюють особи, які своєю працею чи навчанням беруть участь у його діяльності.

Проте, як убачається з матеріалів справи, фігуранта передано на поруки громадській організації, з якою останній не перебуває у трудових відносинах і не знаходиться під її постійним контролем. Таким чином, колектив вказаної громадської організації не містить ознак трудового колективу, виходячи з положень ст. 47 КК.

Отже, суд першої інстанції та апеляційний суд, який погодився з рішенням місцевого суду, допустили неправильне застосування закону України про кримінальну відповідальність і порушення вимог кримінального процесуального закону, тому Верховний Суд рішення судів скасував з призначенням нового розгляду в суді першої інстанції.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/124808995*

Зміни до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів не є змінами до закону про кримінальну відповідальність і не мають зворотної дії у часі

24 лютого 2025 р. Об'єднана палата Касаційного кримінального суду Верховного Суду у справі № 552/4770/19 залишила без задоволення касаційну скаргу прокурора, який просив застосувати зворотню дію закону про кримінальну відповідальність у часі.

Вироком районного суду обвинуваченого засуджено за ч. 2 ст. 307, ч. 1 ст. 310 КК.

Ухвалою апеляційного суду, серед іншого, змінено вирок місцевого суду в частині засудження обвинуваченого.

У касаційній скарзі прокурор уважав за необхідне виключити з судових рішень посилання на те, що предметом були особливо небезпечні наркотичні засоби, як кваліфікуючу ознаку. Свою вимогу обґрунтував постановою Кабінету Міністрів України від 24 травня 2024 р. № 653 «Про внесення змін до переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів», яка набрала чинності 16 серпня 2024 р., якою до вказаного Переліку внесено зміни, виключено канабіс із таблиці I, списку № 1 «Особливо небезпечні наркотичні засоби, обіг яких заборонено» та включено його до таблиці II, списку № 2 «Наркотичні засоби та рослини, обіг яких обмежено».

Верховний Суд вказав, що згідно з ч. 6 ст. 3 КК зміни до законодавства України про кримінальну відповідальність можуть вноситися виключно законами про внесення змін до цього Кодексу, та/або до кримінального процесуального законодавства України, та/або до законодавства України про адміністративні правопорушення.

Відповідно до ст. 58 Конституції України закони та інші нормативно-правові акти мають зворотню дію в часі, коли вони

пом'якшують або скасовують відповідальність особи. За ч. 1 ст. 5 КК закон про кримінальну відповідальність, що скасовує кримінальну протиправність діяння, пом'якшує кримінальну відповідальність або іншим чином поліпшує становище особи, має зворотню дію у часі, тобто поширюється на осіб, які вчинили відповідні діяння до набрання таким законом чинності, у тому числі на осіб, які відбувають покарання або відбули покарання, але мають судимість.

Бланкетна диспозиція кримінально-правової норми (як одна з видів диспозицій) називає або описує кримінальне правопорушення, а для повного визначення його ознак відсилає до інших галузей права. Основна особливість такої диспозиції полягає у тому, що визначена у ній норма має загальний і конкретизований зміст.

Загальний зміст бланкетної диспозиції передається словесно-документною формою відповідної статті Особливої частини Кримінального кодексу України і включає положення інших нормативно-правових актів у тому вигляді, в якому вони сформульовані безпосередньо в тексті статті. Саме із загальним змістом бланкетної диспозиції пов'язане визначення кримінальним законом діяння як правопорушення та встановлення за нього кримінальної відповідальності.

Натомість конкретизований зміст бланкетної диспозиції передбачає певну деталізацію відповідних положень інших нормативно-правових актів, що наповнює кримінально-правову норму більш конкретним змістом. Зміни, що вносяться до нормативно-правових актів, посилення на які містить бланкетна диспозиція, не змінюють словесно-документну форму кримінального закону. Кримінально-правова норма залишається незмінною. Отже, кримінальний закон у такому разі не можна вважати новим - змінним законом - і застосовувати до нього положення ч. 1 ст. 58 Конституції України та КК, які визначають зворотню дію закону у часі.

Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо державного регулювання обігу рослин роду конопль (*Cannabis*) для використання у навчальних цілях, освітній, науковій та науково-технічній діяльності, виробництва наркотичних засобів, психотропних речовин і лікарських засобів з метою розширення доступу пацієнтів до необхідного лікування» від 21 грудня 2023 р. № 3528-IX рекомендовано Кабінету Міністрів України внести зміни до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 травня 2000 р. № 770.

На виконання вищезазначених вимог закону постановою Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів» від 24 травня 2024 р. № 653, яка набрала чинності 16 серпня 2024 р., внесено зміни до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 травня 2000 р. № 770, та у таблиці I у списку № 1 виключено таку позицію: «Канабіс, смола канабісу, екстракти і настоянки канабісу», а у таблиці II у списку № 1 назву викладено в такій редакції: «Список № 1 Наркотичні засоби та рослини, обіг яких обмежено» та доповнено позицією: «Канабіс, смола канабісу, екстракти і настоянки канабісу».

Проте, такі зміни підзаконного нормативно-правового акту, а саме Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 травня 2000 р. № 770, посилення на який містять бланкетні диспозиції КК, із урахуванням рішення КСУ № 6-рп/2000 від 19 квітня 2000 р., справа № 1-3/2000, не змінюють словесно-документну форму кримінального закону і кримінально-правова норма залишається незмінною.

При цьому постанова КМУ № 653 є підзаконним нормативно-правовим актом, а не законом про внесення змін до цього Кримінального кодексу, та/або до кримінального процесуального законодавства України, та/або до законодавства України про адміністративні правопорушення, а тому відповідно до вимог ч. 6 ст. 3 КК цієї постановою не вносились зміни до законодавства України про кримінальну відповідальність, що виключає застосування ст. 5 КК та ст. 58 Конституції України.

Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/125711164

Закриваючи кримінальне провадження у зв'язку із закінченням строків давності, суд не може і не повинен констатувати факт вчинення особою кримінально караного діяння

18 лютого 2025 р. Верховний Суд колегією суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 712/8174/23 залишив без задоволення касаційну скаргу прокурора, який посилався на незаконність закриття кримінального провадження.

Ухвалою районного суду особу звільнено від кримінальної відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ч. 2 ст. 28, ст. 340; ч. 1 ст. 366; ч. 2 ст. 28, ч. 3 ст. 371 КК, на підставі п. 2 - 4 ч. 1 ст. 49 КК, а кримінальне провадження закрито на підставі п. 1 ч. 2 ст. 284 КПК.

Ухвалою апеляційного суду ухвалу суду першої інстанції змінено в частині розподілу процесуальних витрат на залучення експертів.

У касаційній скарзі прокурор зазначав, що ч. 1 ст. 49 КК безальтернативно передбачено те, що звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності може бути застосовано лише щодо особи, яка вчинила кримінальне правопорушення (винуватої особи), і якщо з дня вчинення нею такого правопорушення минули визначені законом строки, які не переривалися і не зупинялися. Однак рішення місцевого суду про звільнення від кримінальної відповідальності на підставі ст. 49 КК прийняте без визнання цим судом факту вчинення обвинуваченим інкримінованих кримінальних правопорушень.

Верховний Суд вказав, що п. 1 ч. 2 ст. 284 КПК передбачено, що кримінальне провадження закривається судом у зв'язку зі звільненням особи від кримінальної відповідальності.

Відповідно до ч. 4 ст. 286 КПК, якщо під час здійснення судового провадження сторона кримінального провадження звернеться до суду з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності обвинуваченого, суд має невідкладно розглянути таке клопотання.

Положення ч. 1-3 ст. 49 КК, якими передбачено підстави та умови звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності, не наділяють суд дискрецією. Адже законодавець чітко визначив, що суд звільняє від кримінальної відповідальності особу у разі існування підстав для застосування положень ст. 49 КК. Ця підстава звільнення від кримінальної відповідальності є безумовною, на відміну від інших, наприклад, передбачених ст. 47, 48 КК, в яких вказано, що суд може звільнити особу від кримінальної відповідальності.

Передбачений ст. 49 КК вид звільнення від кримінальної відповідальності застосовується за наявності трьох умов: 1) закінчення зазначених у законі строків; 2) не вчинення протягом цих строків нового кримінального правопорушення певного ступеня тяжкості; 3) не ухилення особи від слідства або суду.

Звільнення особи від кримінальної відповідальності є обов'язком суду у разі настання обставин, передбачених п. 1-3 ч. 1 ст. 49 КК, за наявності згоди підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого на звільнення на підставі спливу строків давності.

Як вбачається з матеріалів кримінального провадження, зазначених в обвинувальному акті обставини кримінальних правопорушень мали місце 23-24 січня 2014 р., тому на момент розгляду місцевим судом клопотання сторони захисту про застосування положень ст. 49 КК до обвинуваченого передбачені законом строки давності притягнення останнього до кримінальної відповідальності за вказані кримінальні правопорушення сплинули.

В підготовчому судовому засіданні під час розгляду вказаного клопотання обвинувачений, після роз'яснення судом юридичних наслідків закриття провадження з цієї підстави, наполягав на прийнятті такого рішення судом.

Дотримуючись вимог, передбачених ст. 284, 286 КПК, суд першої інстанції обґрунтовано звільнив обвинуваченого від кримінальної відповідальності та закриття кримінальне провадження щодо нього у зв'язку із закінченням строків давності, передбачених ст. 49 КК.

Водночас суд відповідно до ст. 372 КПК зазначив в ухвалі формулювання обвинувачення та правову кваліфікацію кримінальних правопорушень, які інкримінувалися обвинуваченого, суть питання, що вирішується ухвалою, встановлені судом обставини щодо наявності передбачених законом підстав для звільнення особи від кримінальної відповідальності, а також мотиви, з яких суд виходив під час постановлення свого рішення.

У результаті закриття кримінального провадження у зв'язку із закінченням строків давності притягнення до кримінальної відповідальності на підставі ст. 49 КК за ініціативою та згодою особи, яка притягується до кримінальної відповідальності, суд не може і не повинен констатувати факт вчинення цією особою кримінально-каранного діяння. Адже кримінальний процесуальний закон зобов'язує суд розглянути клопотання сторони захисту про таке звільнення невідкладно. У разі розгляду такого клопотання без проведення повного судового розгляду суд не може констатувати винуватість або навпаки невинуватість особи у вчиненні інкримінованого діяння.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/125435248*

**Цілком виправданим є позбавлення права
займатися освітньою та виховною діяльністю
засудженої за колабораційну діяльність, яка під
час окупації впроваджувала стандарти освіти
держави-агресора**

**30 січня 2025 р. Верховний Суд колегією суддів Другої
судової палати Касаційного кримінального суду у справі
№ 644/4388/23 залишив без задоволення касаційні скарги
захисників, які просили змінити призначені винні
покарання.**

Вироком районного суду вчителя засуджено за ч. 3 ст. 111-1 КК України до покарання у виді 6 місяців арешту з позбавленням права обіймати посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарчих функцій у закладах освіти, а також обіймати посади в органах державної влади, державного управління, місцевого самоврядування у сфері освіти на 10 років.

Вироком апеляційного суду вирок районного суду в частині призначеного покарання скасовано та ухвалено новий вирок, яким призначено за ч. 3 ст. 111-1 КК України покарання у виді позбавлення волі на строк 1 рік з позбавленням права обіймати посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарчих функцій у закладах освіти, а також обіймати посади в органах державної влади, державного управління та контролю, місцевого самоврядування у сфері освіти та займатися освітньою та виховною діяльністю на строк 10 років.

У касаційній скарзі захисники зазначали, що апеляційний суд безпідставно застосував до засудженої додаткове покарання як до вчителя у виді заборони займатися виховною та освітньою діяльністю, хоча жодних порушень такої діяльності не встановлено.

Верховний Суд вказав, що апеляційний суд урахував те, що якщо в санкції статті Особливої частини КК визначено характер посади або вид діяльності, то формулювання покарання у вирок має точно відповідати змісту цієї санкції.

Разом з тим, якщо покарання у санкції зазначено в загальній формі, то суд повинен конкретизувати правову заборону і точно зазначити у вирок характер та коло тих посад або вид тої чи іншої діяльності, права обіймати які чи займатися якою він позбавляє особу, яка притягується до кримінальної відповідальності.

При цьому відповідне покарання має бути сформульованим таким чином, щоб засуджена особа була позбавлена можливості обіймати зазначені у вирок посади або займатися діяльністю в будь-якій галузі, а також була позбавлена можливості обіймати такі посади або займатися такою діяльністю, які за змістом і обсягом повноважень є аналогічними тим, з якими було пов'язане вчинене кримінальне правопорушення.

Оскільки відповідно до пред'явленого обвинувачення, визнаного судом доведеним, особа під час окупації займала посаду в.о. директора навчального закладу та впроваджувала стандарти освіти держави-агресора у закладі освіти, а на час розгляду кримінального провадження працювала вчителем хімії та біології у комунальному закладі «Харківський ліцей № 15 Харківської міської ради», тобто продовжувала працювати в закладі освіти, була класним керівником, мала вплив не тільки на навчання, але й на виховний процес, то апеляційний суд визнав за необхідне призначити засудженій додаткове покарання, яке позбавляє її права займатися освітньою та виховною діяльністю.

При цьому апеляційний суд вказав, що суд першої інстанції при призначенні додаткового покарання безпідставно звужив сферу діяльності, в яких засуджена позбавляється права обіймати посади, що не позбавило б її права займатися діяльністю, пов'язаною з публічними закликами до підтримки держави-агресора та до невизнання поширення державного суверенітету України в інших сферах діяльності.

Верховний Суд звернув увагу на те, що відповідно до ст. 38 Закону України «Про повну загальну середню освіту» від 16 січня 2020 р. керівником закладу загальної середньої освіти може бути особа, яка, зокрема, є громадянином України, вільно володіє державною мовою, має вищу освіту ступеня не нижче магістра, стаж педагогічної та/або науково-педагогічної роботи не менше трьох років. Тобто керівник закладу освіти одночасно є і педагогічним працівником, на якого поширюються обов'язки, визначені ст. 54 Закону України «Про освіту».

Відповідно до наведених норм закону педагогічні працівники (у тому числі керівники закладу освіти) зобов'язані: настановами і особистим прикладом утверджувати повагу до суспільної моралі та суспільних цінностей, зокрема, правди, справедливості, патріотизму; формувати у здобувачів освіти усвідомлення необхідності додержуватися Конституції та законів України, за-

хищати суверенітет і територіальну цілісність України; виховувати повагу до державної мови та державних символів України, національних, історичних, культурних цінностей України, дбайливе ставлення до історико-культурного надбання України; дотримуватися педагогічної етики.

Отже, патріотичне виховання - це безпосередній обов'язок педагогічного працівника, а тому подальша робота особи на посаді вчителя матиме вплив не тільки на навчання, але й на виховний процес.

*Рішення в ЄДРСР –
rehydr.court.gov.ua/Review/124904677*

Для кваліфікації ухилення резервіста від призову достатньо встановити факт отримання повідстки та неявки без поважних причин

13 лютого 2025 р. Верховний Суд колегією суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 168/1083/23 залишив без задоволення касаційну скаргу засудженого, який посилався на неправильне встановлення обставин злочину.

Вироком районного суду, залишеним без змін ухвалою апеляційного суду, фігуранта визнано винуватим і засуджено за ст. 336 КК України, а саме ухилення від призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період.

У касаційній скарзі засуджений зазначав, що суд першої інстанції неправильно встановив обставини справи, зокрема в частині вручення йому «бойової» повістки саме 24 липня 2023 р. о 09:00 за місцем його роботи на території готелю.

Верховний Суд вказав, що за приписами ст. 22 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» під час мобілізації громадяни (військовозобов'язані та резервісти) зобов'язані з'явитися на збірні пункти територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки у строки, зазначені в отриманих ними повістках або мобілізаційних розпорядженнях (п. 1 ч. 3 цієї статті). У разі отримання повістки про виклик до територіального центру комплектування та соціальної підтримки громадянин зобов'язаний з'явитися у зазначені у ній місце та строк (абз. 3 ч. 3 цієї статті).

Поважними причинами неприбуття громадянина у строк, визначений у повістці, які підтверджені документами відповідних уповноважених державних органів, установ та організацій (державної та комунальної форм власності), визнаються:

- перешкода стихійного характеру, хвороба громадянина, воєнні дії на відповідній території та їх наслідки або інші обставини, які позбавили його можливості особисто прибути у визначені пункт і строк;

- смерть його близького родича (батьків, дружини (чоловіка), дитини, рідних брата, сестри, діда, баби) або близького родича його дружини (чоловіка) (абз. 7 ч. 3 цієї статті).

Об'єктивна сторона кримінального правопорушення, передбаченого ст. 336 КК України (ухилення від призову на військову службу шляхом дії або так званої змішаної бездіяльності (ухилення від виконання певного обов'язку вчинюється шляхом вчинення певних дій). Ухилення від призову за мобілізацією у формі бездіяльності полягає у неявці до місця, визначеного у повістці або наказі військового комісара, зокрема до військового комісаріату для відправлення до військової частини. Злочин є закінченим з моменту неявки військовозобов'язаного до такого місця.

Суб'єктивна сторона вказаного кримінального правопорушення характеризується прямим умислом, тобто коли військовозобов'язаний усвідомлював суспільно небезпечний характер свого діяння (дії чи бездіяльності), передбачав його суспільно небезпечні наслідки і бажав їх настання.

Отже, дії особи матимуть склад злочину, передбаченого ст. 336 КК України, у разі якщо вона під час мобілізації на особливий період, отримавши повістку про виклик до ТЦК та СП, без визначених законом поважних причин, не з'явилася у зазначені у цій повістці місце та строк до збірного пункту ТЦК та СП для відправлення до військової частини. Разом з тим невстановлення часу вручення такої повістки, не впливає на об'єктивну і суб'єктивну сторони вказаного кримінального правопорушення, основними елементами яких є саме факт наявності такої повістки та наслідок у вигляді невиконання зазначених у ній приписів (нез'явлення до РТЦК та СП у встановлений строк).

Суд апеляційної інстанції, перевіряючи вирок у порядку апеляційної процедури за апеляційною скаргою обвинуваченого, погодився з висновками суду першої інстанції про доведеність винуватості фігуранта у скоєнні злочину, передбаченого ст. 336 КК України.

На обґрунтування своїх висновків суд апеляційної інстанції, з-поміж іншого, зауважив, що факт ухилення фігуранта від призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період підтверджується дослідженими місцевим судом доказами та показаннями як самого обвинуваченого, так і допитаних свідків, зі змісту яких видно, що йому була вручена повістка про необхідність прибути до П'ятого відділу на наступний день (25 липня 2023 р. о 10:00), він розписався про її отримання. При цьому обвинувачений не з'явився до центру укомплектування без поважних причин.

Суд апеляційної інстанції також зауважив, що обвинувачений не заперечував і не заперечує того факту, що йому телефонували працівники центру комплектування, попередили про наслідки його неявки, просили з'явитися на відправлення до військової частини, однак до центру комплектування він не з'явився, хоча не мав будь-яких документів про те, що не є придатним чи обмежено придатним до військової служби.

*Рішення в ЄДРСР –
rehydr.court.gov.ua/Review/125265290*

Погроза вбивством працівникам правоохоронного органу є закінченим злочином з моменту висловлення особою погрози застосувати гранату щодо них, навіть якщо вони не стали потерпілими

5 лютого 2025 р. Верховний Суд колегією суддів Третньої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 162/401/21 залишив без задоволення касаційну скаргу захисника, який стверджував про фактичну відсутність складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 345 КК.

Фігурант під час затримання працівниками поліції за вчинення таємного викрадення чужого майна (крадіжки), поєднаного з проникненням у житло, усвідомлюючи, що зазначені працівники поліції відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» перебувають при виконанні своїх службових обов'язків, діючи умисно, висловив погрозу позбавлення життя вказаних працівників поліції шляхом підризу їх гранатою, при цьому повідомив, що має при собі гранати, одна з яких знаходиться у сумці біля викраденого бензотримера. Працівники поліції сприйняли такі погрози як реальні, оскільки виявили у

згаданий сумці пристрій, ззовні схожий на гранату «Ф-1», тому залишили територію зазначеного домогосподарства, остерігаючись за своє життя та здоров'я.

Вироком районного суду, залишеним без змін ухвалою апеляційного суду, фігуранта засуджено за ч. 3 ст. 15, ч. 3 ст. 185; ч. 1 ст. 345 КК.

У касаційній скарзі захисник зазначав, що жоден з працівників правоохоронних органів не був визнаний потерпілим.

Верховний Суд вказав, що юридична конструкція ст. 345 КК - «у зв'язку з виконанням цим працівником своїх службових обов'язків» вказує на те, що злочин вчиняється саме у зв'язку з діяльністю працівника правоохоронного органу, тобто така діяльність не вляшок винного, що спонукає до вчинення злочину. Таке спонукання (мотив злочину) викликає у винного бажання не допустити діяльності працівника правоохоронного органу, змінити її характер, припинити її тощо.

Водночас, основним безпосереднім об'єктом ч. 1 ст. 345 КК є суспільні відносини, що забезпечують додержання нормативно визначеного порядку виконання працівником правоохоронного органу службових обов'язків.

З об'єктивної сторони указане кримінальне правопорушення може полягати у погрозі позбавлення життя.

Показання свідків щодо реальності погрози застосування гранати з боку засудженого підтверджується тим, що у ході огляду місця події території домогосподарства було вилучено рюкзаки у якому був предмет схожий на корпус гранати.

Згідно зі сформульованого обвинувачення та встановленими фактичними обставинами фігурант усвідомлював, що прибули працівники правоохоронних органів і у зв'язку з виконанням ними своїх обов'язків, висловив їм погрозу застосувати гранату. З цього моменту кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 345 КК є закінченим, оскільки має формальний склад.

Твердження захисту про те, що працівників правоохоронних органів не було визнано потерпілими, а тому фактично відсутній склад кримінального правопорушення, передбаченого за ч. 1 ст. 345 КК, колегія суддів визнала непереконливими.

За встановлених у справі обставин відсутність у працівників правоохоронних органів, які прибули на виклик, статусу потерпілого не впливає на кваліфікацію за ч. 1 ст. 345 КК.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/125005683*

Самовільна у власних цілях порубка дерев на території лісгосподарського підприємства утворює склад самоправства

11 лютого 2025 р. Верховний Суд колегією суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 448/1103/15-к залишив без задоволення касаційну скаргу захисника, який посилався на відсутність складу кримінального правопорушення.

Вироком міськрайонного суду, залишеним без змін апеляційним судом, фігуранта визнано винуватим в організації самовільної, всупереч установленому законом порядку, заготівлі другорядних лісових матеріалів, правомірність якої оспарювалася ДП «Самбірське лісове господарство», внаслідок чого завдано значну шкоду державним інтересам (ч. 3 ст. 27, ст. 356 КК України).

У касаційній скарзі захисник зазначав, що у обвинуваченого не було умислу на вчинення самоправства, оскільки він вважав, що має законне право на умовах договору купівлі-продажу (в

усній формі) придбати деревину в продавця, який гарантував йому законність походження деревини. Тому, на переконання захисника, обвинувачений сумлінно (добросовісно) помилявся щодо передбаченого ним права вчинення дій, у зв'язку із чим його відповідальність за ст. 356 КК України виключається.

Верховний Суд вказав, що оспорюваність правомірності дій особи означає, що інший громадянин або підприємство, установа, організація вважають дії того, хто вчиняє самоправні дії, незаконними, відкрито не погоджуються з ними, оскаржують їх (у судовому, адміністративному порядку тощо). При цьому відсутність оспорюваності дій виключає визнання їх кримінально караним самоправством.

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення характеризується умислом. Психічне ставлення винного до суспільне небезпечних наслідків у вигляді значної шкоди, за загальним правилом також характеризується умислом. Відповідальність за ст. 356 КК України виключається, якщо особа сумлінно помиляється у питанні належності їй права, яке вона реалізує всупереч встановленому законодавством порядку.

Відповідно до ст. 65-67 Лісового кодексу України використання лісових ресурсів розмежовується на загальне та спеціальне. Заготівля деревини, заготівля другорядних лісових матеріалів та побічні лісові користування відносяться до спеціального використання лісових ресурсів. Спеціальне використання лісових ресурсів здійснюється в межах лісових ділянок, виділених для цієї мети.

Для збору дерев або їхніх частин при собі треба мати спеціальний документ - лісорубний квиток; мертві, сухі та повалені дерева чи їхні частини, які через буревій, сніголам та вітер лежать на поверхні ґрунту - це лісові ресурси, які належать державі, а тому їх можуть використовувати лише власники лісів чи постійні лісокористувачі шляхом заготівлі сировини; на цих ділянках можна збирати лише ті лісові ресурси і лише в тому об'ємі, які передбачені лісорубним квитком.

Також лісгосподарським підприємствам не дозволено надавати населенню дозвіл самостійно (тобто без спеціального дозволу) робити заготівлю дров.

Проаналізувавши досліджені докази, суд першої інстанції дійшов висновку, що обвинувачений не звернувся до лісгоспу на законних підставах з метою придбання дров, а на підставі уявного права самостійно організував заготовлення деревини з повалених іншими особами дерев. Такі дії він вчинив у короткий строк, що також вказує на недотримання установленого законом порядку. Правомірність зазначених дій оспарювалася ДП «Самбірський лісгосп», яке і звернулося з відповідною заявою до поліції.

Розглянувши кримінальне провадження суд встановив, що своїми діями обвинувачений заподіяв значної шкоди державним інтересам, на що вплинула не лише вартість деревини, яку він незаконно хотів привласнити, а й спосіб вчинення правопорушення - із використанням бензопили, що порушує встановлений порядок лісокористування, загрожує збереженню лісів та сприяє прискоренню незаконної порубки лісів.

Отже, за висновком ВС, місцевий суд дійшов обґрунтованого висновку про доведеність винуватості фігуранта у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 27, ст. 356 КК України, визнавши безпідставними доводи сторони захисту про те, що він сумлінно (добросовісно) помилявся щодо передбаченого ним права вчинення відповідних дій, що виключало його кримінальну відповідальність.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/125125169*

Оскільки платіжна картка є різновидом офіційних документів, то дії особи, яка залишила собі знайдену іменну банківську картку, вчинила її привласнення

18 лютого 2025 р. Верховний Суд колегією суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 752/23669/23 визнав необґрунтованими доводи прокурора щодо кваліфікації дій обвинуваченої за ч. 1 ст. 357 КК України як привласнення офіційного документа, вчинене з корисливих мотивів.

За матеріалами провадження особа на зупинці громадського транспорту підбрала чохол з банківською карткою на ім'я потерпілої, яку незаконно залишила при собі, тим самим привласнивши офіційний документ. Надалі вона здійснювала розрахунки за придбаний товар з використанням вказаної картки.

Вироком районного суду особу засуджено за ч. 4 ст. 185; ч. 1 ст. 357 КК України.

Ухвалою апеляційного суду вирок місцевого суду змінено в частині призначення покарання.

У касаційній скарзі прокурор зазначав, що обвинувачена надала суду показання про наявність у неї корисливого мотиву при привласненні банківської картки потерпілої, у зв'язку із чим в апеляційній скарзі прокурор зазначав про необхідність кваліфікації дій особи за ч. 1 ст. 357 КК України, як привласнення офіційного документа, вчинене з корисливих мотивів.

Верховний Суд вказав, що згідно з приміткою до ст. 358 КК України під офіційним документом у цій статті та ст. 357 і 366 КК України слід розуміти документи, що містять зафіксовану на будь-яких матеріальних носіях інформацію, яка підтверджує чи посвідчує певні події, явища або факти, які спричинили чи здатні спричинити наслідки правового характеру, чи може бути використана як документи докази у правозастосовчій діяльності, що складаються, видаються чи посвідчуються повноважними (компетентними) особами органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, юридичних осіб незалежно від форми власності та організаційно-правової форми, а також окремими громадянами, у тому числі самозайнятими особами, яким законом надано право у зв'язку з їх професійною чи службовою діяльністю складати, видавати чи посвідчувати певні види документів, що складені з дотриманням визначених законом форм та містять передбачені законом реквізити.

Так, відповідно до ст. 1 Закону України «Про інформацію», пп. 1.4, 1.14, 1.27, 1.31 ст. 1, п. 15.2 ст. 15 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», ч. 4 ст. 51 Закону України «Про банки та банківську діяльність» документом визнається будь-який матеріальний носій, що містить інформацію, функціями якого є її збереження і передавання у часі та просторі, а засобами доступу до банківських рахунків (платіжним інструментом) є засоби певної форми на паперовому, електронному чи іншому виді носія інформації, використання якого ініціює переказ грошей з відповідного рахунку. Одним з видів доступу до банківських рахунків є спеціальні платіжні засоби (платіжні картки тощо).

Проаналізувавши вищенаведені норми законів, суд першої інстанції дійшов висновку, що платіжна картка є різновидом офіційних документів і відповідно предметом злочину, передбаченого ч. 1 ст. 357 КК України, а тому кваліфікував за вказаним кримінальним законом дії особи, яка, діючи з прямих умислом, залишила собі знайдену банківську картку на ім'я потерпілої, тим самим привласнивши офіційний документ.

Суд апеляційної інстанції, переглянувши кримінальне провадження за апеляційною скаргою прокурора, належним чином

перевірив викладені в ній доводи про неправильне застосування закону України про кримінальну відповідальність, які аналогічні доводам касаційної скарги прокурора, визнав їх безпідставними, мотивував своє рішення та зазначив підстави, з яких апеляційну скаргу в цій частині визнано необґрунтованою.

Висновки судів попередніх інстанцій в частині кваліфікації дій засудженої за ч. 1 ст. 357 КК України узгоджуються з практикою Касаційного кримінального суду Верховного Суду, яка викладена, зокрема у постановках від 18 квітня 2019 р. у справі № 234/11479/16-к, від 14 лютого 2019 р. у справі № 454/420/17.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/125297090*

Для притягнення суб'єкта декларування до кримінальної відповідальності за неподання декларації не потрібне попереднє письмове повідомлення правопорушника від НАЗК

4 лютого 2025 р. Верховний Суд колегією суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 629/5254/21 задовольнив касаційну скаргу прокурора, який не погодився з висновком суду апеляційної інстанції.

Органом досудового розслідування суб'єкт декларування обвинувачувалася у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-3 КК, тобто в умисному неподанні суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави, передбаченої Законом України «Про запобігання корупції».

Районний суд засудив її за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-3 КК, а на підставі п. 1 ч. 1 ст. 49, ч. 5 ст. 74 КК звільнив від призначеного покарання у зв'язку із закінченням строку давності притягнення до кримінальної відповідальності.

Апеляційний суд скасував вирок місцевого суду, закрит кримінальне провадження на підставі п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК через відсутність в діянні складу кримінального правопорушення.

У касаційній скарзі прокурор зазначав, що суд апеляційної інстанції дійшов помилкової висновку про те, що для необхідності притягнення особи до кримінальної відповідальності за ст. 366-3 КК має бути доведено факт отримання нею повідомлення НАЗК про неподання декларації.

Верховний Суд вказав, що для притягнення особи до кримінальної відповідальності за ст. 366-3 КК має бути встановлено і доведено, що особа, уповноважена на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, знала про обов'язок подати декларацію, передбачену ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції», про строк її подання, проте усвідомлено з будь-яких мотивів вирішила не подавати декларацію і умисно не подала її.

Положення ст. 366-3 КК не містить гіпотези, яка б ставила в залежність застосування диспозиції цієї статті від письмового повідомлення НАЗК суб'єкта декларування про факт неподання декларації.

Частина 2 ст. 51-2 Закону України «Про запобігання корупції» регулює дії НАЗК у межах процедури контролю за поданням декларацій у разі, якщо суб'єктом декларування її не подано у порядку, визначеному Законом України «Про запобігання корупції».

Тобто НАЗК здійснює письмове повідомлення суб'єкта декларування, коли подія неподання декларації вже відбулася, що не звільняє відповідного суб'єкта від обов'язку подання такої

декларації. При цьому абз. 2 ч. 2 ст. 51-2 цього Закону містить імператив одночасного повідомлення, серед інших, спеціально уповноваженого суб'єкта у сфері протидії корупції про факт неподання декларації відповідним суб'єктом декларування, для відповідного реагування у межах своєї компетенції.

Проте для початку досудового розслідування, у разі виявлення слідчим, прокурором в діях суб'єкта декларування ознак кримінального правопорушення, передбаченого ст. 366-3 КК, за змістом положень ст. 214 КПК не передбачено обов'язкового попереднього письмового повідомлення НАЗК суб'єкта декларування про факт неподання декларації.

Роз'яснення НАЗК № 1 від 3 лютого 2021 р., на які посилався суд апеляційної інстанції, не є нормативним актом і не містить норм кримінального процесуального права.

Тому Верховний Суд ухвалу апеляційного суду скасував і призначив новий розгляд у суді апеляційної інстанції.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/125297104*

Звернення командира з повідомленням про вчинення військовослужбовцем непокори без проведення службового розслідування не спростовує його винуватість

5 лютого 2025 р. Верховний Суд колегією суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду у справі № 216/3169/22 залишив без задоволення касаційну скаргу захисника, який просив закрити кримінальне провадження.

Призваний за мобілізацією військовослужбовець відмовився виконати накази начальника, хоча об'єктивно міг і повинен був їх виконати.

Вироком районного суду, залишеним без змін апеляційним судом, його було засуджено за ч. 1 ст. 28, ч. 4 ст. 402 КК України до покарання у виді позбавлення волі на строк 6 років.

У касаційній скарзі захисник зазначав, що у цьому кримінальному провадженні службове розслідування за фактом відмови від виконання бойового розпорядження розпочато після подання повідомлення про вчинення кримінального правопорушення

майором, хоча, відповідно до вимог наказу Міністерства оборони України від 21 листопада 2017 р. № 608 «Про затвердження Порядку проведення службового розслідування у Збройних Силах України», службове розслідування повинно передувати повідомленню про вчинення кримінального правопорушення.

Верховний Суд вказав, що положеннями ст. 84 Дисциплінарного статуту Збройних Сил України передбачено, що прийняття рішення командиром про накладення на підлеглого дисциплінарного стягнення може передувати службове розслідування. Воно проводиться з метою уточнення причин і умов, що сприяли вчиненню правопорушення, та ступеня вини.

Командування військової частини виявивши у діях засудженого ознаки кримінального правопорушення, передбаченого ч. 4 ст. 402 КК України, повідомило і доставило останнього до уповноваженої особи та після цього з метою уточнення причин і умов, що сприяли вчиненню правопорушення, та ступеня вини призначило службове розслідування за фактом відмови від виконання бойового розпорядження. За результатами проведеного службового розслідування, у відповідності до наказу командира в/ч, за порушення вимог статуту внутрішньої служби ЗС України засудженого притягнуто до дисциплінарної відповідальності за порушення військової дисципліни.

Отже, не у всіх випадках повідомленню про вчинення кримінального правопорушення передують службове розслідування, а отже посилення сторони захисту щодо неправомірності звернення командування військової частини з повідомленням про вчинення кримінального правопорушення без першочергового проведення службового розслідування є помилковими, оскільки не ґрунтуються на нормах права та відповідно не спростовує винуватість засудженого у вчиненні інкримінованого кримінального правопорушення.

Тому, за висновком ВС, суди, досліджуючи та перевіряючи під час судового розгляду копії матеріалів службового розслідування, дійшли вірного висновку, що вказані матеріали відповідають порядку проведення службового розслідування у Збройних Силах України, затвердженого наказом Міністерства оборони України від 21 листопада 2017 р. № 608.

*Рішення в ЄДРСР –
reyestr.court.gov.ua/Review/125063459*

Найважливіші нормативно-правові акти за два тижні

Курсантам – поліцейським виплачуватимуть надбавку за успішне складання екзаменів

22.04.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2015 р. № 988 і від 30 серпня 2017 р. № 704» від 11 квітня 2025 р. № 455.

Новою редакцією абз. 2 п. 1 постанови «Про грошове забезпечення поліцейських Національної поліції» від 11 листопада

2015 р. № 988 уточнено, що грошове забезпечення курсантів закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських, які не перебували на службі в поліції перед зарахуванням на навчання, складається з посадового окладу, щомісячної надбавки до посадового окладу, надбавки до посадового окладу за результатами чергової екзаменаційної сесії, а також інших виплат, які здійснюються відповідно до законодавства.

Також змінами до пп. 8 п. 5 постановлено виплачувати курсантам закладів вищої освіти із специфічними умовами навчан-

ня, що здійснюють підготовку поліцейських, із числа осіб, які не перебували на службі в поліції перед зарахуванням на навчання:

1) надбавку до посадового окладу за результатами чергової екзаменаційної сесії у розмірі:

– 20 відсотків посадового окладу – у разі отримання тільки оцінки «відмінно»;

– 10 відсотків посадового окладу – у разі отримання оцінок «добре» та «відмінно»;

2) курсантську посадову надбавку у разі призначення за стройовим розподілом на посади чи допущення до виконання обов'язків за вакантними посадами:

– командира відділення – у розмірі 10 відсотків посадового окладу;

– командира взводу – у розмірі 20 відсотків посадового окладу.

Крім того, викладено в новій редакції додатки 2 і 2-1 до постанови.

Внесено зміни й до постанови «Про грошове забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб» від 30 серпня 2017 р. № 704.

При цьому встановлено, що тарифні коефіцієнти для визначення розміру щомісячної надбавки до посадових окладів, передбачені додатком 2-1 до постанови від 11 листопада 2015 р. № 988 та додатком 13-1 до постанови від 30 серпня 2017 р. № 704, встановлюються для курсантів випускного курсу та/або останнього року навчання, які за результатами чергової екзаменаційної сесії отримали тільки оцінки «відмінно», а також інших курсантів за період військового стажування на випускному курсі та/або стажування на останньому році навчання у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських, вищих військових навчальних закладів (закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання та їх відокремлених підрозділів), військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти, закладів фахової передвищої військової освіти та закладів вищої освіти:

1) Міністерства оборони, Державної прикордонної служби, Національної гвардії, Державної служби надзвичайних ситуацій та тих, що належать до сфери управління Міністерства внутрішніх справ, – у підвищеному в три рази розмірі;

2) Міністерства юстиції, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації, інших органів, які мають у своєму підпорядкуванні військові формування, – щороку в розмірі, підвищеному не більше ніж у три рази за рішенням керівника державного органу.

Постанова застосовується з 1 березня 2025 р.

Систему обліку шкоди від агресії рф запровадять у 2 етапи

22.04.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 15 квітня 2025 р. № 450, якою визначено умови створення, наповнення даними та ведення Системи обліку інформації про шкоду, завдану особистим немайновим правам фізичних осіб внаслідок збройної агресії російської федерації проти України, як складової Єдиної інформаційної системи соціальної сфери.

Затвердженим Порядком, зокрема передбачено, що у Системі обліку інформації про шкоду ведеться облік інформації про шкоду особистим немайновим правам осіб, завдану починаючи з 19 лютого 2014 р. громадянам України, іноземцям та особам без громадянства, які на законних підставах перебували на території України.

Інформація включається до Системи обліку інформації про шкоду та обробляється з метою, визначеною ч. 1 ст. 9 Закону України «Про облік інформації про шкоду, завдану особистим немайновим правам фізичних осіб внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України».

За підключення та доступ до Системи обліку інформації про шкоду, внесення до неї відомостей та даних, користування нею плата не стягується.

Відомості та дані Системи обліку інформації про шкоду не підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних.

Підлягає обліку інформація про шкоду, завдану особистим немайновим правам постраждалої особи через причини, визначені п. 1-16 ч. 1 ст. 8 Закону.

Запровадження та наповнення Системи обліку інформації про шкоду здійснюється поетапно:

- перший етап – протягом 2025 р.;

- другий етап – з 1 січня 2026 р.

Внесено й зміну до п. 23 Положення про Єдину інформаційну систему соціальної сфери, затвердженого постановою від 14 квітня 2021 р. № 404.

Фахівці із супроводу ветеранів навчатимуть захисників у медзакладах орієнтуванню і мобільності

22.04.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 15 квітня 2025 р. № 448, якою визначено механізм доступу фахівців із супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб, фахівців, які надають послугу з навчання орієнтуванню і мобільності, до надання допомоги окремим категоріям осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, членам сімей таких категорій осіб, а також надання послуг з навчання орієнтуванню і мобільності особам, що втратили зір, під час надання медичної та/або реабілітаційної допомоги в закладах охорони здоров'я.

У затвердженому Порядку під терміном «фахівець, який надає послугу з навчання орієнтуванню і мобільності» слід розуміти фахівця, що навчає окремі категорії осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, що втратили зір, та членів сімей таких категорій осіб для набуття ними знань щодо можливостей власного тіла, формування просторового уявлення, розрізнення просторових ознак, сприймання простору та оцінювання відстані, визначення віддаленості предмета та його місцезнаходження, просторового орієнтування і мобільності, а також сприяє розкриттю потенціалу осіб, що втратили зір, та членів сімей таких осіб для успішної соціалізації у суспільстві.

Під час надання медичної та/або реабілітаційної допомоги в стаціонарних умовах в закладах охорони здоров'я пацієнтам з числа осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, надається можливість отримувати послуги з навчання орієнтуванню і мобільності, а також підтримки таких осіб.

Під час надання медичної та/або реабілітаційної допомоги в стаціонарних умовах лікуючий лікар або у разі надання реабілітаційної допомоги в сфері охорони здоров'я соціальний працівник, який долучений до роботи мультидисциплінарної реабілітаційної команди, або інший член мультидисциплінарної реабілітаційної команди інформує пацієнтів з числа осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність

України, членів їх сімей про можливість отримання від фахівця із супроводу комплексної допомоги у різних сферах відповідно до п. 17 Порядку забезпечення діяльності фахівців із супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб, затвердженого постановою від 2 серпня 2024 р. № 881.

У разі виявлення пацієнтом бажання щодо здійснення заходів з підтримки фахівцем із супроводу лікуючий лікар або у разі надання реабілітаційної допомоги в сфері охорони здоров'я соціальний працівник, який долучений до роботи мультидисциплінарної реабілітаційної команди, або інший член мультидисциплінарної реабілітаційної команди допомагає звернутися із заявою про здійснення заходів з підтримки відповідно до Порядку забезпечення діяльності фахівців із супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб, затвердженого постановою від 2 серпня 2024 р. № 881.

З метою залучення фахівців із супроводу та/або фахівців з орієнтування заклад охорони здоров'я може співпрацювати з такими надавачами послуг з орієнтування та супроводу, як комунальні бюджетні установи (заклади), комунальні некомерційні підприємства та/або юридичні особи незалежно від підпорядкування та організаційно-правової форми.

З метою залучення фахівців з орієнтування заклад охорони здоров'я допомагає пацієнтам з числа осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, що втратили зір, звернутися із заявою до надавача послуг з орієнтування та супроводу відповідно до законодавства. У разі коли з поважних причин пацієнт не може самостійно подати заяву, її повинен подати лікуючий лікар або у разі надання реабілітаційної допомоги в сфері охорони здоров'я соціальний працівник, який долучений до роботи мультидисциплінарної реабілітаційної команди, або інший член мультидисциплінарної реабілітаційної команди, обов'язково зазначивши в заяві прізвище, власне ім'я, по батькові (за наявності), номер телефону.

Для залучення фахівців із супроводу та/або фахівців з орієнтування будь-які відомості та інформацію про пацієнта заклад охорони здоров'я має право передавати виключно за згодою пацієнта.

Після отримання заяви від пацієнта надавачі послуг з орієнтування та супроводу направляють фахівця із супроводу та/або фахівця з орієнтування до закладу охорони здоров'я, де пацієнт отримує медичну та/або реабілітаційну допомогу.

Надавачі послуг з орієнтування та супроводу здійснюють координацію діяльності та забезпечують контроль за належним виконанням посадових обов'язків фахівцями із супроводу та/або фахівцями з орієнтування.

Фахівці із супроводу та/або фахівці з орієнтування для забезпечення здійснення заходів з підтримки взаємодіють з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, юридичними особами незалежно від організаційно-правової форми.

Фахівець з орієнтування може навчати окремі категорії осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, членів сімей таких категорій осіб під час надання медичної та/або реабілітаційної допомоги в стаціонарних та/або амбулаторних умовах, а також долучатися до роботи мультидисциплінарної реабілітаційної команди, яка надає реабілітаційну допомогу в стаціонарних або амбулаторних умовах у реабілітаційному закладі, відділенні, підрозділі.

Під час надання послуг з навчання орієнтуванню та мобільності фахівець з орієнтування може використовувати приміщення для фізичної терапії, приміщення для ерготерапії та допоміжні засоби реабілітації, що є в наявності у закладі охоро-

рони здоров'я або відділенні відповідно до табеля матеріально-технічного оснащення за попереднім запитом і погодженням з керівником закладу або відділення.

Рекомендації фахівця з орієнтування щодо організації простору у палаті, в якій перебувають пацієнти з числа осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, що втратили зір, та члени їх сімей, за умови наявності можливостей підлягають виконанню.

Фахівець із супроводу може надавати послуги під час надання окремим категоріям осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, медичної та/або реабілітаційної допомоги в амбулаторних умовах, зокрема під час отримання послуг з оцінювання повсякденного функціонування або встановлення інвалідності, проходження військово-лікарської комісії.

Фахівець із супроводу та/або фахівець з орієнтування, пацієнт з числа осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, члени його сім'ї, які здійснюють догляд за ним, можуть долучатися до зборів мультидисциплінарної реабілітаційної команди на запит лікаря фізичної та реабілітаційної медицини для забезпечення задоволення потреб пацієнта.

Крім того, абз. 10 п. 11 Типового положення про мультидисциплінарну реабілітаційну команду, затвердженого постановою від 3 листопада 2021 р. № 1268, після слів «догляд за такою особою» доповнено словами «фахівець, який надає послугу з навчання орієнтуванню і мобільності».

До відбору в наглядову раду держбанку залучатимуть представників ЄС

22.04.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до порядку, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 13 лютого 2019 р. № 159 і від 27 березня 2019 р. № 267» від 18 квітня 2025 р. № 463.

Доповненням до абз. 2 п. 7 Порядку проведення конкурсного відбору компанії з добору персоналу для визначення претендентів на посади незалежних членів наглядової ради державного банку, затвердженого постановою від 13 лютого 2019 р. № 159, уточнено, що до роботи конкурсної комісії можуть залучатися представники міжнародних організацій, зокрема інституцій Європейського Союзу, з правом дорадчого голосу.

Внесено зміни й до Порядку визначення претендентів на посади незалежних членів наглядової ради державного банку, затвердженого постановою від 27 березня 2019 р. № 267.

Відстрочку надаватимуть лише тим учням профучилищ, які не досягли 25-річного віку на момент вступу

22.04.2025 р. у Верховній Раді України зареєстровано проект Закону щодо прав педагогічних працівників та здобувачів освіти № 13193.

Зокрема пропонується викласти п. 1 і 2 ч. 3 ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» у новій редакції, відповідно до якої призову на військову службу під час мобілізації, на особливий період не підлягають також:

1) учні закладів професійної (професійно-технічної) освіти і здобувачі фахової передвищої освіти, які розпочали навчання

не пізніше року досягнення граничного віку направлення для проходження базової військової служби, визначеного ст. 15 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» (тобто 25 років – ред.), та які навчаються за денною або дуальною формою здобуття освіти, та здобувачі вищої освіти в межах розрахункового строку виконання освітньої програми, та які навчаються за денною або дуальною формою здобуття освіти, а також докторанти та лікарі (фармацевти) – інтерни, лікарі – резиденти.

Норма цього пункту поширюється на здобувачів освіти в закладах освіти (наукових установах) України, які вперше здобувають освіту за рівнем, що є вищим за той рівень, що здобувався раніше у послідовності, визначеній ст. 10 Закону України «Про освіту»;

2) наукові, науково-педагогічні, педагогічні працівники закладів вищої освіти, наукові працівники наукових установ і організацій, науково-педагогічні працівники закладів фахової передвищої освіти, які мають науковий ступінь, та педагогічні працівники закладів фахової передвищої освіти, професійної (професійно-технічної) освіти, загальної середньої та позашкільної освіти.

Норма цього пункту поширюється на відповідних працівників, які працюють у закладах вищої освіти, наукових установах і організаціях, закладах фахової передвищої, професійної (професійно-технічної), загальної середньої освіти за основним місцем роботи не менш як на 0,75 ставки, а також на педагогічних працівників державних та комунальних закладів позашкільної освіти, які станом на 1 січня 2025 р. працювали та продовжують працювати за основним місцем роботи у закладах позашкільної освіти, що організовують роботу за мистецьким, еколого-натуралістичним, науково-технічним, дослідницько-експериментальним, спортивним, військово-патріотичним напрямками з навантаженням не менше ніж 0,75 ставки.

Переведення учнів на наступний навчальний рік – через АІКОМ або освітні онлайн-сервіси

23.04.2025 р. набрав чинності наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Змін до Порядку переведення учнів закладу загальної середньої освіти на наступний рік навчання та Змін до Порядку переведення учнів на наступний рік навчання в закладах спеціалізованої освіти наукового профілю» від 6 лютого 2025 р. № 154.

Змінами до Порядку переведення учнів закладу загальної середньої освіти на наступний рік навчання, затвердженого наказом від 14 липня 2015 р. № 762, зокрема передбачено, що переведення на наступний рік навчання здійснюється виключно з використанням програмно-апаратного комплексу «Автоматизований інформаційний комплекс освітнього менеджменту» або з використанням освітніх інформаційних систем, що мають налагоджену електронну інформаційну взаємодію з АІКОМ, зокрема, освітнього мобільного додатка «Мрія» (за наявності технічної можливості) (онлайн-сервіси).

Переведення учнів закладу загальної середньої освіти (крім перших та других класів) на наступний рік навчання здійснюється на підставі результатів підсумкового (семестрового та річного) оцінювання учнів та/або їх державної підсумкової атестації (для учнів четвертих і дев'ятих класів) згідно з рішенням педагогічної ради та відповідно до наказу керівника закладу загальної середньої освіти, виданого в електронній формі з використанням АІКОМ або онлайн-сервісів, що упродовж п'яти

робочих днів з дати прийняття має бути оприлюднений з дотриманням Закону України «Про захист персональних даних» на інформаційному стенді закладу загальної середньої освіти та на його вебсайті (у разі відсутності вебсайту закладу загальної середньої освіти – на вебсайті (вебсайтах) його (своїх) засновників).

При цьому інформацію щодо визнання учня таким, що вибув із закладу загальної середньої освіти, упродовж одного робочого дня з дати прийняття відповідного рішення педагогічною радою має бути надіслано за місцем проживання учня, одного з його батьків, інших законних представників, зазначеним в його особовій справі, а також з використанням АІКОМ або онлайн-сервісів внесено до профілю дитини відповідальним працівником закладу освіти, який забезпечує ведення обліку учнів, згідно з Порядком ведення обліку дітей дошкільного, шкільного віку, вихованців та учнів, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 684.

Внесено зміни й до Порядку переведення учнів на наступний рік навчання в закладах спеціалізованої освіти наукового профілю, затвердженого наказом від 1 березня 2021 р. № 268.

Підрозділи з кіберзахисту з'являться в органах державної влади

23.04.2025 р. набрав чинності Закон України від 27 березня 2025 р. № 4336-IX (з винятком), яким внесено зміни до деяких законів України щодо захисту інформації та кіберзахисту державних інформаційних ресурсів, об'єктів критичної інформаційної інфраструктури.

Серед іншого, новою ст. 5-1 Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» визначено, що в органах державної влади, що є власниками або розпорядниками інформаційних, електронних комунікаційних та інформаційно-комунікаційних систем, в яких обробляються державні інформаційні ресурси або службова інформація та інформація, що становить державну таємницю, утворюються підрозділи з кіберзахисту та призначаються керівники з кіберзахисту, яким безпосередньо підпорядковуються такі підрозділи, а в органах місцевого самоврядування – особи, які виконують їхні функції та завдання.

Власники або розпорядники об'єктів критичної інформаційної інфраструктури призначають відповідальну особу, яка виконує функції та завдання керівника з кіберзахисту, та у разі потреби з метою забезпечення виконання вимог з кіберзахисту утворюють підрозділ з кіберзахисту.

Призначення керівника з кіберзахисту на посаду в органі державної влади здійснюється у порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України, за погодженням Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України після перевірки, проведеної Службою безпеки України в межах її повноважень.

У разі ненадання Державною службою спеціального зв'язку та захисту інформації України протягом одного календарного місяця з дня отримання нею звернення вмотивованої відмови у погодженні призначення керівника з кіберзахисту із зазначенням підстави, визначеної відповідним порядком, таке погодження вважається наданим.

Керівники з кіберзахисту або відповідальні особи, які виконують функції та завдання керівника з кіберзахисту, здійснюють керівництво, координацію та контроль з питань кіберзахисту відповідного об'єкта критичної інформаційної інфраструктури

або органу державної влади, органу місцевого самоврядування, що є власником або розпорядником інформаційних, електронних комунікаційних та інформаційно-комунікаційних систем, в яких обробляються державні інформаційні ресурси або службова інформація та інформація, що становить державну таємницю, у тому числі в разі введення воєнного стану.

Методичні рекомендації щодо типових вимог до підрозділів з кіберзахисту, загальних вимог до керівників з кіберзахисту в органах державної влади, а також до відповідальних осіб, які виконують функції та завдання керівника з кіберзахисту в юридичних особах, що є власниками або розпорядниками об'єктів критичної інформаційної інфраструктури I і II категорій критичності, та в органах місцевого самоврядування, надаються Державною службою спеціального зв'язку та захисту інформації України.

Також передбачено, що в Україні створюється та забезпечується функціонування національної системи:

1) реагування на кіберінциденти, кібератаки, кіберзагрози щодо інформаційних, електронних комунікаційних та інформаційно-комунікаційних систем, в яких обробляються державні інформаційні ресурси або інформація з обмеженим доступом, вимога щодо захисту якої встановлена законом, об'єктів критичної інформаційної інфраструктури (нова редакція ст. 9 цього Закону);

2) обміну інформацією про кіберінциденти, кібератаки, кіберзагрози щодо інформаційних, електронних комунікаційних та інформаційно-комунікаційних систем, в яких обробляються державні інформаційні ресурси або інформація з обмеженим доступом, вимога щодо захисту якої встановлена законом, об'єктів критичної інформаційної інфраструктури (нова ст. 9-1 цього Закону).

Крім того, новою редакцією ст. 8 Закону України «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах» оновлено умови обробки інформації в системі, об'єкті критичної інформаційної інфраструктури. Зокрема забороняється розміщення систем, об'єктів критичної інформаційної інфраструктури або їх елементів та зберігання резервних копій державних інформаційних ресурсів на тимчасово окупованій території України, території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, або на території держави, яка входить до митного або воєнного союзу з такими державами.

Для імпорту вибухових речовин треба отримати лист-підтвердження

23.04.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 21 липня 2023 р. № 763» від 18 квітня 2025 р. № 459.

Змінами до п. 8-1 Порядку реалізації експериментального проекту щодо виробництва, закупівлі та постачання боєприпасів, затвердженого постановою від 21 липня 2023 р. № 763, зокрема уточнено, що для отримання разового дозволу на право імпорту товарів під час здійснення закупівлі вибухових речовин, засобів їх ініціювання, виробів та пристроїв, які містять вибухові речовини, виробники, які не є виконавцями державних контрактів (договорів) на виготовлення та поставку боєприпасів (їх складових частин) та/або вибухових матеріалів, подають до Міністерства економіки України заяву для отримання листа-підтвердження. Заява подається в паперовій або електронній формі із застосуванням засобів кваліфікованого електронного підпису.

Міністерство економіки протягом п'яти робочих днів з дня, що настає за днем отримання заяви, забезпечує проведення перевірки відповідності відомостей, зазначених у заяві, відомостям, зазначеним у реєстрі, а також відповідності запланованої заявником закупівлі меті експериментального проекту, зазначеної у п. 2 цього Порядку, і надсилає заявнику та Держжеспортконтролю в паперовій або електронній формі лист-підтвердження.

У разі відсутності в реєстрі відомостей про заявника або надання заявником відомостей не в повному обсязі або недостовірних відомостей Міністерство економіки відмовляє у наданні листа-підтвердження та одночасно повідомляє про це заявнику в паперовій або електронній формі протягом п'яти робочих днів з дня, що настає за днем отримання заяви.

Внесено зміни й до абз. 5 п. 8-2, а також виключено додаток 5 «Звіт щодо використання вибухових речовин, засобів їх ініціювання, виробів та пристроїв, які містять вибухові речовини, та/або елементів, необхідних для їх виробництва» до Порядку.

Оборонні грантові конкурси: Кошториси перевірятимуть судово-експертні установи

23.04.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Порядку надання фінансової підтримки для забезпечення розвитку інновацій та технологій для потреб оборони» від 18 квітня 2025 р. № 465.

Змінами до Порядку, затвердженого постановою від 8 березня 2024 р. № 262, уточнено, що розробник – юридична особа, зареєстрована в Україні в установленому законодавством порядку, яка не має у статутному капіталі 25 і більше відсотків, що прямо або опосередковано належать державі або територіальній громаді, не має статусу неприбуткового підприємства, установи та організації.

Конкурси проводяться за письмовим запитом Міністерства оборони, Міністерства економіки, МВС, Генерального штабу Збройних Сил (далі – Генеральний штаб), командування видів, родів військ (сил) Збройних Сил, Національної гвардії, Головного управління розвідки Міністерства оборони, Адміністрації Держспецзв'язку, Адміністрації Держприкордонслужби, СБУ (далі – уповноважені органи) або з ініціативи Фонду.

Письмовий запит уповноваженого органу щодо проведення конкурсу/конкурсів складається у довільній формі та подається до Фонду. В запиті щодо кожного з конкурсів обов'язково зазначається така інформація:

- відомості про вид розробки, у фінансуванні якої є потреба, очікуваний рівень готовності такої розробки (прототип, дослідний зразок, готовий виріб тощо) та у разі потреби очікувані строки досягнення розробником такого рівня готовності;
- тактико-технічні вимоги або орієнтовні тактико-технічні вимоги, яким повинна відповідати розробка;
- відомості про суб'єкта, якому передаватиметься зразок розробки для випробувань.

До запиту можуть додаватися додаткові документи та/або матеріали, що стосуються розробки та її подальшого використання.

Запит і додані до нього документи та/або матеріали подаються до Фонду в електронній формі (у форматі doc або pdf та xls (таблиці) або паперовій формі. Запит підписується уповноваженим представником уповноваженого органу:

- з використанням удосконаленого електронного підпису, що базується на кваліфікованому сертифікаті електронного під-

пису, або кваліфікованого електронного підпису, – в електронній формі;

– власноручним підписом – у паперовій формі.

Умови проведення конкурсу містять, зокрема основні умови грантового договору (зокрема щодо внесення змін до нього).

Для участі у конкурсі розробники подають Фонду заявки та документацію відповідно до умов проведення конкурсу та у передбачений зазначеними умовами спосіб.

При цьому наглядова рада може прийняти рішення про фінансування розробок за не більше ніж трьома заявками, внесеними до рейтингового списку, якщо інше не передбачено умовами проведення конкурсу.

У разі прийняття наглядовою радою рішення про фінансування розробки Фонд повідомляє про це розробнику, щодо якого було прийнято таке рішення. Такі розробники протягом 45 робочих днів з дня отримання відповідного повідомлення подають до Фонду висновок експерта щодо відповідності зазначених у їх кошторисах сум витрат (їх складових) на закупівлю товарів ринковим цінам на день подання заявки. Висновок експерта видається за рахунок відповідного розробника державною спеціалізованою установою, що провадить судово-експертну діяльність відповідно до Закону України «Про судову експертизу».

Крім того, грантовий договір обов'язково повинен містити умови щодо внесення змін до грантового договору, в тому числі і разі внесення змін до кошторису відповідно до умов проведення конкурсу.

У разі необхідності внесення змін до кошторису після укладення грантового договору розробник подає до Фонду висновок експерта щодо відповідності зазначених в оновленому кошторисі сум витрат (їх складових) на закупівлю товарів ринковим цінам на день складання оновленого кошторису. Висновок експерта, наданий державною спеціалізованою установою, що провадить судово-експертну діяльність відповідно до Закону України «Про судову експертизу», видається за рахунок відповідного розробника.

Державне гарантування якості оборонних закупівель – за стандартами НАТО

23.04.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 15 квітня 2025 р. № 452, якою визначено механізм організації та проведення робіт з державного гарантування якості товарів, робіт і послуг оборонного призначення, що відповідно до Закону України «Про оборонні закупівлі» закуповуються у вітчизняних суб'єктів господарювання для забезпечення потреб сектору безпеки і оборони та суб'єктів господарювання (організацій) держав – членів Організації Північноатлантичного договору (НАТО) і держав-партнерів під час реалізації зовнішньоекономічних договорів (контрактів) на закупівлю та поставання товарів, робіт і послуг оборонного призначення.

Затвердженим Порядком, зокрема передбачено, що роботи з державного гарантування якості проводяться уповноваженим органом відповідно до Закону України «Про оборонні закупівлі»:

– на етапі перед укладенням державних контрактів (договорів) – для підтвердження спроможності системи менеджменту якості учасників відбору забезпечити виконання вимог державних контрактів (договорів) щодо якості товарів, робіт і послуг у разі встановлення державним замовником вимог щодо державного гарантування якості;

– на етапі виконання державних контрактів (договорів) – для підтвердження дотримання вимог щодо якості товарів, робіт і послуг шляхом моніторингу функціонування системи менеджменту якості виконавця державного контракту (договору) з оборонних закупівель.

Під час реалізації зовнішньоекономічних договорів (контрактів) з експорту-імпорту товарів, робіт і послуг взаємне державне гарантування якості здійснюється за запитом уповноваженого органу держави-покупця до уповноваженого органу держави-постачальника на підставі міжнародних договорів щодо застосування системи взаємного державного гарантування якості, умов зовнішньоекономічних договорів (контрактів) та вимог стандартів із забезпечення (гарантування) якості. Обмін інформацією та взаємний зв'язок між уповноваженими органами держави-покупця та держави-постачальника здійснюється через органи, які визначені міжнародними договорами, або через органи військового управління, які мають відповідні повноваження здійснювати міжнародну комунікацію.

Роботи з державного гарантування якості проводяться уповноваженим органом (представниками уповноваженого органу) у разі, коли державним замовником встановлено відповідні вимоги, проведено ідентифікацію, аналіз та оцінювання ризиків, за результатами яких виявлені ризики негативного впливу та доведено необхідність застосування механізму державного гарантування якості.

Державне гарантування якості включає такі основні роботи:

- встановлення вимог щодо державного гарантування якості за результатами ідентифікації та аналізу ризиків;
- формування запиту на проведення робіт з державного гарантування якості;
- розроблення плану заходів та робіт;
- оцінювання відповідності системи менеджменту якості учасника відбору (виконавця);
- моніторинг функціонування системи менеджменту якості виконавця;
- інспектування виробничих процесів;
- формування звітних матеріалів за результатами державного гарантування якості.

Під час проведення робіт з державного гарантування якості та після їх завершення уповноважений орган забезпечує зворотний зв'язок з державними замовниками та/або уповноваженими органами держав – членів НАТО і держав-партнерів. Зворотний зв'язок забезпечується шляхом документообігу, який здійснюється у паперовій або електронній (за наявності технічної можливості) формі (на адресу електронної пошти, засобами інформаційно-комунікаційної системи або на поштову адресу).

З метою забезпечення об'єктивності та неупередженості проведення окремих робіт з державного гарантування якості, зокрема оцінювання системи менеджменту якості учасника відбору (виконавця) на відповідність стандартам із забезпечення (гарантування) якості, моніторингу функціонування системи менеджменту якості виконавця під час виконання державного контракту (договору) та інспектування виробничих процесів, уповноважений орган у разі потреби може утворювати комісії з державного гарантування якості.

Дія цього Порядку не поширюється на контроль якості товарів, робіт і послуг, що здійснюється представництвами державних замовників у сфері оборони відповідно до Положення про представництва державних замовників у сфері оборони на підприємствах, в установах і організаціях, затвердженого постановою від 21 жовтня 2009 р. № 1107.

Про використання коштів на спецсистему телерадіомовлення слід звітувати щокварталу

23.04.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2025 р. № 468, якою визначено механізм використання коштів, передбачених у державному бюджеті за бюджетною програмою «Забезпечення функціонування Системи спеціального телерадіомовлення».

Головним розпорядником бюджетних коштів та відповідальним виконавцем бюджетної програми є Адміністрація Держспецзв'язку.

Одержувачем бюджетних коштів є Концерн радіомовлення, радіозв'язку та телебачення.

Бюджетні кошти спрямовуються для експлуатації та забезпечення безперерйного функціонування системи спеціального телерадіомовлення, призначеної для блокування сигналів наземного телевізійного мовлення та радіомовлення в FM-діапазоні радіочастот, що поширюються за території російської федерації, республіки білорусь, придністровського регіону республіки Молдова, а також з територій України, тимчасово окупованих російською федерацією, включених до переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих російською федерацією, затвердженого наказом Мінрозвитку, в тому числі на:

- оплату праці з нарахуваннями;
- придбання технічних засобів електронних комунікацій;
- закупівлю пально-мастильних матеріалів, запасних частин і комплектувальних виробів;
- оплату комунальних послуг, оплату послуг (крім комунальних) та видатків на відрядження.

Не допускається спрямування бюджетних коштів на придбання товарів, робіт і послуг, не пов'язаних з напрямками, визначеними вище, та на оплату посередницьких послуг.

Концерн радіомовлення, радіозв'язку та телебачення подає Адміністрації Держспецзв'язку щокварталу до 20 числа місяця, наступного за звітним, узагальнену інформацію про використання бюджетних коштів.

Для отримання грантів на садівництво чи тепличне господарство слід зареєструватися в ДАР

25.04.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до порядку, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 21 червня 2022 р. № 738» від 18 квітня 2025 р. № 469.

Змінами до Порядку надання грантів для створення або розвитку садівництва, ягідництва та виноградарства і Порядку надання грантів для створення або розвитку тепличного господарства, затверджених постановою від 21 червня 2022 р. № 738, зокрема уточнено, що:

1) отримувачами грантів мають право бути суб'єкти господарювання – юридичні особи (крім юридичних осіб комунальної форми власності та суб'єктів господарювання державного сектору економіки), кінцевими бенефіціарними власниками яких є громадяни України, та фізичні особи – підприємці – громадяни України, які зареєстровані в інформаційно-комунікаційній системі «Державний аграрний реєстр», та які провадять діяльність у сфері вирощування сільськогосподарських культур на землях, на які право власності та/або користування підтверджено належними правостановлюючими документами;

2) у разі використання в повному обсязі бюджетних коштів, передбачених у поточному бюджетному періоді за загальним фондом державного бюджету за бюджетною програмою «Надання грантів для створення або розвитку бізнесу» для надання безповоротної державної допомоги у формі грантів для створення або розвитку:

- садівництва, ягідництва та виноградарства,
- тепличного господарства, Мінагрополітики інформує Мінекономіки, уповноважені банки і технічного адміністратора Порталу Дія про припинення прийому заяв для отримання грантів.

За поданими та перевіреними уповноваженим банком заявами, що перевищують обсяг бюджетних коштів, передбачених у поточному бюджетному періоді за загальним фондом державного бюджету за бюджетною програмою «Надання грантів для створення або розвитку бізнесу» для надання безповоротної державної допомоги у формі грантів для створення або розвитку:

- садівництва, ягідництва та виноградарства;
- тепличного господарства, Мінагрополітики протягом 10 робочих днів з дати надходження від уповноваженого банку таких заяв повідомляє отримувачу, уповноваженому банку та Мінекономіки про залишення їх без розгляду.

Мінагрополітики інформує про тимчасове припинення прийому заяв для надання грантів за відповідними напрямками на своєму офіційному веб-сайті.

Отримувачам реабілітаційної допомоги поза межами місця проживання нададуть тимчасове житло

25.04.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2022 р. № 495» від 18 квітня 2025 р. № 471.

Зокрема Порядок формування фондів житла, призначеного для тимчасового проживання, обліку та надання такого житла для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб поширено на інші категорії соціально незахищених верств населення.

Так, змінами до п. 7 цього Порядку передбачено, що житлове приміщення з фонду безоплатно надається:

1) внутрішньо переміщеній особі та членам її сім'ї за місцем фактичного проживання/перебування в межах території уповноважених органів;

2) особам, які отримують реабілітаційну допомогу поза межами задекларованого/зареєстрованого місця проживання в амбулаторних умовах у державних або комунальних закладах охорони здоров'я:

- учасникам бойових дій відповідно до п. 19 – 21 ч. 1 ст. 6 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»;
- особам з інвалідністю внаслідок війни відповідно до п. 11-14 ч. 2 ст. 7 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту».

Новим п. 7-1 цього Порядку визначено, що особам, зазначеним у пп. 2 п. 7 цього Порядку, житлове приміщення з фонду надається за рішенням уповноваженого органу, на території якого таке житлове приміщення розташоване, побудоване, реконструйоване, придбане за рахунок або із залученням фінансування міжнародних донорів та організацій, зокрема в рамках

реалізації публічних інвестиційних проектів та/або виконання публічних інвестиційних програм.

Для отримання житлового приміщення з фонду особа, зазначена в пп. 2 п. 7 цього Порядку, подає заяву до уповноваженого органу, до якої додаються:

- копії документів, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус;
- копії документів, що підтверджують необхідність в отриманні медичної та реабілітаційної допомоги в амбулаторних умовах у державних та комунальних закладах охорони здоров'я;
- індивідуальна програма реабілітації для осіб з інвалідністю;
- направлення лікуючого лікаря та/або сімейного лікаря для отримання реабілітаційної допомоги.

Рішення про надання житлового приміщення з фонду або про відмову в наданні такого житлового приміщення приймається уповноваженим органом протягом одного робочого дня з дня подання заяви із зазначеними документами.

Підставою для відмови в наданні житлового приміщення з фонду є подання документів, що містять недостовірні відомості.

У разі неподання в повному обсязі документів, зазначених вище, заява залишається без руху із дотриманням положень, передбачених ст. 43 Закону України «Про адміністративну процедуру».

Рішення про надання житлового приміщення з фонду може бути переглянуто уповноваженим органом до видачі ордеру за заявою особи в разі неотримання нею протягом 30 календарних днів без поважних причин ордеру на вселення в житлове приміщення або неповідомлення протягом цього самого строку про поважні причини, що не дають їй можливості отримати ордер на вселення в житлове приміщення.

Житлове приміщення з фонду надається особі, зазначеній у пп. 2 п. 7 цього Порядку, на строк до одного року із можливістю продовження цього строку за умови продовження отримання медичної та реабілітаційної допомоги поза межами задекларованого/зареєстрованого місця проживання в амбулаторних умовах у державних та комунальних закладах охорони здоров'я.

Після закінчення встановленого строку тимчасового проживання така особа зобов'язана звільнити надане житлове приміщення.

Користування житловим приміщенням з фонду здійснюється на підставі договору найму.

При цьому першочергове право на забезпечення житловим приміщенням з фонду мають багатодітні сім'ї; сім'ї з дітьми; вагітні жінки; особи, які втратили працездатність; особи пенсійного віку з числа тих, житло яких було зруйновано або стало непридатним для проживання внаслідок збройної агресії російської федерації; особи, зазначені в пп. 2 п. 7 цього Порядку.

Бронювання поліцейських: 6 критеріїв важливості установ управління поліції

25.04.2025 р. набрав чинності наказ Міністерства внутрішніх справ України від 3 квітня 2025 р. № 245, яким встановлено умови, за наявності яких установи, що належать до сфери управління Національної поліції України, визначаються такими, які мають важливе значення для галузі національної економіки в особливий період.

Так, установа визначається такою, яка має важливе значення для галузі національної економіки в особливий період, якщо вона відповідає хоча б одному з таких критеріїв:

1) забезпечує підготовку та професійне навчання поліцейських, уключаючи первинну професійну підготовку вперше прийнятих на службу в поліцію та професійне (професійно-технічне) навчання, перепідготовку та підвищення кваліфікації;

2) організовує і здійснює в установленому порядку матеріально-технічне та ресурсне забезпечення діяльності органів (підрозділів) Національної поліції України, установ, зокрема приміщеннями, полігонами, засобами зв'язку, транспортними засобами, суднами та іншими плавучими засобами, повітряними суднами, озброєнням, спеціальними засобами, пально-мастильними матеріалами, одностроєм, іншими видами матеріально-технічних ресурсів, необхідних для виконання покладених на них завдань;

3) організовує використання та утримання в Національній поліції України повітряних суден, безпілотних авіаційних систем, засобів та/або пристроїв, призначених для виявлення, припинення порушень порядку та правил використання повітряного простору України експлуатантами безпілотних повітряних суден, у тому числі для перехоплення сигналів дистанційного керування, пошкодження чи знищення таких суден та/або складових частин безпілотних авіаційних систем, здійснює експлуатацію вертодромів, технічне обслуговування та ремонт повітряних суден;

4) здійснює монтаж, ремонт, обслуговування технічних засобів охоронного призначення;

5) здійснює на договірних засадах охорону фізичних осіб та об'єктів права приватної і комунальної власності, а також об'єктів критичної інфраструктури;

6) здійснює оцінку відповідності (випробування, сертифікацію, інспектування) продукції, процесів і послуг у сфері охоронної діяльності.

Відомості про рахунки та банківські сейфи вноситимуть до спеціального Реєстру

28.04.2025 р. Кабінет Міністрів схвалив проект Закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення відповідності актам права Європейського Союзу та відповідним критеріям, встановленим Європейською платіжною радою, з метою приєднання України до Єдиної зони платежів у євро (SEPA)», яким передбачається:

1) створення Реєстру рахунків та індивідуальних банківських сейфів фізичних осіб за адмініструванням ДПС, до якого вноситимуться такі відомості:

- дата відкриття/закриття банківського рахунку, рахунку у цінних паперах, платіжного, іншого рахунку/електронного гаманця;
- вид та номер рахунку, що містить номер IBAN;
- ПІБ власника рахунку, індивідуального банківського сейфа;
- дані про установу, в якій відкритий рахунок чи сейф;
- номер та дата договору про надання індивідуального банківського сейфа (дату початку та строк дії, дату припинення договору, дані про осіб, які мають доступ до індивідуального банківського сейфа згідно з цим договором).

До Реєстру не передаватимуться відомості про рух і залишки коштів за рахунками громадян та про вміст сейфа. Також не передбачається будь-яких обмежень або затримок у проведенні фінансових операцій фізичними особами у зв'язку з запровадженням Реєстру;

2) створення Реєстру кінцевих бенефіціарних власників трастів або інших подібних правових утворень за адмініструванням ДПС;

3) удосконалення процедури верифікації інформації про кінцевих бенефіціарних власників юридичних осіб та механізму застосування заходів впливу за неподання, несвоєчасне подання, подання завідомо недостовірних відомостей про кінцевого бенефіціарного власника юридичної особи до Єдиного державного реєстру;

4) впровадження ефективних, стримуючих та пропорційних санкцій за порушення суб'єктами первинного фінансового моніторингу вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу, які відповідатимуть вимогам ЄС про запобігання відмиванню грошей та фінансуванню тероризму;

5) створення механізму викривачів у сфері фінмоніторингу та їх захисту;

6) розширення переліку спеціально визначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу – з метою удосконалення контролю відмивання грошей та інших незаконних фінансових операцій, запропоновано розширити перелік тих, хто зобов'язаний звітувати про підозрілі транзакції, а саме: додати довірчих власників трастів і торговців культурними цінностями, які проводять операції через «вільні порти», якщо сума перевищує 400 тис. грн;

7) недопущення до управління та/або контролю за спеціальними визначеними суб'єктами первинного фінансового моніторингу злочинців або їх співучасників (спільників).

120 днів для реалізації ваучера на навчання

28.04.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 21 квітня 2025 р. № 477, якою внесено до деяких постанов змін щодо професійного навчання деяких категорій осіб.

Серед іншого, змінами до абз. 1 п. 11 Порядку видачі ваучерів для підтримання конкурентоспроможності деяких категорій громадян на ринку праці, затвердженого постановою від 20 березня 2013 р. № 207, уточнено, що договір про навчання укладається між закладом освіти та особою протягом 120 (раніше 90 – ред.) днів після видачі ваучера.

Внесено зміни й до п. 5 Порядку професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації зареєстрованих безробітних, Порядку реалізації експериментального проекту з організації професійного навчання учасників бойових дій та осіб з інвалідністю внаслідок війни в закладах професійної (професійно-технічної) освіти Державної служби зайнятості.

Кабмін визначив порядок ведення реєстру ГМО

29.04.2025 р. Кабінет Міністрів постановою від 15 квітня 2025 р. № 451 затвердив Порядок ведення Державного реєстру генетично модифікованих організмів.

Реєстр є інформаційно-комунікаційною системою, що забезпечує збирання, накопичення, захист, облік, відображення, оброблення реєстрових даних та надання реєстрової інформації про генетично модифіковані організми, що пройшли процедуру державної реєстрації (перереєстрації).

Днем початку функціонування Реєстру є день опублікування на офіційному веб-сайті Мінагрополітики повідомлення про початок функціонування Реєстру.

Постанова набирає чинності одночасно із Законом України від 23 серпня 2023 р. № 3339-IX «Про державне регулювання генетично-інженерної діяльності та державний контроль за розміщенням на ринку генетично модифікованих організмів і продукції» (набирає чинності через три роки з дня його опублікування).

Строк добровільного повернення із СЗЧ подовжено до 30 серпня

01.05.2025 р. Верховна Рада прийняла Закон щодо порядку проходження військової служби окремими категоріями військовослужбовців під час дії воєнного стану (законопроект № 13177), яким, зокрема строк добровільного повернення після СЗЧ подовжено до 30 серпня 2025 р.

При цьому встановлено, що військовослужбовцям, які самовільно залишили військові частини або місця проходження служби чи дезертирували до набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо порядку проходження військової служби окремими категоріями військовослужбовців під час дії воєнного стану» від 30 квітня 2025 р. № 4392-IX і військову службу яких призупинено та які не повернулися до відповідних військових частин (місць проходження військової служби), визначених центральними органами виконавчої влади, які відповідно до закону здійснюють керівництво Збройними Силами України та іншими військовими формуваннями, у строк, визначений пп. 1 п. 7-2 гл. XII «Прикінцеві положення» Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», військова служба може бути продовжена у випадках та в порядку, визначених ч. 2 ст. 24 цього Закону.

Розова грошова виплата до Дня Незалежності у 2025 р.

02.05.2025 р. набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2025 р. № 486, якою встановлено, що розова грошова виплата до Дня Незалежності України виплачується до 24 серпня 2025 р. у таких розмірах:

1) особам з інвалідністю внаслідок війни та колишнім малолітнім (яким на момент ув'язнення не виповнилося 14 років) в'язням концентраційних таборів, гетто, інших місць примусового тримання, визнаних особами з інвалідністю від загального захворювання, трудового каліцтва та з інших причин:

- I групи – 3100 гривень;
- II групи – 2900 гривень;
- III групи – 2700 гривень;

2) учасникам бойових дій, постраждалим учасникам Революції Гідності та колишнім неповнолітнім (яким на момент ув'язнення не виповнилося 18 років) в'язням концентраційних таборів, гетто, інших місць примусового тримання, а також дітям, які народилися в зазначених місцях примусового тримання їх батьків, – 1000 гривень;

3) особам, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, – 3100 гривень;

4) членам сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, статус яким встановлено згідно з п. 1 ст. 10 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», членам сімей загиблих (померлих) Захисників і Захисниць України, дружинам (чоловікам) померлих осіб з інвалідністю внаслідок війни, які не одружилися вдруге, дружинам (чоловікам) померлих учасників бойових дій, учасників війни та жертв нацистських переслідувань, визнаних за життя особами з інвалідністю від загального захворювання, трудового каліцтва та з інших причин, які не одружилися вдруге, – 650 гривень;

5) учасникам війни та колишнім в'язням концентраційних таборів, гетто, інших місць примусового тримання, особам, яких було насильно вивезено на примусові роботи, дітям партизанів, підпільників, інших учасників боротьби з націонал-соціалістським режимом у тилу ворога – 450 гривень.

